Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 45-46 (491-492), serie nouă. Miercuri, 20 decembrie, 2000. Preț: 8.000 lei

Da, cred că statul ar trebui să investească în asemenea proiecte. Mai exact, să folosească banii noștri, ai tuturor, pentru punerea în circulație a unor bunuri culturale cu adevărat necesare, de interes public, și nu pentru menținerea artificială și zadarnică în viață a unor reviste de genul revistei „Contemporanul", care oferă cititorilor cultură cu țârlâita.

alex. ștefănescu

Numere speciale:

ISTORIILE LITERARE

Dar nu afirm că este o nenorocire acest refuz - oricine ar investi în cartea lui Marian Popa ar câștiga înzecit. S-ar umple de bani. Pot înțelege că Marian Popa n-a scăpat de adversitățile de odinioară, dar că nimeni nu este dispus să investească într-o asemenea tipăritură... mi se pare greu de crezut.

cornel ungureanu

marian popa

n-a fost niciodată prea agreat. A fost permanent atacat, de inamici și de amici, de români și de evrei, în țară și în străinătate, de la Moscova și de la Europa Liberă, înainte și după 22.12.1989, atunci când a scris și atunci când a respirat. Agreat sau nu, se știe că Marian Popa a fost înzestrat de Dumnezeu cu forță de muncă, a avut timp berechet și că nu glumește: istoria lui va fi o istorie.

Literatura română, se știe, este lipsită în continuare de principalele lucrări de referință, opere monumentale de ordonare, sistematizare și recuperare a unei uriașe cantități de informație, mereu ocolită, mereu trecută în planul secund al așa-ziselor istorii scurte, sincere, polemice etc.

aurel sasu

„Mica" problemă poate deveni brusc o mare problemă, dovadă fiind și exemplul lui Marian Popa, pe care-l consider cel mai dotat pentru a ne da o istorie literară de mare anvergură. Nu știam însă că Marian Popa a și dus la bun sfârșit o asemenea lucrare, iar faptul că i-au fost refuzate subvenții nu mă miră câtuși de puțin. Ar trebui publicate numele celor ce au alcătuit comisia respectivă, ca să ne dăm seama o dată mai mult cum stăm.

mihai sin

Dintre „cai" numai unul m-a dezamăgit și a retrogradat la categoria „mârțoagă": Ion Rotaru, care și-a tipărit Istoria cu erori materiale enorme (exemplul flagrant fiind amestecarea fotografiilor, numelor și versurilor lui Lucian Vasilescu cu cele ale lui Luican Vasiliu) și o vădită neînțelegere a fenomenului contemporan. Decât asemenea istorii nocive, mai bine lipsă.

horia gârbea

horia gârbea

1 Nu știu cine zice că literatura va deveni orală, dar nu cred că are dreptate. Nici „elitele", dar nici plebea nu pot renunța deocamdată la ficțiunea literară și nici la suportul de hârtie. Sigur că informația tipărită pe suport magnetic, citită pe ecran și difuzată pe Internet e mai ieftină. Pe o dischetă care costă doar șapte mii de lei încap mai multe romane, iar imprimarea nu costă nimic. Dar și aici apar probleme de conservare. Cartea nu va dispărea, cred, în următorul secol.

2 Istoriile literare prezintă interes în orice epocă și motivele sunt aceleași pentru care istoria în general prezintă interes pentru public și specialiștii domeniului.

3 Autorii pot promite orice, important e să se țină de cuvânt. Este cert că o istorie este diferită de un dicționar. Cel de-al doilea e mai ușor de realizat: o colecție de fișe, eventual reproducere de articole din presa literară, actualizate sau nu. Dar sensul unei istorii este să vorbească în primul rând despre legătura dintre autori și dintre ei și epocă, să explice evoluția fenomenelor și ideilor, nu să fișeze indivizii și opera lor.

Nu pot să anticipez ce șanse au cei zece autori enumerați și nici care vor dezamăgi. Ar fi ca și cum aș paria la curse. Deși cunosc „caii", e vorba de un derby dificil și nu risc să fac pronosticuri. Dintre „cai" numai unul m-a dezamăgit și a retrogradat la categoria „mârțoagă": Ion Rotaru, care și-a tipărit **Istoria** cu erori materiale enorme (exemplul flagrant fiind amestecarea fotografiilor, numelor și versurilor lui Lucian Vasilescu cu cele ale lui Luican Vasiliu) și o vădită neînțelegere a fenomenului contemporan. Decât asemenea istorii nocive, mai bine lipsă.

Editori:
■ **Uniunea Scriitorilor din România**
■ **Fundația Luceafărul**
Apare cu ajutorul Ministerului Culturii
Redacția:
Laurențiu Ulici (*director*)
Marius Tupan (*redactor-șef*)
Simona Galațchi (*corector*)

Redacția și administrația:
Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93
Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala sector 1, Calea Victoriei nr. 155.
Număr de cont: 2511.1-1543.1/ROL
Cont în valută: 472161601590

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94
Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

Voi arăta mai jos de ce cred că e foarte greu să se realizeze o **Istorie** de către u singur autor, chiar „în putere". Dacă mai apar, cu vârsta, conservatorismul și chia senilitatea, e imposibil. Dintre autorii citați în întrebare, unii sunt politicien conducători de instituții (academie, teatru), au oare timp pentru munca imensă pe car o presupune sistematizarea materialului, presupunând că fișele sunt deja scrise? Dac s-ar referi doar la o perioadă scurtă sau ar porni din vechime s-ar opri într-un punc mai îndepărtat de prezent, poate le-ar fi cu putință. Altfel, cuprinzând „tot", inclusi ultimul deceniu, nu.

4 Așa cum am spus, aștept ca o istorie să explice fenomenele literare, să le pună î legătură cu evenimentele istorice și sociale, nu să se limiteze la fișe de autori. E de fapt banal: istoria trebuie să observe curentele și tendințele diferite dintr-o literatură și influențele lor reciproce.

Orice metodă este bună dacă dă rezultate, orice persoană se arată potrivită dacă reușește. Subiectiv, aș prefera o istorie scrisă cu farmec, lizibilă, care să nu ocolească anecdota și care astfel să fie accesibilă unui public cât mai larg, o istorie-poveste. Da o istorie în care precizia datelor să fie mai presus de orice critică. În ceea ce privește valorizarea autorilor, subiectivitatea este inevitabilă și cred că mai puțin contează scara valorilor cât identificarea corectă a spiritului unui autor, a sensului operei sale.

Cred că literatura română există de puțină vreme, nu mai mult de două secole Totuși, pentru o cercetare mai adâncă și mai precisă, ar fi cazul, poate, ca autorii să se limiteze la secolul al XX-lea sau chiar la perioada postbelică plecând de la premisa că secolul al XIX-lea și chiar prima jumătate a secolului al XX-lea au beneficiat de „istorisire" și fenomenele sunt în general fixate. Perioada de după 1945 este însă foarte greu de abordat și ar trebui, numai pentru ultimii 55 de ani, eforturi imense. Asta pentru că nici toată literatura nu a fost „sinceră" (liberă), nici critica ei. E dificilă identificarea literaturii conjuncturale, dar nu se pune problema înlăturării ei din istorie pentru că a avut rolul ei în evoluția literaturii, s-a studiat în școală și a influențat mentalitatea, a stârnit fenomene în replică, scrieri parodice etc.

Perioada dintre război și 1989 e foarte complicată și nu știu cum ar scoate-o cineva la capăt. Dar nici ultimul deceniu nu e ușor, mai ales prin numărul cărților apărute acum. După 1989 au debutat sute de autori de toate vârstele și de o mare varietate stilistică, multe sunt debuturi amânate, cărți care au așteptat 5-10-20 de ani. Apoi, prin înmulțirea uriașă a editurilor istoricul va avea accesul foarte dificil la tot ceea ce s-a tipărit ca volum. Nu mai vorbesc de reviste literare. Sunt poate pesimist, dar, numai pentru ultimul deceniu al secolului al XX-lea, o istorie a literaturii române nu poate fi realizată de către un singur om, el nu poate, fizic, să citească atât. Ar fi necesar un colectiv de cel puțin zece autori, de o sută de operatori calificați (studenți filolo aceștia din urmă pentru a tria materia brută.

În privința perioadei 1945-1989 cred că ar trebui să existe un institut întreg pentru cercetarea literaturii române în perioada comunistă însărcinat să editeze un buletin lunar și să scoată, pe termen lung, în zece ani să spunem, o istorie cu volume pe g pe decenii, sau pe curente literare. Oricine înțelege că așa se face o treabă ca asta, dar oricine înțelege și că este o utopie: de unde bani? Totuși un regim politic responsabil și civilizat ar trebui să aloce fonduri. Dar de unde regim responsabil la noi? Nu-i vorbă că, și dacă ar face-o, cine garantează că angajații respectivi s-ar pune pe treabă și nu ar vedea posturile ca pe niște sinecure, aburind lucrurile și trăgând de timp? Problemele sunt fără soluție!

Mi-aș dori însă și altceva, poate mai ușor de realizat, deși nu foarte ușor, niște istorii parțiale ale literaturii și nu neapărat pe domenii „majore", sau chiar în marginea literaturii. N-ar fi interesantă o istorie a folclorului urban din secolul al XX-lea? A romanului polițist românesc? A SF-ului? A literaturii pentru copii? A literaturii de propagandă? Astfel de lucrări, bine scrise, cu sesizarea legăturii între lucrările literare și epoca istorică în care s-au produs, eu le-aș aprecia în primul rând.

5 Am și răspuns. Statul trebuie să scoată banii. Sigur însă că autorii trebuie să cheltuiască banii cu responsabilitate și să dea în schimb ceea ce se așteaptă de la ei. Ce „cont propriu" la bieții scriitori?

6 Nu cunosc istoria domnului Marian Popa. Comisia ar fi trebuit oricum s-o citească sau să solicite referate de specialitate unor personalități imparțiale, ceea ce sunt aproape sigur că nu s-a petrecut. Depinde, normal, și de suma solicitată în raport cu fondurile totale administrate de comisia cu pricina. Îmi lipsesc datele. Ca principiu, o „istorie" de acest tip merită a fi subvenționată, chiar nefiind o capodoperă.

7 E imposibil să mă pronunț, necunoscând lucrarea și nici pe autor prea bine. Refuzul poate fi legat de prioritățile fixate de comisie, de factori subiectivi, de existența altei lucrări similare. Cine poate ști? Câtă vreme nici întrebarea nu precizează clar date despre numita **Istorie**? Dacă e o **Istorie** de mare valoare, lucru ar fi atestat de mulți critici importanți, universitari din domeniu, care să refere asupra ei, ar fi poate posibil să se ceară o finanțare specială la guvern, senat etc. Poate o universitate sau Academia și-ar asuma la rândul lor tipărirea. Trebuie, însă, ca instituțiile respective să fie convinse de valoarea culturală a proiectului.

AVATARURILE UNUI EŞEC

de MARIUS TUPAN

La diverse colocvii, cu prilejul multor dezbateri, în destule anchete şi chiar în diferite studii, plasate cu ostentaţie pe pagini bine imprimate, suntem avertizaţi că vom fi, în curând, martorii unor metamorfoze imprevizibile, în zona artistică, acolo unde sensibilitatea fiinţei, în orice condiţii şi sub orice agresiuni, părea a fi suverană. Atacurile ar veni, cică, de la instrumentele electronice, aproape de neconceput în era mediatică, dar şi de la noile mentalităţi, care ar schimba raporturile noastre cu opera de artă. Nu doar elaborarea şi receptarea ar suferi modificări, ci şi valorizarea acesteia, căci memoria colectivă ca şi cea individuală se vor măsura şi se vor stoca în casete, iar creaţia propriu-zisă, cea mai nobilă zestre a veacurilor, va căpăta determinări simpatetice numai în funcţie de evoluţia computerelor şi a anexelor acestora. O minte luminată, pe care n-am suspectat-o vreodată de snobism, a ajuns la o concluzie greu de acceptat de noi: literatura veacului următoare va fi orală sau nu va fi deloc. Într-un fel, făcea o conexiune, deloc întâmplătoare, cu Hegel, care prevestea, în veacul trecut, moartea artei. Profeţia lui Laurenţiu Ulici, fiindcă despre el este vorba, chiar dacă am cutezat să o combatem, nu trebuie ignorată *ab initio*, de vreme ce influenţele Internetului în viaţa comunităţilor umane sunt precumpănitoare, iar rezultatele, în multe cazuri, spectaculoase. Ar fi multe de spus în acest caz, pentru a înainta într-o direcţie sau alta, când ni se furnizează elemente pro şi contra, dar aceste dispute, cu multe ramificaţii în domeniul artistic, ne-au condus spre un subiect de mare şi perpetuă actualitate: istoriile literare. După cum se va observa şi în aceste numere speciale, pentru unii comentatori nu există o relaţie bine constituită între presupusa oralitate şi succesiunea de evenimente memorabile, tezaurizate în scrierile de specialitate, fiindcă se operează cu termeni inadecvaţi. Doar aparent. Oricum, situaţia interesează şi ne interesează, ţinând cont şi de faptul că o istorie, atât de importantă într-o literatură, este fie tratată cu superficialitate, fie ocolită, ba chiar ironizată, când aparatele electronice preiau multe sarcini ale cercetătorului iar personalitatea acestuia se diminuează simţitor. În ceea ce ne priveşte, considerăm că există trei puncte de vedere importante, care individualizează (sau caracterizează) unele grupări omogene. Cei care s-au trudit să scrie o istorie vor aprecia strădaniile confraţilor, chiar dacă metodele alese de aceştia nu-s cele mai inspirate. Subiectivitatea e firească aici. Ignoranţi (ca să nu le spunem altfel) devin aceia care nu au reuşit (n-au îndrăznit sau n-au putut) să se înhame la o asemenea muncă titanică. Când sunt iritaţi, nu se sfiesc să treacă la defăimări, afirmând adesea că astfel de întreprinderi sunt desuete, inoperante, mai ales în aceste vremuri în care mijloacele electronice ne vor scoate din orice încurcătură. Partizani, aşadar, ai Internetului (nu în sensul pe care-l bănuia Laurenţiu Ulici), încearcă să-şi mascheze propiile lor complexe şi inapetenţe, sperând, pe de altă parte, să-şi impună vocea în agora, deşi timbrul le e alterat. Şi, în sfârşit, remarcăm a treia poziţie, a acelora care afirmă că nu se va renunţa niciodată la cartea tipărită, oricâte descoperiri epocale se vor ivi la un moment dat. Dovezi numeroase vom avea şi în această dezbatere.

Aici îi putem descoperi atât pe intelectualii de creaţie, cât şi pe cei de consum, convinşi că orice manifestări, fie ele politice, sociale sau culturale, fără înregistrări exacte şi evaluări ştiinţifice, riscă să denatureze statura unui popor, uşor de transformat în populaţie, să bagatelizeze un trecut şi să altereze un viitor. Până când vom ajunge să ne emoţionăm, navigând doar pe Internet, sau să ne păstrăm zestrea spirituală numai pe casete sau CD, e momentul totuşi să cunoaştem şi să ne recunoaştem slăbiciunile dintr-o perioadă roşie, când avariile şi catastrofele n-au fost deloc puţine. Dar cum se întâmplă adesea la noi - nu întâmplător ocupăm, cu detaşare, poziţia ultimă în Europa la mai toate capitolele - idiosincraziile tradiţionale şi invidiile congenitale patrulează în regim de urgenţă pe diverse culoare şi circuite naţionale. La Colocviul traducătorilor din literatura română, desfăşurat în vara trecută la Neptun, multe intervenţii se refereau la absenţa unor dicţionare şi istorii temeinice, atât de necesare în vederea transpunerilor operelor noastre în alte limbi. Telefoanele care sună în redacţia Televiziunii „România internaţional" aduc mesaje asemănătoare. Elevii, studenţii, profesorii, toţi cei interesaţi de perioada postcălinesciană au nevoie de o sistematizare şi de o valorizare (oricât de subiectivă) a literaturii contemporane, cu toate plusurile şi minusurile acesteia. Iar, dacă punctele de vedere sunt mai multe (adică, mai multe istorii literare), e cu atât mai bine în folosul receptării marilor opere literare. Pledoaria noastră pentru editarea istoriei lui Marian Popa, ca şi pentru tipărirea tuturor scrierilor de acest fel, e, de fapt, obligaţia fiecărui scriitor, care se ia în serios, cu responsabilitate şi pasiune, de a sprijini, cu modesta lui putere, spiritele luminate, capabile de construcţii monumentale. Dacă ar fi numai furnizor de date, Marian Popa ar fi meritat să capete o sută, două sute de milioane, dintr-o subvenţie a statului de şase miliarde pentru cultura română în anul 2000. Dar istoria sa, din care noi am publicat mai multe fragmente, întâmpinate cu încântare de cititori, e o operă de anvergură, solidă, care ia în seamă toate numele creatorilor români de pretutindeni, afirmaţi în perioada 23 august 1944 - 22 decembrie 1989. E vorba de câteva zeci de mii. Iar, în numele acestora, au hotărît câţiva juraţi, persoane stimabile, de altfel, care n-au ţinut cont de argumentele şi documentele noastre, refuzând fără echivoc propunerea de editare a istoriei mai sus menţionată. Dacă va fi nevoie, vom da publicităţii textele trimise spre comisia de subvenţii, fiindcă e bine să se ştie pe ce poziţii ne aflăm şi cât suntem de interesaţi de aparţia oricărei istorii, oricine ar semna-o. Mai trebuie să adăugăm ceva. În acest demers al nostru, care , după cum se înţelege, s-a soldat cu un eşec, alături ne-a stat multregretatul Laurenţiu Ulici, care n-a pregetat să-l apeleze pe Minstrul Culturii, Ion Caramitru, şi să-l avertizeze că numai jocurile politice stau la baza unui refuz. Noi n-am fi atât de tranşanţi, convinşi că explicaţia acestui eşec, dinainte cunoscut (şi tocmai de-aceea înfruntat cu tenacitate), se află în faimoasa paremiologie românească, la capitolul care aminteşte de capra vecinului. Sigur, istoria respectivă va apărea, cu sau fără sprijinul guvernului, dar mai importantă decât intrarea acestei istorii în librării ni se pare înverşunarea celor care nu s-au clintit dintr-o decizie rigidă, amânând vremelnic - nu avem nici o îndoială - întâlnirea cititorilor cu o carte ce le era dedicată, în primul rând, lor. În ceea ce priveşte ştergerea numelui nostru de pe lista celor propuşi pentru subvenţii, drept pedeapsă, bănuim, fiindcă am fluierat în biserică, desigur, nu mai contează.

1 Deşi mulţi sceptici consideră că în viitorul secol literatura va căpăta un caracter oral..., sunt totuşi unii optimişti care cred că elitele nu vor renunţa uşor la magia cărţii tipărite. Dumneavoastră pe ce poziţie vă situaţi?

2 Credeţi că istoriile literare mai prezintă vreun interes? Dacă da, de unde va veni acesta?

3 Ignorând timpul şi vremurile, câţiva cercetători nu şi-au abandonat proiectele iniţiale şi ne-au promis istorii (dicţionare) ambiţioase. Din câte ştim, putem să vă oferim câteva nume: Laurenţiu Ulici, Nicolae Manolescu, Marian Popa, Cornel Ungureanu, Alex. Ştefănescu, Aurel Sasu, Eugen Simion, Valentin Taşcu, Dumitru Micu, Ion Rotaru. Ce aşteptaţi de la autorii menţionaţi şi care dintre aceştia credeţi că ne vor dezamăgi?

4 De fapt, care-s aşteptările dumneavoastră? Ce metode credeţi că vor avea şanse de izbândă şi ce personalităţi vă dau garanţii?

5 Consideraţi că editarea acestor istorii merită a fi subvenţionate de stat sau autorii trebuie să se descurce pe cont propriu?

6 Istoria semnată de Marian Popa e încheiată de mai mulţi ani. Interesaţi să o publicăm, am propus oferta noastră Comisiei de subvenţii de la Ministerul Culturii, dar ni s-a refuzat proiectul. Vi se pare normal?

7 Care credeţi că au fost criteriile pentru acest refuz? E Marian Popa un diletant în domeniu? Cum consideraţi că se poate ieşi din această curioasă situaţie?

Nota redacţiei: Câteva texte, prezente în aceste numere speciale, ne-au venit înainte de dispariţia lui Laurenţiu Ulici.

caius traian dragomir

1 Este cu adevărat interesantă şi profundă cuplarea problemei cărţii tipărite cu aceea a utilităţii şi sensului istoriilor literare. Aşa cum avem, ca disciplină, istoria literaturii scrise vom avea, oare, şi o istorie a literaturii orale (prezenţa oralităţii în literatură - din vremea poemelor homerice şi până astăzi - se realizează tot prin intermediul scrisului, al consemnării frazei, care trece din gură în gură, în sistemul semnelor notate spre a reţine cuvântul; o istorie a literaturii populare, apoi a *commediei del'arte* sau a altor fenomene de cultură din acest registru există, însă doar ca fapt periferic) sau, ceea ce ar putea să fie sau să nu fie acelaşi lucru, a literaturii electronice?

O spun în chip repetat: confundăm continuu planurile de situare în lume a obiectelor şi proceselor, confundăm obiectivele propriilor noastre acte, sau ale acelor fenomene istorice, orientate valoric şi în desfăşurarea cărora suntem prinşi. Criticăm cultura „coca-cola", „McDonald's", filmul hollywoodian, Internetul (cel puţin în dimensiunea sa culturală) şi alte asemenea amprente ale vremii actuale şi viitoare. Nu realizăm însă că această atât de criticată şi ridiculizată (întâi de sovietici şi acum de către dreapta românească sau europeană a ultimilor ani) „coca-cola" nu vine să înlocuiască vinul de Bourgogne sau de Médoc, nici măcar pe acela de Cotnari sau Drăgăşani, ci braga proastă sau alte amestecuri infecte care se pretind băuturi. Sistemul McDonald's nu concurează cu „La Tour d'Argent", „Capşa" (de altădată) sau „Antony's" - el se substituie cârciumii insalubre şi de prost-gust. Hollywood-ul nu încearcă să mă împiedice să îmi petrec seara recitind inegalabila **Mario şi vrăjitorul** (sau amintirile literare ale lui Sadoveanu, a căror perfecţiune a limbii egalează pe aceea a prozei antice sau a marilor modele anglo-saxone ale secolului al XX-lea) - filmele produse acolo înlocuiesc povestirile neîndemânatice şi redundante, de clacă. Internetul nu vine să suprime intimitatea, şoapta, îmbrăţişarea, murmurul sentimentelor - el nu diminuează interesul celor aleşi pentru acea formă a comunicării pe care François de la Rochefaucauld o socotea cea mai mare valoare a spiritului omenesc: discuţia între oamenii de talent şi cei de caracter. Internetul este ziarul electronic deschis globalizării, inter-acţiunii totale, instantaneităţii şi totodată durabilităţii.

„Noua economie" (şi, deci, noua tehnologie) cucereşte nu spaţiul cititorilor reali de literatură, ci pe acela al cititorilor veniţi înspre scrisul literar prin absenţa unei alternative mai atractive pentru capacităţile lor psihice. Cel care părăseşte cartea nu este demn de ea, iar intelectul, literatura, spiritul nu au nevoie de el. Nu vreau să spun că metodele electronice nu vor influenţa forma şi materia obiectului numit carte, dar aceasta se ca face progresiv, probabil relativ lent şi, în final, vom constata că faptul s-a produs în avantajul cărţii. Cum va fi posibil aşa ceva? Cartea, în lunga ei istorie, a ajuns să întrunească o serie de calităţi şi caracteristici de natură să facă din ea o parte a sufletului uman. Ea va evolua, dar exclusiv în măsura în care va reuşi să întâlnească aceste repere sufleteşti şi chiar metafizice iremediabil ale noastre, proprii nouă ca fiinţe intelectuale şi culturale. Cartea este un obiect intim potrivit, în plus, să ne însoţească în cele mai intime circumstanţe; poate fi manevrată cu gesturi simple, naturale; pagina cărţii, asemenea unui tablou, este aptă să ocupe aproape integral câmpul conştiinţei - în plus însoţeşte gestica şi privirile noastre, o dată că este manevrat aşa; are o estetică a ei, independentă şi totuşi dependentă, corelată, cu textul conţinut, aşa cum are o suficient de bună durabilitate. Psihologii constată astăzi că percepem timpul mult mai rapid şi mai bine privind cadranul unui ceas clasic, arătând minutele şi orele prin rotirea limbilor, decât în informaţia furnizată de ecranul digital. Ei - aceeaşi psihologi - vor constata că răsunetul emoţional (fără de care viaţa nu are sens, căci ea, viaţa, este emoţie) al cuvântului este altfel suscitat de pagină decât de ecranul monitorului.

Pe de altă parte, cred că pot atribui atât modificările stilului în literaturile lumii, cât şi variaţiile tematice (solid ancorate în stil), metodele scrisului în sensul modului elaborării în pagină a prozelor de către autor. Stilul şi temele nu fac decît să reflecte variaţiile tehnicii scrisului (aşa cum este acesta practicat de creatori). Nu îmi pot imagina **Hamlet** realizat, nu la computer, dar nici măcar la maşina de scris - nu am cum să nu observ că **Fraţii Karamazov**, **Anna Karenina**, **Ion**, **Cei trei muşchetari**, **În căutarea timpului pierdut** nu arată a opere concepute în faţa unei claviaturi. Marii generali ai tuturor timpurilor - aproape toţi - au urît faptul de a purta asupra lor arme. Lao Tze şi Sun Tzu explică, încă de acum două mii cinci sute de ani, de ce lucrurile stau astfel. Computerul, altădată maşina de scris, sau tot ceea ce se va mai inventa pe acest teren, sunt simple instrumente (unelte, scule) ale scutierului literar. Nu-l reprezentăm pe Don Quijote cu lance şi platoşă - sunt convins că a cără astfel de obiecte cădea în sarcina lui Sancho Panza.

În plus, supraîncărcarea informaţională sporeşte raportul zgomot supra mesaj, din creierul uman. Filosofii şi scriitorii greci sau romani refuzau chiar şi interesul excesiv pentru erudiţie. Am cunoscut oameni politici sau militari, dintre cei mai remarcabili ai ultimului deceniu, din câteva ţări; am constatat că ei aproape totdeauna nu excelează (faţă de aşa-zişii experţi ai respectivelor domenii) printr-un plus de cunoştinţe, ci printr-o mult mai bună orientare şi selecţie a acestora - adesea ei ştiu mai curând puţin despre un subiect, dar ştiu ceea ce era esenţial şi util.

Toate evoluţiile tehnice sunt destinate să ridice nivelul grupurilor medii de populaţie (sub raport economic, ştiinţific, social, cultural, artistic). Elitele au regulile lor de existenţă şi evoluţie - unul dintre principiile elitei este principiul cărţii. Sub ochii noştri, însă inobservabil, se naşte o nouă elită.

2 Scriitorul, artistul, crede în general, cel puţin în plan subconştient, în două lucruri: în nemurire (culturală) şi în obiectivitatea valorii. Ca atare, el are nevoie de istoria literară ca formă de imortalitate şi de sistematică axiologică. Eu nu cred nici în una şi nici în cealaltă (nu în spaţiul umanului - pentru mine ele se proiectează în sfera divinului) - cred însă în necesitatea culturii (artei, literaturii) de a se constitui permanent ca un sistem coerent, cu opoziţiile şi convergenţele sale, dar coerent şi, în acest sens, am, de asemenea, nevoie de istoria literaturii. Când va veni această nouă istorie. Atunci când în cultura română se va fi stabilizat o altă, autentică, modernă şi creativă filosofie a umanului, a spiritului, a creaţiei, a comunicării. De la cine va veni noua istorie? De la cel (sau cei) care vor ajunge primii la o astfel de filosofie, poate doar implicită demersului lor analitic.

3 Îi aştept pe toţi aceştia, pe cei care ne-au părăsit, prin textele lor deja scrise, precum şi pe cei încă activi, cu profundă chiar dacă inegală încredere, dar îi aştept spre a-i cunoaşte pe ei înşişi mai bine şi nu pentru că aş simţi că trebuie să primesc revelaţii încă neîncercate. „Noua literatură" română - inclusiv „noua" sa istorie (pun ghilimelele spre a sublinia o paralelă a intenţiei mele faţă de aceea conţinută în sintagme precum, altădată, „noul val" sau acum „noua economie") - va purta, cred, nume de autori dintre care foarte puţine abia dacă au fost puse încă în circulaţie.

4 Asupra problemei metodologice în studiul literar, istoric, filosofic, politic sau politologic am scris acum câtăva vreme ceva în „Steaua". Singura abordare potrivită ca mod astăzi, în această lume saturată de oferte în sfera ideilor şi a tehnicilor este ceea ce am numit analiza culturală - o abordare a temei în funcţie de toate dimensiunile culturii, sau de cât mai multe dintre acestea. Într-o civilizaţie care evoluează către integralitatea şi sinteza formelor existenţei, psihanaliza izolată, textualismul, istoricismul, semiologia, structuralismul, considerate separat, fac figură de fosile, lucru cu atât mai grav din moment ce nu impresionează măcar prin vechime. Din lista dumneavoastră de personalităţi refuz să discriminez pe cineva - în negativ sau în pozitiv. Încercarea istoriei literare este atât de dură şi vastă încât oricine acţionează pe terenul ei trebuie de fiecare dată să se reconfirme, dar aproape oricine, pe de altă parte, mai capătă, în acest spaţiu, o şansă.

5 Dacă un stat nu susţine marea cultură, el nu cred că este demn de încredere în nici un domeniu - economic, politic, social, pe teren intern sau internaţional.

6 Nu văd nici un motiv obiectiv, sau explicabil (confesabil) pentru acest act.

7 Criteriile ţin, poate, de subiectivitatea relaţiilor omeneşti. O soluţie? Un alt viitor al comunicării, al spiritului de reciproc respect, în lumea intelectualităţii româneşti.

monica spiridon

1 Statutul literaturii în universul virtual al satului global a făcut să curgă cerneală teoretică abundentă. Ca să nu mai vorbim despre bogatul folclor teoretic, deocamdată singura producţie orală consistentă a erei mediatice care are legătură cu literatura . Problema nu se pune deloc în termeni atât de simplişti, cum ar sugera întrebarea. (Nu mă pot abţine să remarc - pentru a câta oară? - că formulaţi întrebări retorice, cu răspuns la purtător.)

Unele afirmaţii manicheiste de tipul *Numai elitele vor mai citi literatură, pe când semidocţii, dacă nu analfabeţii pur şi simplu, se vor uita la videocasete sau vor naviga în spaţiul virtual* vulgarizează interacţiunea foarte lunecoasă şi complexă care s-a instituit deja între verb şi imagine, între pagina scrisă şi proiecţiile virtuale, între cartea tipărită şi eventuala sa lectură pe *web*. De partea literaturii, cooperarea a şi creat genuri sau formule literare (*cyberpunk*, sau reţele *[illegible]-pop*, de pildă). În partea cealaltă, textul scris se insinuează impetuos în discursul publicitar vizual, ca să nu mai vorbim de funcţionarea sa pe web. Editorii care şi-au plasat cărţile pe Internet n-au dat faliment conform previziunilor, ci chiar dimpotrivă. După ce au parcurs câteva zeci de pagini pe ecranul monitorului, cititorii au cumpărat cartea.

V-aş sugera mai curând să amânaţi acest subiect pentru altă anchetă, mai ales că nu are cine ştie ce legătură cu istoriile literare. Dacă acestea mai au sau nu un viitor, nu Internetul va decide, asta e sigur. Iar literatura, ca să vă răspund totuşi, sibilinic, la întrebare, nu va muri. Se va încăpăţâna să rămână printre noi, schimbându-şi doar înfăţişarea, aşa cum a făcut-o, vreme de milenii.

2 La noi, ca şi oriunde în altă parte, interesul unei istorii literare provine din **programul, proiectul** - sau cum se spune azi într-un jargon pretenţios, *Marea naraţiune* **care stă în spatele ei**. Istoriile literare româneşti din secolul al XX-lea, când genul se şi naşte de fapt ca atare, depăşind simpla condiţie de inventar de texte, au fost de la bun început *căuzaşe*, adică au urmat un program mai ambiţios, mai bine articulat şi chiar mai autoritar aş zice, decât în alte culturi europene. Şi l-au etalat într-un mod destul de transparent. Orice istorie literară poate fi interesantă şi este, prin urmare, binevenită, cu condiţia să aibă un astfel de program, care să nu fie depăşit de timp, prost-articulat, nefuncţional etc.

O istorie a literaturii nu e simpla transcriere a unor fişe individuale, care odinioară se adunau în sertărele şi care acum se capitalizează în memoria computerelor. Ca să nu se dezintegreze ca un castel de cărţi de joc într-o colecţie de fişe, electronice sau nu, o istorie literară trebuie să fie cu totul altceva şi mult mai mult de atât. Ea trebuie să aibă în spate o ipoteză asupra desfăşurării (ca să nu zic de-a dreptul biografia sau destinul) literaturii române. Fie că dinamica generaţiilor ar fi avut logica şi chiar *desenul din covor* pe care îl căuta regretatul Laurenţiu Ulici. Fie că există o mişcare tectonică şi de remodelare a peisajului literaturii noastre, şi aceasta nu trebuie căutată la nivelul tradiţional numit *omul şi opera*, ci în planul formelor produse în limba română, ca la N. Manolescu. Legitim este să construim precum Călinescu o mare naraţiune prestigioasă de continuitate organică a literaturii naţionale după curbele progresive şi etapele tuturor celorlalte naţii europene, deşi în scopul demonstraţiei se fac mari concesii valorice şi se recuperează şi texte neproduse de limba română. Şi aşa mai departe. Acesta e motivul pentru care este loc pentru mai multe istorii literare, fie succesive fie simultane.

Pentru sferele şcolare şi pentru cele academice, istoriile literare au o funcţie care nu se va demonetiza niciodată, aceea de a canoniza o serie de autori dintre mai mulţi şi de a-i acredita în programe ca obiect de studiu, pe când ceilalţi îi va abandona arhivelor. În fine, pe scena culturală în sensul ei cel mai larg, ele expun şi apără o anumită ipoteză despre identitatea noastră culturală, despre raportul nostru cu lumea ş.a.m.d. Măcar în această privinţă, ele nu vor înceta niciodată să intereseze. Cu atât mai puţin într-un moment de turnantă, ca cel în care ne aflăm de o decadă încoace. Acum, la sfârşit de mileniu şi de ciclu cultural, identitatea şi proiectele noastre culturale trebuiesc reinventate şi traduse... în istorii literare.

3 Până când nu vom avea toate aceste proiecte încheiate pe masă, întrebarea nu îşi are rostul. Nu am nici vocaţie profetică şi nici dexteritatea s-o mimez. Criticii se ocupă de obicei cu literatura reală, nu cu aceea posibilă. Numai prima te poate dezamăgi. Cât timp rămâne virtuală, cealaltă nu poate decât să-ţi alimenteze speranţele.

4 Nu mă hazardez să am aşteptări decât în legătură cu două dintre numele pe care le-aţi inclus pe listă, N. Manolescu şi Laurenţiu Ulici. Ambii au mai publicat câte un volum dintr-o serie unitară până acum şi ştiu ce sistem de lucru, ce reţetă, ce proiect au ales. De altfel, ele sunt şi foarte diferite între ele. Una este a întregii literaturi, autorul ei plasându-se la o anumită altitudine şi circulând pe o bandă de circulaţie pentru o anume viteză (durata medie, cum spuneau teoreticienii de la „Annales"). Cealaltă vizează literatura contemporană, plasându-se la alt plafon de altitudine, şi circulând cu o viteză care îi permite să vadă mai mult pe fereastră, dacă pot să mă exprim aşa, şi să nu-i scape nici un accident de relief. Cât despre structura viitoare a celorlalte nu am nici cea mai vagă idee. Tot ce pot spune este că, dacă Ion Rotaru pregăteşte o nouă istorie a literaturii după cea deja publicată, bănuiesc că o face ca urmare a eşecului glorios al celei dintâi...

5 Dintre toate categoriile de tipărituri care apar acum pe piaţă, istoriile literare, ediţiile, cărţile de critică şi poezia trebuie subvenţionate, fiind prin excelenţă neprofitabile şi, prin urmare, editurile le ocolesc. Dar mai depinde şi despre ce istorie e vorba. În acest caz, nu genul proxim, ci diferenţa specifică decide. N-aş finanţa, de pildă, istoria lui I. Rotaru şi sper că ea nici nu va fi fost subvenţionată de stat, adică din buzunarul meu de contribuabil.

6 Despre cazul în speţă, cel al lui Marian Popa, nu mă pot pronunţa, fiindcă n-am citit manuscrisul. Domnul Marian Popa, pe care îl ştiu de când eram studentă, a avut multe păcate şi a făcut o serie de compromisuri regretabile sub comunism. Dar nu se poate spune că n-a fost profesionist. În fapt, era tobă de carte. Cu toate scăpările pe care le are, mini-dicţionarul său de literatură contemporană este deocamdată de neînlocuit. Nu ştiu dacă manuscrisul a fost prezentat comisiei, aşa cum cere legea pe care o cunosc foarte bine, eu însămi fiind în anii trecuţi subvenţionată pentru un volum de critică. Cred că ar fi mult mai simplu să puneţi această întrebare membrilor ei, celor care au votat pentru, ca şi celor care au votat împotrivă.

Ştiu că România este ţara tuturor posibilităţilor, unde se trag sfori, sunt interese de grup şi de gaşcă, se plătesc poliţe şi se oferă recompense - ca la *Porţile Orientului*, de unde nu ne putem cu nici un chip dezlipi. Dar nici nu cred în mari comploturi şi n-am o viziune conspirativă asupra lucrurilor. Mai ales că acum o istorie a literaturii române contemporane s-ar cere precum pâinea caldă pe piaţa educaţională şi chiar ar fi adus profituri editoriale de best-seller.

radu voinescu

1 Literatura, în forma ei scrisă, a reuşit să se înrădăcineze atât de profund în habitudinile omului, în psihologia cotidianului încât e de presupus că, indiferent de suport - deja hârtia coexistă cu alte materiale şi cu alte modalităţi decât tiparul -, ea va continua să intereseze. Chiar să provoace satisfacţii intelectuale şi estetice. Relaţia noastră, ca specie, cu scrisul e aşa de logic constituită - scrisul fiind rodul nu al unei întâmplări, ci al unui efort pentru configurarea unui cod de comunicare şi de păstrare a informaţiei încât poate numai atunci când creierele noastre vor izbuti o comunicare dincolo de cuvinte s-ar putea discuta despre inutilitatea culturii scrise şi a mesajelor care au ca formă orice e compatibil cu un sistem de scriere. Ceea ce nu cred că se va întâmpla. În plus, mă tem că nu va izbuti urmaşul lui *homo sapiens* să parcurgă cu propria privire, direct, şi nu prin medierea unei tehnologii informatice, şi să înţeleagă mesaje în sistemul binar, cel utilizat astăzi de calculatoare, şi nici nu va putea să-şi lase moştenire urmaşilor experienţa altfel decât printr-un sistem de semne. Şi, bineînţeles, va recurge la istorii scrise într-o modalitate oarecare. Pentru că, să nu uităm, şi cu asta revin la ceea ce spuneam la începutul acestor rânduri, nu mai există acel tip de memorie care a făcut ca **Vedele** să poată fi transmise pe cale orală zeci şi sute de generaţii, păstrându-se nu numai cuvintele, ci, cum se ştie, şi tonalităţile vocii cu care au fost reţinute de către aceia care le-au înmagazinat prin procesele chimiei lor cerebrale, individuale, nici măcar generalizate la nivelul întregii comunităţi.

2 Nu numai istoriile literare, ci istoriile în general. Fiinţa umană este întoarsă şi cu faţa spre trecut dar priveşte şi spre viitor; mitologia l-a creat pe *Ianus bifrons* după chipul şi asemănarea noastră, ca să dăm apă la moară celor care îmbrăţişează teoria anticului Evhemeros. Nu se va renunţa la istorie pentru multe motive care nu pot fi dezvoltate aici, fiindcă răspunsul la o anchetă despre literatură nu se cuvine să se transforme într-o plicticoasă pologhie cu pretenţii antropologice. Va exista permanent un spirit al istorismului, în fel şi chip manifestat. Ca şi în istoriografia generală. S-a trecut de la evenimente, de la cronologia dinastiilor, a bătăliilor, la istoriile popoarelor, ale diferitelor organizări statale, apoi s-a ajuns la diverse aspecte ale socialului şi politicului, ale culturalului. Se vorbeşte azi despre o istorie a mentalităţilor, despre una a vieţii private şi aşa mai departe. Când s-au epuizat temele mari, când unele sinteze au putut părea mulţumitoare, s-a trecut la detalii. Avem istorii ale sexualităţii, ale scrisului, ale patulului, ale cărţii; a apărut chiar o istorie a violului şi anticipez că foarte curând vom putea citi una a feminismului. În literatură e la fel. Istorii ale genurilor literare, ale miturilor literare, ale formelor fixe în poezie, ale prozei, ale temelor, ale unui anumit tip de roman şi aşa mai depate. Nimic în afara istoriei. Un interes pentru evoluţia formelor literare, pentru autori şi epoci, stiluri se va manifesta mereu. Chiar când - sau mai ales atunci când - literatura va arăta altfel, va căpăta structuri şi forme pe care nu le putem nici măcar intui acum.

3 Ignorând timpul? Cred că tocmai ţinând cont de el la cel mai înalt grad, pentru că dimensiunea temporală o presupune orice demers istoriografic. Vremurile? Era, e de mult vreme mai bună decât cea a literaturii române. Ce despre cealaltă, ca să nu credeţi că ignor faimosul sintagm „vremuri", nu se poate spune absolut nimic bun privitor la privinţa producţiei de carte a unei literaturi naţionale. Atât că unii au ambiţii mai mari decât puterile. Dar bine ar fi dacă ar tot apărea la istorii. Chiar şi una mediocră sau de-a dreptul proastă e mai mult decât nimic. Mai mult, o istorie ratată poate fi cea mai bună provocare pentru a scrie una strălucită.

Din păcate, prin dispariţia lui Laurenţiu Ulici, segmentul literaturii române contemporane pierde poate pe cel mai avizat cunoscător. Dumitru Micu şi Ion Rotaru cred că au spus ce au avut de spus. De la ceilalţi autori pe care i-aţi menţionat nu putem aştepta decât fie continuarea istoriilor începute, fie opurile promise, indiferent cum ar fi, din motivul pe care tocmai l-am invocat. Nu ascund, cu toate acestea, că speranţele cele mai mari par să fie cele legate de Marian Popa. Declar aceasta fără a şti ceva despre conţinutul cărţii pe care am aflat că a încheiat-o deja, numai pentru că: *primo*, opera lui critică, mustind de inteligenţă, erudiţie şi rafinament literar îl îndreptăţeşte la o poziţie de linia întâi a criticii europene, *secundo*, pentru că, aşa cum am aflat dintr-o destăinuire pe care mi-a făcut-o, tot ceea ce a scris până aici n-a fost decât ca exerciţiu în vederea unei istorii a literaturii române şi, *tertio*, dintr-un motiv pe care-l voi detalia mai jos.

4 Aştept o istorie a literaturii române care să nu aibă la bază nici un criteriu ideologic, nici măcar înşelătoarea mască etic-estetic, ce poate fi manevrată în fel şi chip, să nu privilegieze regiuni sau oraşe, găşti, adică să nu ignore scriitori care nu sunt înrolaţi în diferite grupări, să nu ţină seama de regimul clientelar, care face ravagii în viaţa noastră literară, să nu privilegieze exilul în dauna a ceea ce s-a scris în ţară şi nici invers, să nu lase pe dinafară opera lui Sadoveanu, pe motiv că autorul a fost înhăitat cu comuniştii (asta nu înseamnă că trebuie ocultat colaborationismul lui) trecând peste faptul că Ov. S. Crohmălniceanu a fost şi el vârît în aceeaşi combinaţie (ce-i mai interesează pe florentini, astăzi, dacă Dante era guelf sau ghibelin?!), să dea o proiecţie bună a contextului fiecărei epoci, să nu fie doar un inventar de biografii, bibliografii şi scurte comentarii de opere, ceea ce ar transforma-o într-un dicţionar, să dea o soluţie privind încadrarea operelor care au apărut cu întârziere de decenii din cauza climatului din timpul dictaturii. Altfel spus, să vădească muncă, inteligenţă, cultură de toate felurile, nu doar literară, imparţialitate şi să fi accesibilă şi publicului larg, dar să nu facă nic concesii de la un minim stil cărturăresc.

Nu trebuie să vorbim încă despre garanţii car ţin de autori. Să apară textele şi apoi vom vedea.

5 Editarea (nu adaug şi scrierea, pentru că mult nechemaţi s-ar înghesui să mănânce banii, ia la sfârşit să predea vreun volumaş prizărit ş anost) acestor istorii trebuie subvenţionată de sta S-ar putea ca aceia care au văzut că în ul vreme au apărut tot felul de antologii ale literaturi române - e un fel de bătălie a antologiilor la or actuală, fiecare antologator dorind doar s omologheze cercul de ciraci, restul e faţadă - să s sperie: „Să arunce statul bani pe toate prostiile?" Nu e nici un risc. O istorie se face extrem de greu e altceva decât să pui la un loc poezii de diverşi Nu sunt de exclus nici hărnicia periculoasă energia extraordinară în muncă a veleitarilor, da tot nu e un temei prea mare de teamă. O istorie literaturii române, indiferent că o scrie Aurel Sas sau Marian Popa e o problemă de interes pentr cultura naţională.

6 Bineînţeles că mi se pare normal, având î vedere componenţa acestei comisii. Nu s putea da girul decât pentru proiecte me sau chiar fără calificativ (venim şi cu exempl dacă trebuie). Este încă un motiv să credem c istoria realizată de Marian Popa e cel puţin o cart excelentă, dacă nu una cu adevărat mare. Dar n membrii comisiei sunt vinovaţi - atât au putut, atâ au înţeles -, ci acela care i-a numit acolo. Să v amintesc monumentalele erori din cartea d-lu Mircea Muthu, **Dinspre sud-est**? Am scris într unul din numerele „Luceafărului" despre ele. Ş pentru ea s-au găsit bani, ca şi pentru următoarea ca şi pentru următoarea... Să dezbatem cum trebui şi nu cu politeţea cuvenită momentului festiv a Premiilor Uniunii Scriitorilor, eseurile d-lui Sori Alexandrescu? O putem face. Dar nu rezolvăm nimic. Domnul Sorin Alexandrescu se va bucura î continuare de sinecuri peste sinecuri. Consilier p nu ştiu unde - cum poate fi un consilier pe care s te bazezi cineva care nu a făcut toată viaţa decât s copieze mode şi curente şi a cărui contribuţi personală şi a cărui originalitate nu le vom detecta niciodată (urmăriţi-i apariţiile la tele viziune, discursul banal, de-a dreptul tern, fără u gând mai sprinţar, dar citiţi-i în primul rând căr ţile)?! -, membru în comitete şi comisii pe tot felu de funcţii bine plătite... Problema se va soluţion când numirile se vor face în baza altor criteri decât cele de angajare politică şi când componenţ comisiei va fi adusă la cunoştinţa publicului (sa va fi fost adusă şi eu nu cunosc aceasta, caz în car îmi cer cuvenitele scuze). Trebuie să ştim oficia cine se joacă şi cu banii statului, şi cu destinel scriitorilor români. Lucrurile care au fost dez văluite despre activitatea vechii comisii, serio marcate, se pare, de prezenţa unui Don Quijote d prin Est, au fost însă şi ele extrem de dezamă gitoare.

7 Criteriile, cum am spus, nu ţin decât d comisie. Când te ştii fost coleg cu un autor ş te temi de faima lui, rezultatul nu poate f altul. Ce mai contează interesele literaturii ro mâne?! E bine să ştie, însă, practicanţii invidiei c nu Salieri a rămas în conştiinţa lumii drept un mar compozitor, ci Mozart.

Soluţia? Ori comisia vine la sentimente ma umane, renunţând la cele din categoria z *menschliches*, ori un organism instituţional, c are dreptul sau chiar obligaţia, se autosesizează pune în discuţie activitatea şi practicile ei, căci îm închipui că nu funcţionează *hors la loi*?

1 Cred că subiectul enunţat la prima întrebare este prea general abătând discuţia spre altceva, de mare importanţă!

2 Istoriile literare prezintă, în cazul special al ţării noastre, un interes maxim, deoarece, din diverse motive, nu există tablouri ale literaturii române în ultimi săi şaizeci de ani şi mai bine, **Istoria...** lui G. Călinescu, încercarea de maximă cuprindere, oprindu-se, ca şi aceea mai succintă a lui E. Lovinescu, la sfârşitul anilor '30. De atunci au apărut câteva schiţe foarte lacunare, în care sunt atâtea omisiuni şi nedreptăţi încât îţi vine să pui deficienţele pe seama factorului politic, activ în felurite moduri, dar cu efecte în general dezastruoase. Abia după Eliberarea de sub comunism s-ar putea încerca scrierea sau rescrierea unei istorii generale, în care să-şi găsească locul (iar cititorul să capete informaţii despre) toţi ostracizaţii ultimei perioade a comunismului, de la Alexandru Lungu, Al. Vona şi Pavel Chihaia, la Paul Goma, Ilie Constantin, Bujor Nedelcovici, Dinu Flămând, Adina Kenereş sau D. Ţepeneag. Nu poţi să stabileşti cu adevărat valorile, inclusiv a noilor veniţi, în frunte cu Mircea Cărtărescu, dacă nu le pui în corelaţie una cu alta, pe spaţii de timp cât mai largi, dar şi în stricta lor contemporaneitate. Literatura română, înainte de instaurarea totalitarismului comunist, nu a cunoscut acest fenomen al excluderilor, al petelor albe sau negre; dacă vreun scriitor nu se găsea în repertoriul unui istoriograf însemna că nu merită să i se recunoască un loc, nu că ministerul cutare, sau comitetul cutare, sau conducătorul cutare au edictat excluderea lui. (A existat un preludiu la toată această anomalie, de care eu pomenesc adesea, perioada 1938-1947, când presiunea politică a determinat „tăcerea" unor scriitori, dar şi o anume amuţire a criticii care nu s-a mai ocupat de ei, scriitorii evrei sau comunişti până la 23 august 1944, după care a urmat acelaşi regim, poate mai drastic aplicat celor de dreapta, ca Mircea Eliade, Emil Cioran, C. Noica, în sfârşit, fuga din ţară excluzându-i pe câţiva: Ştefan Baciu, Eugen Ionescu, Mihail Villara, Al. Ciorănescu...) Integrarea literaturii din Moldova de dincolo de Prut, a cărei soartă se schimbă după cea de-a doua ocupaţie rusă (1944), este încă o problemă de care orice istoriograf trebuie să ţină seama.

3 Nu cunosc intenţiile şi proiectele tuturor acestor onorabili domni, pe care tocmai ingratitudinea vremurilor ar trebui să-i oblige la un efort general de cuprindere a întregii noastre literaturi. Personal nu-i prea văd ocupându-se de aşa ceva, dar, mai ştii? (În tot cazul, numele citate de dumneavoastră sunt foarte eteroclite, căci nu poţi să-i pui pe N. Manolescu şi Laurenţiu Ulici alături de Ion Rotaru şi chiar de Dumitru Micu.) Partea cea mai gravă este că toţi cei pomeniţi mai sus sunt total lipsiţi de simţ istoric, sunt nişte spirite anistorice, formaţi la şcoala nefastă a lui G. Călinescu - asta neînsemnând că le-ar lipsi intuiţia critică, talentul sau viziunea pe porţiuni limitate. Dar istoria e cu totul altceva, ea nu se poate constitui din recenzii şi cronici puse cap la cap, fără simţul ansamblului şi al cronologiei. G. Călinescu, prin sclipirile lui geniale şi prin talentul impresionistic inegalabil, a nenorocit serii întregi de critici de după el, care au încercat să-l imite, dar, mai grav, au crezut că se poate face istoriografie cu instrumente inadecvate. Şi,

alexandru george

cum nu puteau atinge nivelul maestrului, au ajuns să concureze cu un epigon: Eugen Barbu. Tot criticul romăr ambiţionează să scrie o **Istorie polemică şi antologică a literaturii române**, adică un talmeş-balmeş de pamflete, portrete, date de anecdotă, lovituri de cuţit şi când nu, de măciucă. (Ideea unei critici creatoare a ispitit pe mulţi; dar când îl vezi pe D. Micu ce face, ai senzaţia că priveşti o găină care încearcă să zboare. Cât priveşte pe Al. Piru, care s-a crezut toată viaţa „continuatorul" lui G. Călinescu, pomelnicele acestuia, însemnări şi note pe marginea cărţilor, ne dau măsura decadenţei spiritului critic şi istoric în ceasul de faţă.

4 Aşteptările mele sunt destul de circumscrise; cred mai degrabă că apariţia unei noi generaţii de istoriografi, care să-şi merite cu adevărat numele, ne-ar putea da speranţe. Cu serii întregi de intelectuali care privesc literatura din trecut doar în măsura în care reprezintă anticipările fatalmente întâmplătoare al vreunei expresii moderne nu se poate face istorie literară. Aceasta trebuie să fixeze ceea ce cutare scriitor a fost într-un anume moment istoric, prin aceasta înţelegându-se nu doar ceea ce au crezut contemporanii despre el, eventual el însuşi. Istoria literară are ca scop fixarea unor poziţii, dar ea rămâne o istorie de valori, care nu se pot stabili decât cu greutate şi nu la modul absolut, în nici un caz însă pornind de la prezent la origini, cum vor să facă toţi călinescienii, ci tocmai invers, aşa cum e firesc. Situaţia vreunui scriitor anume, în cadrul unui curent, într-o anume grupare literară, chiar şi în singurătatea cea mai vădită, este tot o problemă de temporalitate.

Ceea ce mie mi se pare mai îngrijorător este faptul că generaţia criticilor care au acum în jur de şaizeci de ani, de veterani, aşadar, ai perioadei comuniste, s-au baricadat în convingerile lor, în prejudecăţi, în partizanatul îngust şi de asta suferă întreaga viziune a ultimei jumătăţi de secol - de fapt, această viziune neputând să se constituie. Atâtea cărţi de proporţii uriaşe, de la seriile lui Eugen Simion la **Dicţionarul scriitorilor români**, iniţiat de M. Zaciu, parafează (cu o grabă care vorbeşte de la sine!) falsul în aprecierea trecutului literar imediat, confuzia valorilor, totala dezorientare a unei întregi generaţii.

5 Desigur că o viitoare istorie literară sau un dicţionar (dacă nu există cine s-o scrie pe prima) va fi o lucrare de anvergură pentru care orice subvenţie, sosită de oriunde, este binevenită.

6 Nu cunosc lucrarea lui Marian Popa ca să pot răspunde la această întrebare. În principiu, cred că s-a invocat lipsa de bani. (Doar din ecou public şi din unele informaţii oferite chiar de „Luceafărul" ar fi vorba de o carte numărând mai multe mii de pagini, aşadar pretinzând pentru tipărire şi editare câteva sute de milioane de lei.) Comisia de subvenţii a ţinut probabil seama de aceasta, ca şi de faptul că preţul unui exemplar, chiar fiind enorm el însuşi, nu va putea aduce recuperarea banilor. „Normalul" de care vorbiţi dumneavoastră este de căutat în lucrările şi mecanismele unei comisii pe care eu nu o cunosc (se pare că anual componenţa ei se schimbă). Ar fi poate cuvenit să vă adresaţi ei, forţând-o să dea un răspuns.

Dar pentru că veni vorba de o comisie de subvenţii, să vă propun atenţiei şi generozităţii dumneavoastră lăudabile cazul unui alt scriitor, care fiind şi el de oarecare valoare, a păţit cam acelaşi lucru ca şi Marian Popa; e vorba de un anume Alexandru George. Anul acesta, comisia în chestiune i-a refuzat sponsorizarea unei cărţi **Alte reveniri, restituiri, revizuiri**, o lucrare complementară celei apărute deja şi pe care el o consideră de oarecare folos pentru cel care vrea să-şi clarifice situaţia valorilor literaturii româneşti din ultima sută de ani. Dorind tot succesul lui Marian Popa, îmi îngădui să sper că unde a trecut acesta poate o să treacă şi neînsemnata mea persoană, cu un volum mult mai mic de hârtie.

7 Nu-l consider pe Marian Popa un diletant în materie, aşa cum se configurează unul din pretextele refuzului, care, în totalitate, repet, nu-mi sunt cunoscute. Criticul este o indiscutabilă personalitate, afirmată, ce-i drept, în răspăr faţă de mulţi dintre clasicii în viaţă, gloriile fabricate în comunism. (Mai ales a trezit ura imortală a găştii de la „România literară", căreia i-a făcut multe clipe fripte.) Eu l-am urmărit cu simpatie colegială, chiar dacă nu neam lovit în păreri totdeauna. Alta este, însă, întrebarea: Marian Popa este plecat din ţară de vreo două decenii; cum a putut să se informeze asupra puhoiului de cărţi literare care au apărut în literatura noastră în răstimp? Şi, apoi, are supleţea de a schimba atitudinea, de a face faţă noilor realităţi, dar şi tăria de a rezista exploziei care a avut loc în decembrie 1989 şi de a nu-şi pierde luciditatea? Dacă da, îi sprijin din plin demersul şi, pentru că eu însumi nu posed nici cea mai mică sumă pentru a-i veni în ajutor, îi ofer acest sfat pur colegial: să-şi publice voluminoasa carte în mai multe volume (aşa cum au făcut-o şi alţii, dar în primul rând N. Cartojan pentru partea veche a literaturii noastre) ca să nu mai sperie comisiile noastre, care şi aşa nu vor trece, în lectura cărţii, de copertă.

cornel ungureanu

1 Elitele îşi vor face obiecte de artă care să aducă, mai mult sau mai puţin, a cărţi. Dar cărţile vor mai supravieţui o vreme în zonele subdezvoltate. Lumile emancipate şi cele primitive sunt paralele, precum ale viilor şi ale morţilor. Putem să ne imaginăm că, multă vreme, cărţile se vor retrage în colectivităţile închise, protejate precum popoarele civilizate în faţa năvălirilor barbare. Vedeţi, lumea noastră culturală trăieşte pe invers.

2 O, da, un interes în creştere, fiindcă este nevoie de memorie, de amintiri, de instrumente de lucru, de arborele genealogic care să ne amintească, fiecăruia, că ne tragem de la Râm. Sau de la Crâm. Sau de unde se va aşeza politichia mileniului următor.

3 Sigur că aştept, mai întâi, de la mine tot felul de istorii. Dar dacă e să vorbim de oamenii cercetării disciplinate care deja au propus cărţi - opere încheiate - atunci să spunem că personajele sigure sunt Dumitru Micu, Eugen Simion, Marian Popa, Alex. Ştefănescu, Ion Rotaru. Nu ştiu dacă numele cu care completaţi lista cred, într-adevăr, în istoria literară. Că se dedică acestei munci. Sigur că numeroasele cronici ale lui Nicolae Manolescu, o dată tipărite, vor face excelentă figură de instrument de lucru, omolog istoriei literare pe care o reclamăm.

4 Da, asemenea cărţi ar trebui avute în vedere de cei care subvenţionează cultura română.

5-6-7 Nu prea înţeleg de ce i-a fost refuzată subvenţia. Parcă n-aş crede. Dar nu afirm că este o nenorocire acest refuz - oricine ar investi în cartea lui Marian Popa ar câştiga înzecit. S-ar umple de bani. Pot înţelege că Marian Popa n-a scăpat de adversităţile de odinioară, dar că nimeni nu este dispus să investească într-o asemenea tipăritură... mi se pare greu crezut. Fiindcă o asemenea investiţie este extrem de profitabilă, iar oamenii cu bani din România nu sunt atât de ignoranţi (unii!) încât să nu poată deduce enorma lor şansă.

---

dumitru solomon

1 Nu cred în *oralitatea* „viitoare" a literaturii, despre care ar vorbi „unii" (nici nu i-am *citit*, nici nu i-am *auzit* pe aceştia). Oricum, ar fi ca o răsturnare a evoluţiei, o întoarcere de la calculator la abac, de la building la peşteră, de la „Jaguar" la ricşă, de la, în sfârşit, Shakespeare la legendele populare cu spiriduşi. Dacă, însă, este vorba de înlocuirea Galaxiei Gutenberg cu Galaxia Internet, aici se întrezăresc unele semnale... Şi, totuşi, să nu uităm că la apariţia cinematografului se vorbea despre dispariţia teatrului, iar la apariţia radioului şi, apoi, a televiziunii, de dispariţia teatrului şi a cinematografului. Nu au dispărut nici unul, nici celălalt, dar s-au *adaptat*. Nu-mi dau seama cum se va adapta cartea la generalizarea Internetului, dar presupun că, între altele, *mirosul* cărţii, pe care unii cititori îl adulmecă înainte de lectură, va fi adecvat conţinutului, astfel că, de pildă, vom avea cărţi mirosind a Lancôme, a Yardley, a pajişte, a castel scoţian, a ketchup, a friptură de miel etc. În faţa acestei perspective, mă întreb îngrijorat cum vor mirosi romanele poliţiste: a cadavru, a formol sau a tutun de pipă?

2 Firește că istoriile literare prezintă interes pentru cine au prezentat şi până acum: profesori, cercetători, studenţi, elevi, istorici literari, critici, scriitori în viaţă, precum şi moştenitorii drepturilor de autor.

3 Autorii pe care-i menţionaţi, în măsura în care se vor ţine de cuvânt (din nenorocire, Laurenţiu Ulici nu se mai poate ţine, vai, de cuvânt...), sunt atât de diferiţi ca formaţie, structură, gândire şi stil încât de la fiecare ne putem aştepta la *altceva* şi *altfel*, aşa că fiecare poate fi interesant, cum pot fi interesante şi manualele alternative, în ciuda părerii unora. Sau a altora.

4 Este o întrebare la care ar fi bine să răspundă istorici literari, critici şi cercetători (în măsura în care aceştia din urmă mai există).

5 Bineînţeles că trebuie să fie subvenţionate de stat, căci literatura de consum se subvenţionează singură.

6 Nu mi se pare normal, decât dacă există o motivaţie temeinică, nu ocultă, şi care trebuie adusă la cunoştinţă celor interesaţi.

7 Marian Popa este autorul unui mai vechi dicţionar de literatură română contemporană din care se citează şi acum în diverse împrejurări. Fragmente dintr-o nouă istorie a literaturii române au fost publicate în revista „Luceafărul". Este, după părerea mea, o voce autorizată. Din această situaţie cred că se poate ieşi prin **dezbatere publică.**

mihai sin

1-7 Triumfalismul tehnologic pe care-l trăim îşi are limitele lui, deocamdată poate mai puţin evidente. Cei ce-şi închipuie, ba chiar trâmbiţează că „Galaxia Guttemberg" şi-a fi trăit traiul, fie că sunt determinaţi de mari interese comerciale (să nu uităm totuşi că cel mai bogat om din lume este Bill Gates, cel mai important promotor al „erei computerelor"), fie că fac o gravă şi poate naivă confuzie între informaţie şi cultură. Fără a risca definiţii şi incursiuni ce nu-şi au locul acum, mă mulţumesc să spun că, dacă ţinem seama de înţelesul încă acceptat şi profund al conceptului de „cultură", un excelent informatician s-ar putea dovedi un individ aproape incult, iar un recunoscut şi reputat om de cultură poate fi străin de hăţişurile informaticii şi de computere, domeniu în care mulţi abia se „alfabetizează". Cultura adevărată (în măsura în care mai credem în ceva, dar să sperăm că se vor găsi întotdeauna „fanatici" care să o frecventeze şi să o susţină) nu se poate dobândi doar la computer şi fără să-ţi treacă prin mână cărţi esenţiale, cel puţin deocamdată. iată că simt nevoia să fac această precizare.

Mult mai importantă, dar şi mult mai puţin comentată şi analizată în profunzime, mi se pare a fi teribila oboseală culturală, evidentă mai ales în ţările occidentale, după câteva secole de mare cultură şi de extraordinare acumulări, ce pot produce panică unui intelectual mediocru sau chiar mediu. Nu puţini indivizi pot să aibă senzaţia de saturaţie sau chiar de sufocare, ca şi cum universul cărţilor s-ar putea prăbuşi oricând peste ei. Senzaţia aceasta, ar trebui să înţelegem, nu va putea fi anulată doar de progresul tehnologic, chiar dacă va veni şi ziua când o imensă bibliotecă va putea fi comprimată pe o dischetă cât o pastilă. Mai mult, „Ordinea", sistematizarea unui „univers" cultural, realizată prin sinteze de tot felul, pare să nu mai fie suficientă şi eficientă. Încă Montaigne, în secolul al XVI-lea, constata cu o detaşare în spatele căreia se ascundea deja o anumită îngrijorare, dacă nu cumva un început de „spaimă culturală". „A interpreta interpretările e lucru mai anevoios decât a interpreta faptele; mai multe cărţi despre cărţi decât despre orice alt subiect; nu facem decât să glosăm unii despre alţii" (**Eseuri**).

Din motive pe care în general le cunoaştem, dar n-ar strica să le mai conştientizăm din când în când, literatura română nu se poate lăuda cu prea multe sinteze, fie că sunt istorii literare, enciclopedii, compendii sau manuale celebre; prin urmare, nici nu ne putem plânge că am fi copleşiţi de aceste „mijloace de instrucţie", "instrumente de lucru", surse de informare sau, mai rar, cărţi ce se citesc sau doar se răsfoiesc cu plăcere intelectuală (iar **Istoria...** lui Călinescu se poate citi şi astfel). Cu toate acestea, vremurile sunt de asemenea natură încât curiozitatea cititorului nu mai poate fi stimulată de orice apariţie editorială de profil, ci doar de promisiunea excepţionalităţii. Căci şi la noi, mai puţin desigur decât în Occident, interpretări şi comentarii de tot felul, unele prea stufoase, altele prea şi ridicol „preţioase", iar altele, din nefericire, ce nu vor servi niciodată nimănui, pot duce la sufocarea sau chiar la mortificarea operelor, asemenea unei vegetaţii luxuriante şi parazitare.

E bine, deci, să ne întrebăm dacă-şi mai au rostul istoriile literare în condiţiile de astăzi. Răspunsul meu e categoric afirmativ, câteva dintre argumentele de mai sus fiind, cred, suficiente. Cu precizarea, absolut necesară, că depinde cine le scrie. Mai mult ca oricând autorul trebuie să aibă credibilitate şi alte date, alte înzestrări, care să-i confere o cât mai mare autoritate, o viziune cât mai exactă asupra valorilor româneşti fiind de mare importanţă. Căci fără o privire „din înalt", imensa materie a unei istorii literare va eşua într-o colcăială şi „viermuială" informă, fără reliefuri ferme şi, desigur, fără lumina atât de necesară. În acest caz, o istorie literară cu interpretări rămase „la piciorul broaştei" va rămâne doar o mărturie a ambiţiei şi a orgoliului nemăsurat şi debusolat al autorului, dar interesul ei public şi justificarea superioară vor fi nule.

Acolo unde nu există destul spirit şi substanţă, într-o istorie literară degeaba se va face risipă de glumiţe, răutăţi şi sarcasme, ironii şi umor îndoielnic şi, în consecinţă, judecăţile de valoare se vor potrivi ca nuca-n perete cu operele celor mai mulţi autori „trataţi". O astfel de „istorie" va produce delicii, un timp, doar unei „galerii" (căci văd că aceasta continuă să existe, indiferent de vremuri), apoi va intra definitiv în uitare, devenind în cel mai bun caz o „curiozitate" sau o bizarerie din ce în ce mai greu de înţeles, producând doar nedumeriri şi derută unor cercetători ai generaţiilor viitoare. Este cazul lui Alex. Ştefănescu, al cărui „spirit critic", cât va fi fost, a involuat incredibil în ultimii ani, mimat în primul rând de suficienţă şi de o incapacitate de a gândi, cum spuneam, „mai înalt", dincolo de interese imediate şi de linguşeli penibile. Mi-am mai spus părerea despre „critica" lui Alex. Ştefănescu, dar cu toate acestea să dea Domnul să mă înşel. Deşi nu prea cred, întrucât nimic nu luminează, cel puţin deocamdată, întinsele pogoane „critice" burduşite cu banalităţi.

Neaşteptata şi şocanta plecare dintre noi a lui Laurenţiu Ulici lasă proiectul său, al unei istorii literare, nefinalizat. Dar chiar dacă nu e aproape de finalizare, ea ar trebui publicată, din motive pe care nu cred că mai e necesar să le argumentez.

Garanţiile cele mai mari de împlinire, de realizare a unei istorii literare care să reziste în timp, devenind adevărată carte de referinţă în domeniu, cred că le au Marian Popa, Eugen Simion, Nicolae Manolescu şi Cornel Ungureanu. Fără îndoială, autoritatea critică reprezintă un argument important, nu însă şi hotărîtor. Surprize plăcute ar putea veni dinspre ardelenii Aurel Sasu şi Valentin Taşcu, dar nu exclud o mare surpriză care să vină dinspre un nume prea puţin cunoscut sau chiar necunoscut. Epoca noastră, paradoxal, permite unor indivizi de mare tenacitate şi de înzestrare deosebită să ducă la capăt proiecte de mare anvergură, printr-o muncă de „benedictini", desfăşurată într-un deplin anonimat.

Fără îndoială că, o dată încheiat, manuscrisul unei istorii literare trebuie subvenţionat de stat pentru a fi tipărit nu oricum, ci în condiţii grafice deosebite. Bineînţeles, apare o mică problemă: o astfel de lucrare trebuie să obţină girul unei comisii de specialitate sau al unor referenţi de prestigiu (dar sincer să fiu, nu ştiu cum funcţionează „tehnic" un asemenea proces, nefiind vreodată în situaţia de „beneficiar"). În acest caz, apare o altă mică problemă: din cine sunt compuse aceste comisii şi cine sunt referenţii? „Mica" problemă poate deveni brusc o mare problemă, dovadă fiind şi exemplul lui Marian Popa, pe care-l consider cel mai dotat pentru a ne da o istorie literară de mare anvergură. Nu ştiam însă că Marian Popa a şi dus la bun sfârşit o asemenea lucrare, iar faptul că i-au fost refuzate subvenţii nu mă miră câtuşi de puţin. Ar trebui publicate numele celor ce au alcătuit comisia respectivă, ca să ne dăm seama o dată mai mult cum stăm.

Căci se pare că vechea şi tradiţionala practică cu „valori" româneşti ce obstrucţionează sau chiar asupresc valori româneşti nu mai impresionează de multă vreme pe nimeni, intrând în firescul unei detestabile „normalităţi".

alex. ştefănescu

1 Magia cărţii tipărite poate fi înlocuită de magia unui text transcris, în programul Word, pe ecranul luminiscent al calculatorului. Nu e neapărat o pierdere. Şi, oricum, nu asta e problema. Nici de caleaşcă nu ne mai folosim (decât vara, la mare, când plătim cu bani grei capriciul de a ne plimba cu un vehicul din secolul al XIX–lea), dar nu suferim prea mult din cauza asta.

Problema cu adevărat îngrijorătoare este perspectiva dispariţiei literaturii cu totul. Sunt filosofi ai culturii care vorbesc cu toată seriozitatea de „moartea literaturii".

În ceea ce mă priveşte, *nu cred* că literatura va dispărea. Cât timp oamenii vor folosi un limbaj pentru a comunica, se va recurge, spontan (şi inevitabil) şi la o utilizare fantezistă a acelui limbaj. Oamenii vor renunţa, poate, la ceea ce înţelegem astăzi prin literatură, dar nu şi la un mod literar de a folosi limbajul. Limbajul care va fi în vigoare în momentul respectiv.

2 Sigur că prezintă interes. Este vorba de memoria a ceea ce s-a făcut într-un domeniu - important - al vieţii spirituale până în ziua de azi. Memoria înseamnă conştiinţă. Nu suntem pisici ca să ne tolănim într-un fotoliu, să toarcem şi să trăim exclusiv în prezent. Oamenii fără memorie (culturală) sunt periculoşi. Ei votează, de exemplu, cu Ion Iliescu sau cu Corneliu Vadim Tudor. O istorie a literaturii mă face să fiu un cititor competent, să ştiu unde mă situez când citesc un text şi să-mi pot reprezenta reverberaţia acelui text în conştiinţa publică. Unii se mulţumesc, poate, să mănânce un măr găsit în iarbă. Eu vreau să identific pomul din care a căzut acel măr, să am harta ramificării rădăcinilor lui în pământ, să înţeleg procesul de fotosinteză din frunze. Nu este un capriciu. Şi apoi, am învăţat asta de la Titu Maiorescu, E. Lovinescu, G. Călinescu, care, să recunoaştem, ştiau şi ei câte ceva despre literatură...

3 Ion Rotaru deja ne-a dezamăgit. Istoria literaturii publicată de el este de un amatorism funambulesc. Ion Rotaru ca istoric literar arată cam aşa cum aş arăta eu ca balerin. Dumitru Micu a scris o istorie a literaturii ştearsă, lipsită de personalitate (singura ei originalitate constituind-o ignorarea capricioasă a unor scriitori talentaţi, ca Mircea Dinescu). Bineînţeles, Dumitru Micu nu este Ion Rotaru, lucrarea lui nu poate fi luată în derâdere. Dar nici nu pasionează pe nimeni. Nu întâmplător, nu se scrie aproape nicăieri despre ea. De proiectele lui Valentin Taşcu şi Aurel Sasu nu ştiu nimic. M-aş bucura să aud că numele lor figurează pe copertele unor cărţi de sinteză. Eugen Simion este un istoric literar care practică *descriptivismul critic* şi are un stil mătăsos, potrivit pentru inventarierea calmă şi voluptoasă a literaturii unei epoci. Volumele **Scriitori români de azi** ilustrează marea lui capacitate de cuprindere. Critic lipsit de nerv critic, Eugen Simion ni se înfăţişează ca un şarpe boa care a înghiţit toată literatura contemporană şi o digeră lent, somnolând la soare. El şi-ar putea transforma sutele de profiluri literare într-o istorie a literaturii române contemporane dacă ar avea sau dacă şi-ar constitui şi o concepţie despre literatură. Cornel Ungureanu este singurul capabil să ne facă o mare surpriză. El ştie totul despre literatură (şi din afara şi dinăuntrul ei), are un fin umor de idei şi este înzestrat cu un excepţional simţ al istoricităţii formelor literare. Să sperăm că multiplele funcţii pe care le îndeplineşte, în special aceea, sisifică, de director al Teatrului Naţional din Timişoara îl vor lăsa să se aşeze mai des la masa de scris. Marian Popa a şi dus la bun sfârşit - aşa se spune - o istorie a literaturii române contemporane. După cum reiese din dicţionarul său de acum douăzeci de ani, el are o inteligenţă critică agresivă şi este capabil să sintetizeze în câteva fraze, sarcastice şi elegante, idei pentru formularea cărora alţii au nevoie de pagini întregi. Sunt convins că o istorie a literaturii scrisă de Marian Popa ar fi captivantă. Mă întreb, însă, cum a reuşit criticul şi istoricul literar, stabilit de multă vreme în Germania, să fie la curent cu ceea ce s-a întâmplat, după plecarea sa din ţară, în literatura română? Nicolae Manolescu este Nicolae Manolescu şi orice carte a sa devine un eveniment în cultura română. Ar fi, bineînţeles, extraordinar ca el să continue **Istoria critică a literaturii române**. Poate că o va face acum, după ce a pierdut o nouă partidă în jocul politic. Deşi tocmai în acest moment este mai mare nevoie ca oricând de oameni ca el în viaţa publică, pentru a se opune stângismului care a invadat România.

Laurenţiu Ulici, din nefericire, a murit şi discuţia despre proiectele lui a devenit inutilă.

În ceea ce-l priveşte pe Alex. Ştefănescu ar fi multe lucruri (bune) de spus, dar cine să le spună? Eu, în orice caz, nu pot.

4 Idealul meu ar fi o istorie a literaturii române scrisă de colectivul care a realizat inegalabilul **Dicţionar al literaturii române de la origini până la 1900**, lucrare exhaustivă, neverosimilă combinaţie de erudiţie şi farmec (i s-ar potrivi şi titlul **1001 de nopţi ale literaturii române**). Retranscriu aici, în senm de admiraţie, numele autorilor acestei lucrări care, datorită unităţii ei stilistice, pare opera unui superautor: *Istorie literară*: Stănuţa Creţu, Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Ion Lăzărescu, Dan Mănucă, Algeria Simota, Rodica Şuiu, Alexandru Teodorescu, Constantin Teodorovici, Maria Teodorovici, Leon Volovici, Remus Zăstroiu; *Folclor*: Lucia Berdan, Constanţa Buzatu, Lucia Cireş, Ion H. Ciubotaru; *Coordonare şi revizie*: Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănucă, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici, Remus Zăstroiu; *Norme lexicografice*: Corn[illegible] Moraru.

Aş citi, de asemenea, cu mare curiozitate o istorie a literaturii române contemporane scrisă de Andreea Deciu.

Nu cred în metodă, ci în personalitatea celui care povesteşte, din punctul lui de vedere, ce s-a întâmplat cu literatura română. Pentru mine o istorie a literaturii nu este o istorie, ci o istorisire.

5 Da, cred că statul ar trebui să investească în asemenea proiecte. Mai exact, să folosească banii noştri, ai tuturor, pentru punerea în circulaţie a unor bunuri culturale cu adevărat necesare, de interes public, şi nu pentru menţinerea artificială şi zadarnică în viaţă a unor reviste de genul revistei „Contemporanul", care oferă cititorilor cultură ţârlâita.

6 Mi se pare regretabil.

7 Nu sunt purtătorul de cuvânt al comisiei şi nu mă pot pronunţa. Pot face doar presupuneri. Nu este exclus ca Marian Popa să fie considerat un autor compromis din cauză că a colaborat pe vremuri la odioasa revistă „Săptămâna". Nici mie nu mi se pare onorabil acest episod din biografia sa, dar îl pun pe seama unui temperament impetuos şi insubordonat, pe seama plăcerii de a-i epata pe cei cu bun-simţ. De altfel, colaborarea teribilistului asistent universitar de atunci la „Săptămâna" s-a întrerupt intempestiv. Oricare ar fi semnificaţia apropierii temporare a lui Marian Popa de o publicaţie imundă, cert este că el rămâne un autor înzestrat cu o remarcabilă perspicacitate critică.

Nu ştiu cum se poate ieşi din această situaţie. Am auzit că o altă editură s-a oferit să publice vasta lucrare, pe cont propriu (sau obţinând o sponsorizare din altă parte decât de la Ministerul Culturii). Să sperăm că aventura istoriei literaturii scrise de Marian Popa se va termina cu bine.

1 Să ne întoarcem la literatura orală? Ar fi un salt înapoi de toată frumusețea, executat, ce e drept, cu ajutorul celei mai avansate tehnologii. Nu-i exclus să se întâmple acest cataclism, echivalent cu îngroparea civilizației (a scrisului). Sper să nu apuc astfel de vremuri îngrozitoare.

2 Nu știu ce gândesc alții, dar, în ceea ce mă privește, cred că istoriile literare prezintă și vor prezenta interes și de acum înainte. Sunt expresia nevoii, pe care orice cultură o resimte, de a privi mai de la distanță efortul creator curent, spre a distinge procese și orientări. Criticul actualității acționează în terenul imediatului, preocupat să recunoască valorile, istoricul înseriază și clasează, și el prevăzut, desigur, cu spirit critic.

3 De la unii aștept ducerea la capăt a **Istoriilor** începute (Manolescu, Ștefănescu, Simion), de la alții aștept să înceapă ceea ce au pregătit atât de temeinic și de promițător (Ungureanu, Sasu, Simuț, Ion Pop, Mircea Iorgulescu, de ce nu?), iar de la alții nu mai aștept nimic. De la profesorul Ion Rotaru, de pildă, care și-a dat măsura cu un monumental eșec, dus până la capăt. Dumitru Micu, în schimb, este autorul unei serioase **Istorii a literaturii române** aduse la zi. Factura tradițională a acestei lucrări probabil că îi va nemulțumi pe unii, dar aportul ei sintetizator și clarificator este remarcabil. Este nedreaptă tăcerea din jurul **Istoriei** lui Dumitru Micu.

4 Garanția reușitei nu o dau metodele, ci criticii care le aplică. Nu mergi la sigur cu o metodă prin faptul că pe altcineva l-a condus la succes. Sigur că nu poți scrie istorie literară ignorând stadiul actual al achizițiilor teoretice, instalat în punctul de perspectivă în care se afla, acum șaizeci de ani, G. Călinescu sau un alt scriitor contemporan cu el. De atunci multe s-au schimbat în felul de a percepe literarul, s-au acumulat numeroase

gabriel dimisianu

experiențe de care nu se poate face abstracție, chiar dacă între timp și ele s-au istoricizat. Nu se poate scrie azi critică fără să fi luat act de structuralismul anilor '60, sau de psihocritică, sau de alte mișcări mai noi, ca elemente necesare de raportare culturală.

5 În principiu, lucrările de însemnătate națională, dicționarele-tezaur, enciclopediile, edițiile monumentale din clasici, edițiile științifice laborioase s-ar cuveni să fie subvenționate de stat. Încă mai fericită este ideea unei edituri de stat dedicate acestui tip de activități, cum ar fi putut deveni Minerva, dacă n-ar fi fost lăsată în voia valurilor economiei de piață. Dispunea de experiență și de un corp de specialiști care nu pot fi înlocuiți cu editori improvizați. Până la urmă, statul român tot va trebui să-și asume anumite obligații de protejare a culturii naționale, printre care și pe aceea de a edita lucrări de felul acelora pe care le-am amintit.

6-7 O nouă **Istorie a literaturii române**, iată un proiect asupra căruia orice comisie de subvenții se va apleca, nu se poate altfel, cu interes. O astfel de ofertă este totdeauna atrăgătoare. Aceasta nu înseamnă, totuși, că avizarea trebuie să vină automat, numai pentru faptul că ni se propune o nouă **Istorie a literaturii române**. Autorul ofertant trebuie să prezinte garanții de competență și de onestitate intelectuală. Or, în ceea ce-l privește pe domnul Marian Popa era de așteptat să apară unele semne de întrebare. Activitatea de colaborator privilegiat al „Săptămânii" de tristă faimă nu i-a uitat-o chiar toată lumea. În afară de asta, domnul Popa a depus eforturi eroice pentru a-l disculpa de plagiat pe Eugen Barbu, făcându-se oarecum de râs. Nu a putut produce vreun argument valabil în apărarea învinuitului de furt literar.

Sunt antecedente care trezesc suspiciuni în legătură cu seriozitatea travaliului de istoric literar al domnului Popa. Domnia sa este, nu negăm, un om de carte și are condei sprinten, dar nu e de ajuns. Și mai este și titlul pe care l-a dat opului său: **Literatura română de azi pe mâine**. Sugerează, cu acest titlu, că materia de care se ocupă (literatura română) este pentru domnia sa una derizorie. Din titlu o înscrie sub semnul precarității. Și dacă domnul Popa o vede astfel, își vor fi zis membrii comisiei, la ce bun să mai apară o carte, din greu subvenționată, despre ea. Pentru a dovedi, ce? Că este de azi pe mâine? Văd însă că Fundația „Luceafărul" pariază pe această lucrare și are, probabil, motivele ei. Cineva va fi citit manuscrisul și va fi fost satisfăcut. Un finanțator se va găsi până la urmă, căci dacă a găsit domnul Rotaru de ce nu ar găsi și domnul Popa? Și apoi, nici comisiile de la minister nu sunt bătute în cuie. Au trecut alegerile, se vor numi alte comisii, așa că nu este totul pierdut.

La „Întâlnirile scriitorilor români de pretutindeni", desfășurate în stațiunea Neptun, criticul Gabriel Dimisianu căuta undele marine alături de Nina Cassian, Bianca Marcovici și Andrei Strihan.

Așteptăm vara următoare să vedem cu cine se va mai poza!

cristian livescu

1 Ediţia din acest an a Colocviilor de poezie şi critică de la Piatra Neamţ a avut în atenţie tocmai această temă a dispariţiei cărţii. „Rezistenţii" la acţiunea de neantizare a textului literar şi-au împărţit scepticismul cu „adaptabilii" din mers la regimul de mondializare a ficţiunii, astfel încât taberele s-au neutralizat discret, fără ură şi fără dorinţă de răzbunare. Totuşi... marele ocean al Internetului se arată a fi unul fără fund, în care orice prostie scrisă şi „salvată" poate intra în patrimoniul universal. Aici intervine marea temere: îndelungata luptă de până acum împotriva diletanţilor şi veleitarilor pare a fi pierdută, în faţa invaziei barbare a tot felul de ingraţi care aruncă pe ecranele credule producţii de canalizare. Ce facem, aşadar, cu cei care forţează stavila pusă până deunăzi de critică şi aglomerează piaţa virtuală cu bazaconii refuzate de poşta redacţiilor, vulgarizând temeiul creaţiei autentice? Aş zice că va trebui s-o luăm de la capăt, în faţa acestei „maree negre" a subculturii, să reîncingem campania de rezistenţă prin cultură; şi, trecuţi prin atâtea, ştim bine lecţia: radicalizarea actului critic; resuscitarea conceptelor esteticii; reconstrucţia unei protipendade literare (deasupra Uniunii Scriitorilor, devenită un soi de „azil de noapte" pentru destui nechemaţi în cetatea literelor) şi crearea de „şcoli" râvnite de tineri, în jurul unor personalităţi critice charismatice (de felul Cenaclului de Luni sau al Şcolii de la Păltiniş). În rest, cred că nu ar trebui să fim chiar atât de alarmaţi de faptul că, prin Internet, avem acces la marile biblioteci ale lumii. Şi nu numai la ele..

2 Istoriile literare sunt miezul unei literaturi. Fără ierarhizări şi panoramări periodice, o literatură îşi pierde vlaga şi capătă sentimentul amar că se mişcă în gol. La numărul destul de mare de critici şi istorici literari care îşi cheluiesc energia prin paginile revistelor din Capitală şi din ţară, ar fi trebuit să avem anunţate câteva zeci de istorii literare, în curs de elaborare. Or, la noi, foiletonul şi cronica de întâmpinare se scriu nu în virtutea unei construcţii cuprinzătoare, ci pur şi simplu ca un exerciţiu ocazional. Regretatul Laurenţiu Ulici cultiva cu pasiune ideea că o istorie literară capătă pregnanţă dacă dă satisfacţie prezentului, concepând chiar o **Istorie a literaturii de azi până la origini**, inversând titlul lui G. Călinescu şi accentuând răsturnarea perspectivei: corpus-ul textual merită citit nu în „creşterea" tradiţiei, ci împotriva ei.

Voi adăuga un lucru asupra căruia merită să reflectăm, à propos şi de această anchetă: marea criză prin care a trecut literatura română în ultimul deceniu al secolului al XX-lea (lipsa capodoperelor şi a unor autori de certă statură) s-a datorat în bună măsură şi slabei producţii în domeniul istoriografiei literare, unde - în afara unei sinteze acumulative şi cu multe pagini constatative a lui Ion Rotaru - n-am mai înregistrat vreo altă lucrare de acest fel, adusă la zi. Or, când veghea „legii" critice lipseşte, cu menirea ei de a aşeza valorile adevărate într-o construcţie integratoare, creativitatea se complace în nimicuri. „Ameninţarea" unor asemenea elaborări produce o anumită exigenţă şi o asumare a valorii ce vrea să dea seamă în posteritate, nu într-o modă trecătoare. Sunt curios cum va arăta **Istoria** anunţată de mai multă vreme de Alex. Ştefănescu (singura excepţie care confirmă regula), şi mai ales cum vor fi temperate anumite disonanţe tonale, între capitolele publicate înainte de '89 şi cele apărute recent. Când efortul unei asemenea munci se întinde pe mai mult de un deceniu, decalajele de receptare nu întârzie să apară.

Ca orice instrument de lucru, depozitar de informaţie, dar şi de interpretări proprii unei epoci, istoriile literare nu şi-au pierdut nici pe departe din interes; dimpotrivă, lipsa lor provoacă nesiguranţă unei literaturi, cu deosebire în rândul publicului. Să nu uităm însă că o asemenea muncă răbdătoare cere timp şi detaşare, inclusiv din viaţa socială şi politică!

3 Aş lua pe rând numele propuse. Regretatul Laurenţiu Ulici ne-a lăsat doar un prim volum dintr-o panoramă ambiţioasă, rămasă, din păcate, în stadiul de proiect; Nicolae Manolescu s-a oprit cu **Istoria** sa „critică" la M. Eminescu şi - deşi are gata „continuarea" - stă încă în cumpănă cum să rezolve problema cu „demitizarea" marelui poet, piatră de încercare pe care singur şi-a asumat-o; Marian Popa este autorul unui dicţionar notabil de literatură română contemporană, în două ediţii, din care a doua a lăsat loc unor compromisuri; de două decenii aproape, a rupt legătura cu mersul literaturii noastre şi perspectiva sa „de departe" poate interesa în măsura în care a avut răbdarea să se pună la curent cu „optzeciştii" şi ceilalţi (puternic atacaţi de Eugen Barbu, în a cărui revistă scria „tare", înainte de plecarea din ţară, în Germania); Cornel Ungureanu s-a preocupat de prozatorii interbelici, în special de M. Eliade, apoi de fenomenul central-europenismului, în care i-a susţinut intens, de la noi, pe I. Slavici şi Sorin Titel, fără să fi parcurs (decât prin intermediar), poziţia accentuat naţionalistă a primului, în timp ce M. Eminescu (şi el cu studii la Viena) apare exclus dintr-o atare perspectivă; acum se preocupă de problemele Teatrului Naţional din Timişoara; Alex. Ştefănescu, după cele câteva ode consacrate lui Ion Diaconescu drept mulţumire că a fost câţiva ani în Consiliul de administraţie al Televiziunii Naţionale) sperăm să definitiveze proiectul **Istoriei** sale; [illegible] Sasu are, din câte ştiu, menirea să termine publicarea **Dicţionarului literaturii române**, realizat împreună cu regretaţii Mircea Zaciu şi Marian Papahagi, operă de certă ţinută, făcută serios, aplicat, „ardeleneşte", cu rigoare şi obiectivitate; Eugen Simion e posibil să-şi publice, într-un alt aranjament, serialul **Scriitori români de azi**, revizuind unele pasaje, în stil lovinescian; despre Valentin Taşcu nu cunosc să fi purces la o atare aventură; cât priveşte „istoriile" lui D. Micu, cred că ele ar trebui expediate rapid pe Internet, să producă defecţiuni şi scurt-circuite prin reţelele de comunicaţie şi să scoată din uz sateliţii! Cred că au fost omişi de pe listă [illegible] Diaconescu, autor de romane istorice până nu de mult, care a realizat o masivă **Istorie a literaturii române de la Sf. Epictet şi Astion şi cuv. Ioan Casian Romanul** (pe urmele unor prelaţi ortodocşi, Ion D. Coman şi Nestor Vornicescu), ceea ce ar duce domeniul literaturii în sfera culturii şi civilizaţiei, de unde cu greu reuşiseră să-l smulgă G. Călinescu şi E. Lovinescu; precum şi Gabriel Ţepelea, autor al unei istorii a literaturii vechi, cu multe inexactităţi şi derapaje în criteriile de evaluare.

M-ar interesa mai degrabă dacă au în intenţie să scrie istorii ale literaturii române, de pildă, Marin Mincu, care cred că are ga[illegible] materia unei **Istorii a literaturii române în secolul al XX-lea**, Ion Simuţ, Dan Mănucă, Ion Vartic, Mircea Cărtărescu, Gheorghe Grigurcu, Al. Cistelecan, Alexandru Mu[illegible], Ion Pop, Alexandru George, Luca Piţu, Mircea Mihăieş, Marta Petreu, Mircea Martin, I. B. Lefter - spirite imprevizibile şi care ar putea realmente să relanseze pasiunea pentru sinteze viabile.

4 O viitoare istorie a literaturii române are sarcina urgentă de a revizui mai ales producţia din ultima jumătate de secol, recuperând mulţi autori căzuţi pe nedrept în uitare prematură. Un ochi proaspăt şi o scriitură sigură ar avea multe de spus, inclusiv despre autorii plecaţi pe alte meleaguri, citiţi din păcate cu grile moştenite (vezi, de pildă, cazul lui Paul Goma, realmente un mare prozator, în a cărui cea mai bună situare criticii ezită să-i dea curs, din varii motive). Cât priveşte metoda, cea mai bună este plăcerea lecturii şi bucuria de a aduce în atenţie paginile care dau substanţa reală literaturii noastre. Experienţa postmodernismului ne-a făcut să fim prudenţi şi să avem pretenţii limitate în alegerea uneltelor.

5 Întrebarea m-a amuzat, cu gândul la câte burse s-au acordat în acest deceniu pentru mai tinerii şi mai puţin tinerii cercetători, spre a sta în bibliotecă şi a studia şi cât de modestă este „recolta" după acest mecenat consumat în stil balcanic. Ce s-a publicat de pe

urma acestor burse, de la noi şi din străinătate? Teancuri de cărţi cu articole politice, risipite iniţial prin reviste ca „22“ sau „Sfera politicii“, depreciate ulterior din cauza perspectivei lor partizane. Mulţi dintre scriitorii care au stat „acasă“ şi au „lucrat“ la asemenea tomuri inutile ar trebui să roşească acum, cu prilejul bilanţului alegerilor din 2000, pentru că în loc să se dedice studiului unor teme care să redea încredere cercetării literare, s-au complăcut în „analiza“ vană a mizeriilor politice, păpând degeaba nişte bani şi sărutând mâna celor care i-au oferit. Cu ce s-au întors bursierii noştri filologi, câţi au fost, din Occident? Cu mai nimic. Nu cunosc vreo finanţare - a Ministerului Culturii, a Academiei Române, a vreunui alt for sau fundaţie - pentru realizarea unui proiect cultural îndrăznet, cu excepţia unor antologii cu totul meritorii. Gata, s-a terminat şi cu moftul antologiilor şi iată-ne revenind la punctul de unde am plecat. Între timp, traducem studii şi reinterpretări, unele tendenţioase, făcute de alţii, despre Eliade, Cioran, Noica, fenomenul avangardei etc. Noi cu ce răspundem? Cu vreun număr special din „Vatra“ sau „Apostrof“, cu mici polemici încinse la televiziune, cu manuale alternative, cu vreo cărticică de editoriale sau „polemici cordiale“. N-aş vrea să intru în chestiunea împărţirii subvenţiilor pentru edituri, de către o comisie specială a Ministerului Culturii, care a ţinut în funcţiune edituri falimentare, în timp ce o editură ca Minerva nu a putut debloca seria Scriitori români, cea mai importantă întreprindere de restituire critică din ultimele trei decenii. Şi pe ruinele acestor ambiţii deşarte, noi ne întrebăm astăzi dacă istoriile literaturii merită subvenţionare? Pe cine interesează asemenea acţiuni, câtă vreme în editarea operelor fundamentale s-a întreprins atât de puţin? Avem toate textele pe masă ca să se poată relua efortul unor alte şi alte istorii literare?

6-7 Nu mă miră absolut deloc reacţia amintită şi nu este singurul caz în care un proiect important este dat la o parte sau ascuns după o perdea de promisiuni. Marian Popa, se pare, a venit târziu cu oferta sa, când moda exilaţilor întorşi acasă s-a sleit. Nu am îndoieli asupra ţinutei acestei cărţi, deşi nu ştiu cât datorează intervalului în care a fost scrisă - cât este ea de „datată“. Marian Popa s-a remarcat, în ţară, prin exactitatea şi eleganţa stilului critic, în special în **Dicţionarul de literatură română contemporană**, care, în ediţia a II-a (1977), cuprindea 1100 de fişe. Momentul ofertei sale este, cred, nepotrivit, într-un an electoral în care bani cu duiumul au fost tocaţi pe tipărituri de pus pe garduri. Cu termenul de garanţie depăşit, câteva doamne care şi-au dat coate pe la târgurile de carte, zâmbind cinic la editorii care-şi cărau, săracii, cărţile cu geamantanele, au ocazia să lase cultura în pace. Cât priveşte **Istoria...** lui Marian Popa, cred că partida nu e pierdută; ofensiva trebuie reluată!

cassian maria spiridon

1 Nu ştiu dacă literatura, în secolul care bate la uşă, va căpăta un caracter, cum spuneţi, oral, dar că va naviga din ce în ce mai spornic pe Internet, aceasta e deja o certitudine. De aici până la dispariţia cărţii tipărite e o cale, vorba poetului, de mii de ani... Pe Internet aflată, tot pe un suport se manifestă, care, pentru a fi materializat, tot pe o coală de hârtie se imprimă ş.a.m.d

Cartea, sigur, nu va dispărea. Că îşi va afla şi alte forme decât cele clasice, e o cu totul altă poveste.

2 O literatură fără *istorii literare* e ca o naţiune fără Constituţie. Cum literatura este un organism viu, în continuă transformare şi metamorfozare, lipsa unor noi istorii literare o lipseşte de un codex, normal perfectibil, dar un codex în care noii autori şi operele lor sunt valorizate şi accesibile celor interesaţi de soarta literaturii, în genere, dar şi la un moment dat. O *istorie literară* este, obligatoriu, şi un minim îndrumar axiologic, ce îl călăuzeşte pe cititor prin jungla atât de stufoasă a literaturii.

3 Nu pot, înainte de a le consulta, să stabilesc dacă sunt sau nu dezamăgit de unele sau de altele.

Din cele deja apărute, ale lui Dumitru Micu şi Ion Rotaru nu îmi par o reuşită, dar faptul că există e mai mult decât notabil, în primul rând pentru buna funcţionare a organismului literar în ansamblu. Din ceea ce au publicat Laurenţiu Ulici (sperăm că sunt şi alte volume trimise la tipar, înaintea morţii sale fulgerătoare, din **Literatura română contemporană**), Nicolae Manolescu şi Eugen Simion, sunt şanse să avem parte de adevărate istorii literare, sperăm, cât mai la zi. Ce au publicat, până la această oră, este aplicat, cu o grilă axiologică severă şi au ca principal criteriu pe cel estetic.

Ştiu că sunt gata sau în fază finală cel puţin două istorii literare, care au ca obiect perioada postbelică până la Revoluţie, istorii realizate de Marian Popa şi Alex. Ştefănescu. Regret şi pentru mine este de neînţeles, în cazul în care au fost propuse, că nu au fost promovate de comisia de specialişti de la Ministerul Culturii spre a fi sprijinite financiar, în vederea publicării.

Consider că apariţia istoriilor literare menţionate este o prioritate.

4 Aştept cât mai mult istorii literare, indiferent de unghiul de abordare. Deja am menţionat în răspunsul precedent personalităţile care reprezintă o garanţie pentru calitatea demersului lor.

5 Astfel de întreprinderi editorile impun costuri mult peste puterile unor edituri, mă refer la acelea interesate de publicarea unor astfel de cărţi. Costurile sunt enorme, iar şansele de a acoperi cheltuielile din vânzare sunt aproape nule. Subvenţionarea de către stat este practic o obligaţie, altfel riscăm să rămânem fără istorii literare.

Nici **Istoria** lui Călinescu n-a apărut altfel.

6 Deja m-am referit la acest subiect, în răspunsul la cea de-a treia întrebare.

Consider aberantă atitudinea comisiei şi descalificantă, în cazul istoriei semnate de Marian Popa.

7 Nu înţeleg care au fost criteriile care au dus la respingerea volumului, dar puţin probabil să fi dominat cel axiologic. Nu cred că cineva, cât de cât cunoscător în ale literaturii, poate afirma că Marian Popa ar fi un diletant. Opera sa, suficient de întinsă, demonstrează cu asupra de măsură, talent, discernământ şi putere de sinteză - calităţi necesare pentru oricine îşi propune a scrie o istorie a literaturii.

Singura ieşire din această situaţie este, ori comisia să-şi revizuiască atitudinea, depăşindu-şi eventualele resentimente, ori... altă comisie.

Un fost consilier prezidenţial, Zoe Petre, ştie unde să se plaseze chiar şi după coborîrea Cotrocenilor. Alături îi stau Nicolae Manolescu şi Eugen Negrici.

1 Acest sfârşit de mileniu ne-a catapultat într-o lume neliniştită şi stranie, în care totul pare să fie posibil. Inclusiv dispariţia culturii scrise, ba chiar şi a culturii în general. Semne neliniştitoare apar. Aşazisa muzică de cartier, bunăoară, adică o pseudo-cultură orală, de o agresivitate superlativă, descărcare de instinctualitate gregară, de frustrări şi de resentimente. Care declară pe faţă război culturii adevărate. Există apoi un dezinteres tot mai evident al tinerilor, pentru lectură. L-am auzit afirmând nu demult (iar faptul e cât se poate de simptomatic) pe un tinerel care încerca să facă pe scriitorul că nu i-a citit nici pe Baudelaire, nici pe Rimbaud, nici pe Apollinaire, nici pe Rilke, nici pe Lorca, nici pe Eliot, că n-a citit în general nimic şi nici nu vrea să citească, el trebuind să reinventeze literatura. O asemenea suficienţă şi (ca să spunem lucrurilor pe nume) prostie nu poate să nu te neliniştească. De altfel, cred că în ziua de astăzi a fi îngrijorat (în legătură cu sine şi cu lumea în care trăieşte) este o datorie a oricărui intelectual şi a oricărui om de cultură. Barbaria pândeşte de pretutindeni. În ceea ce mă priveşte, vreau să fiu optimist şi să cred că se vor mai scrie cărţi şi în mileniul care urmează.

2 Întrebarea dumneavoastră este retorică. Istoriile literare continuă să prezinte, desigur, un mare interes. Cu atât mai mult cu cât se vorbeşte cu insistenţă în ultima vreme despre necesitatea reevaluării valorilor (mai ales a celor care s-au impus sau au fost impuse în epoca regimului comunist). Prin urmare, elaborarea unor istorii ale literaturii române postbelice este imperioasă. Căci asemenea reevaluări sunt sarcina istoriei literare. Iar atunci când tace istoria literară începe să vorbească diletantismul, spiritul de gaşcă, partizanatul literar. Fiecare promoţie, fiecare redacţie fiecare cenaclu având sentimentul că a întemeiat literatura română. Este şi asta într-un fel, tot o „cultură de cartier".

3 Autorii enumeraţi de dumneavoastră (la care s-ar mai putea adăuga alte câteva nume) aparţin în totalitate (şi acesta e iarăşi un fapt simptomatic) unei anumite generaţii. Lipsesc din această enumerare numele tinerilor. Căci cu adevărat îngrijorător este dezinteresul pentru istoria literară al "noului val" De ce? Fiindcă am sentimentul că o reaşezare a valorilor este sarcina tinerei generaţii. E greu de presupus ca tocmai criticii care au impus o serie de autori (bunăoară, domnii Nicolae Manolescu sau Eugen Simion) se vor revizui integral doar pentru că... a sosit momentul revizuirilor. Actualele ierarhii

octavian soviany

rezultă dintr-o anumită concepţie estetică, dintr-un anume mod de a percepe literatura, reevaluarea lor presupune un aparat conceptual şi o viziune radical diferită. Iar sărăcia conceptuală, este o altă tară a criticii româneşti. Cu câteva rare excepţii (şi firesţe primul nume care îmi vine în minte este cel al lui Marin Mincu), criticii noştri... cântă după ureche. Astfel încât lipsesc tocmai principiile estetice generale care să facă posibilă o istorie literară cu un solid fundament teoretic. În ceea ce priveşte aşteptările mele în legătură cu autorii pe care i-aţi enumerat, vreau să spun că unii m-au incitat (aştept cu nerăbdare volumele următoare din **Istoria critică** a lui Nicolae Manolescu sau **Istoria...** lui Marian Popa), iar alţii m-au... dezumflat (ultimul volum din **Istoria** lui Ion Rotaru, de pildă, este, eufemistic vorbind, o carte destul de ciudată). Dar nu putem aştepta totul de la aceste nume deja consacrate. Domniile lor şi-au făcut datoria, iar unii au o operă deja închegată.

4 E poate ridicol (după răspunsul pe care l-am dat la întrebarea anterioară), dar aşteptările mele se leagă tot de Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Marin Mincu, adică de generaţia matură. În ceea ce priveşte metodele, consider (am mai spus de fapt asta) că e nevoie de mai puţin impresionism şi de mai mult efort teoretic, chiar dacă nu e treaba mea să le dau sfaturi unor oameni care au dovedit că se pricep mai bine decât mine la literatură. Şi regret încă o dată că nu pot afirma sus şi tare: cred în cutare tânăr istoric literar. Iar în absenţa acestora nu consider că vom asista la mutaţii şi revizuiri senzaţionale ori la apariţia istoriei literare-bombă, care să dinamiteze (desigur cu argumente şi nu cu resentimente) actuala noastră viziune despre literatura română şi valorile ei de primă mărime.

5 Noi trăim într-o ţară... mai specială, la graniţele căreia ar trebui să stea scris cu litere de o şchioapă, de la Caragiale citire, "Ca dumneata mai rar, bobocule". Nu există dicţionare, sinteze, istorii (de nici un fel elaborate în virtutea unui program coerent), ediţii critice complete din clasici. Elaborarea unor asemenea programe cade în atribuţia unor instituţii. Eforturile solitare ale Academiei (vezi ediţiile Eminescu, Caragiale etc.) nu sunt suficiente. Iar subvenţionarea acestor lucrări cade tot în sarcina respectivelor instituţii. Sigur cu condiţia ca autorii lor să prezinte suficiente garanţii de seriozitate. Altminteri, chiar şi formaţia Racla ar putea să emită pretenţia de a tipări (cu subvenţie de la stat) o istorie a literaturii române.

6 Nu.

7 Habar n-am care au putut să fie acestea, de vor fi existat şi nişte criterii. Nu cunosc **Istoria** domnului Marian Popa, aşa încât nu mă pot pronunţa în cunoştinţă de cauză. Oricum, autorul este un istoric literar "cu nume" cu puncte de vedere adeseori incitante şi nonconformiste. Dicţionarul său de literatură (deşi controversat) rămâne o scriere de referinţă a perioadei postbelice, pe care generaţia mea nu se cuvine s-o vorbească de rău pentru că i-a fost de reală utilitate. Iar autorul său nu este omul pe care să-l trimiţi la plimbare fără să-i fi citit cartea şi (eventual) să o respingi cu argumente temeinice, tocmai pentru că prezintă acele garanţii de seriozitate despre care vorbeam în răspunsul anterior. Aş merge chiar mai departe şi aş spune: după ce numele lui Marian Popa a dispărut pentru atâţia ani din conştiinţa publicului românesc, revenirea lui ar fi trebuit salutată şi stimulată. Printr-o subvenţie. Având în vedere că în absenţa acesteia o asemenea carte (bănuiesc că masivă) îşi găseşte cu dificultate un editor, lui Marian Popa i s-a pus practic pumnul în gură. Ceea ce e incalificabil. Aşa că nu mă mai întrebaţi de soluţii. Care soluţii? "Ca dumneata mai rar, bobocule!"

bujor nedelcovici

1 Nu cred că literatura va căpăta un caracter oral... Suntem martorii unor mutaţii atât de profunde încât nu avem încă reprezentarea şi conştientizarea importanţei lor. După ce Dumnezeu a murit sau s-a retras, tot Nietzsche estima că instrumentul cu ajutorul căruia scriem intervine în gândirea noastră. De la gândirea mitico-religioasă, la gândirea raţională, am ajuns acum la gândirea vizuală. Este o deosebire între a scrie cu pană ascuţită la vârf, cu un stilou, cu o maşină de scris sau cu un computer. Ne aflăm în epoca posterioară mai multor revoluţii industriale şi am intrat într-un nou ciclu al civilizaţiei moderne globalizante, dominate de mitul comunicaţiei, al cibernetici... al cărţii electronice şi al hipertextului. Vizualul şi imaginea virtuală pe ecran au înlocuit parţial imaginarul, imaginaţia, ficţiunea şi cuvântul aşternut pe hârtie. Ce rol mai are naratorul şi stilul dacă există logicile pentru scris o carte în care autorul nu a devenit „un inginer al sufletelor noastre", cum se spunea pe timpul realismului socialist, ci „un inginer al textului". Robert Pearson a scris o carte: **Robotul albastru biodegradabil în latext**, dezvoltând o metodă în care autorul colaborează cu maşina creatoare de text. Cum mai putem scrie un roman în epoca Internetului? Să nu uităm că romanul s-a născut o dată cu burghezia secolului al XIX-lea şi dacă burghezia a dispărut este necesar să ne întrebăm dacă nu cumva acum „îi bat clopotele" anunţând altceva decât a fost. Realul transfigurat în romanul de ficţiune a fost înlocuit cu documentul brut (trăitul), cu memorialistica, eseul sau filosofia. A murit oare romanul aşa cum constatăm agonia prelungită a poeziei? Peisajul sau natura moartă au dispărut ca subiecte din arta plastică şi a apărut cea de-a opta artă: „arta fotografică". Voltaire a scris câteva mii de scrisori, acum le putem trimite prin e-mail. Cine ar fi putut profetiza urmărilor invenţiilor făcute de John Stevens (inventatorul energiei cu aburi), fraţii Lumière (filmul), Edison (telegraful). Marconi (radioul) şi mulţi alţii.

Magia şi farmecul cărţii va rămâne, dacă nu cumva, în viitorul îndepărtat scriitorii vor deveni precum preoţii egipteni care erau singurii deţinători ai unor scrieri, cunoştinţe cosmice şi documente secrete? Dar până atunci să continuăm să scriem o pagină în fiecare zi...

Nu sunt nici pesimist şi nici optimist, încerc să fiu lucid, chiar dacă nu am telefon portabil, nu trimit corespondenţa prin e-mail şi nu am nici ultimul tip de ordinator... De multe ori sunt întrebat: „Nu trăieşti în secolul al XXI-lea?"

2 Istoriile literare şi dicţionarele reprezintă trecutul nostru, dar şi mijloacele necesare de analiză pentru studenţii, cercetătorii şi lectorii interesaţi să afle amănunte despre un autor, un curent literar sau o mişcare artistică. În această perioadă de uitare sau de amnezie voluntară a trecutului istoric, cred că absenţa lucrărilor de sinteză provoacă un vid enorm nu numai în literatură şi artă, dar şi în evoluţia culturală a unui popor. Dacă nu am reuşit să fim creatorii unei civilizaţii, să rămânem cel puţin făuritorii unei culturi...

3 Nu sunt profet şi nu ştiu cine ne va dezamăgi şi în cine să avem în continuare încredere. Se poate constata că din vechea generaţie de critici şi istorici literari au rămas puţini, iar cei tineri se afirmă cu dificultate. Critica literară presupune vocaţie, sacrificiu şi chiar o ascеză. Cine mai este capabil de aceste virtuţi în societatea noastră actuală, ispitită de pricopseală ciocoiască rapidă şi de afirmare cu orice preţ?

4 De mult timp nu mai aştept nimic nici de la critici şi nici de la alţii... „colegi de breaslă". Cărţile pe care le-am publicat după 1990 au fost aproape ignorate de criticii actuali. Este adevărat că trimit puţine cărţi, „nu întind mâna" şi nu fac nici un efort pentru publicitate. Doi dintre critici - nu mai dau nume - mi-au spus că au cărţile mele şi că le vor analiza în dicţionarele pe care le vor scrie. Deci, pentru ei am şi murit în timpul vieţii...

Mă consolez cu gândul că în România şi în Franţa mai mulţi studenţi şi profesori - Cluj, Timişoara, Bucureşti, Rouen, Paris - au făcut teze de licenţă, teze de doctorat sau de definitivat, având ca subiect cărţile mele, considerate de ei... „operă". Dosarul de presă din Franţa, cu articole apărute în Italia, Belgia, Elveţia, Finlanda şi Germania este mult mai gros decât cel din ţară şi rămân impasibil - nu indiferent - la gloria actuală sau postumă.

5 Pentru că istoriile literare şi dicţionarele presupun investiţii cu sume mari, ar trebui să fie subvenţionate de stat. Pentru publicarea celui de al treilea volum din **Dicţionarul** dirijat de regretatul Mircea Zaciu este necesar un miliard. În ultimul interviu publicat în revista „22", Mircea Zaciu spunea: „N-aş vrea să mor înainte de a vedea publicat dicţionarul". Timpul nu a mai avut răbdare cu el şi nu a văzut publicate şi celelalte volume... Nu trebuie să ne facem iluzii. Statul (Ministerul Culturii) nu va fi în viitor mai generos cu literatura şi arta, ce vor rămâne mereu Cenuşăreasa unei societăţi în tranziţie care nu mai tranzitează şi rămâne mereu pe loc... un trecut care nu mai trece. Va fi necesar să se găsească alte resurse băneşti (sponsori), chiar dacă legea sponsorizării nu favorizează mecenatul în România...

6-7 Nu cunosc cazul concret al **Istoriei Literaturii** semnate de Marian Popa. Am fost şi sunt împotriva oricărei interdicţii care reprezintă o negaţie, adică simbolul Răului. Îmi amintesc de Marian Popa care semna articole în „Săptămâna". Cred că exilul, perioada petrecută în Germania şi anii care s-au scurs de atunci ar putea să-i acorde şansa de a publica în ţară rezultatul muncii consacrate literaturii române.

Nu ştiu explicaţia acestui refuz, dar dacă cineva s-a oferit să-i publice lucrarea, de ce mai este necesară aprobarea unei comisii? „Nu vă lăsaţi organizaţi!" era de părere Bulgakov. Din experienţa personală aş mai adăuga: „Nu cereţi aprobarea nimănui! Acţionaţi, dacă aveţi conştiinţa că este în favoarea unui interes colectiv şi al culturii!"

Ana Blandiana ne vorbeşte despre revenirea sa la poezie. Romulus Rusan, soţul ei, se preface că nu o aude. Dar o crede întotdeauna!

vasile andru

1 În faţa cărţii, ca şi-n faţa morţii, nu mai există elite. Cartea, aşadar, nu numai că rămâne însoţitorul omului, dar îşi şi extinde puterea, pătrunderea. Pe vremea bunicilor se scria la şcoală pe tăbliţe de ardezie; nepoţii scriu pe ecranul ordinatorului, care are şi dimensiunile, şi funcţia tăbliţei... Cartea este însoţitorul omului, în mersul său spre scopul tulbure al naturii: de la **Biblie** până la colecţia SAS, de la cititorii chinuiţi până la cei salvaţi.

2 Istoria literară este, după biografiile exemplare sau după **De viris illustribus**, o folositoare lectură, şi ca pedagogie, şi ca plăcere.

3 Din cei care au promis, mulţi au ratat. Dar au ratat frumos, publicând doar mostre sclipitoare, din proiecte scrobite sau utopice, gen **O istorie polemică...** sau **O istorie infidelă**... Alţii au ratat doct, sucombând în erudiţie, rigiditate, uscăciune. Alţii au reuşit ceva prin parcelarea subiectului, cum fac Al. Protopopescu scriind cartea **Romanul psihologic românesc** sau Valentin Taşcu, prin **Poezia poeziei româneşti**. Bună parte din autorii menţionaţi în chestionar încă mai caută să facă trecerea de la recenzie literară la istorie literară, publicând panoramări sau montaje expresive. O lucrare împlinită, tablou consistent al literaturii române contemporane a fost **Dicţionarul** lui Marian Popa. Ne-am folosit de el trei decenii. El rămâne actual şi azi; ar trebui reeditat, adus la zi.

5 Subvenţionarea culturii în genere înseamnă investiţie, nu mecenat. Pentru că mecenatul (de stat sau particular) este greu de realizat în „statul de jaf", atunci ar trebui stimulat măcar aspectul „capitalist" al investitorilor fără de care nu se poate. Investind în carte, în istorie, în genuri necesare - se realizează nu doar nădejdea de ieşire din barbarie, ba chiar ceva beneficiu material.

6-7 Se vede că **Istoria literaturii române** a lui Marian Popa a fost supusă unei cenzuri financiare. În comisia de acordare a subvenţiilor erau şi scriitori care poate s-au temut de „surprize", adică de tratamentul critic din **Istoria** lui Marian Popa, autor cunoscut pentru francheţea rostirii sale. Nu cunosc culisele şi motivul refuzului subvenţiei. (Aş aminti că şi un eseu din istoria spiritualităţii carpatice, scrisă de subsemnatul, nu a primit subvenţie; iar regretatul Costache Olăreanu mi-a spus, drept explicaţie, că n-a fost dânsul şeful comisiei, ci un altul! Dar asta-i altă poveste.) Având în vedere că mulţi autori depind de aceste subvenţii, distribuirea lor este un mod de cenzură. Nu ştiu dacă această cenzură financiară este exercitată după nişte criterii, sau este pur şi simplu exprimată arbitrar, manifestată ca legea selecţiei naturale; nu ştiu dacă o urmăreşte un for ca Ministerul Culturii, sau e discreţionar orientată de „particulari", din interese, din solidarităţi, din humori.

---

valentin taşcu

1 Cartea a intrat în conştiinţa omenirii ca „raritate", ca obiect de lux (manuscrise, incunabule, cărţi legate cu lanţuri etc.), foarte scumpe. Acesta cred că îi va fi şi viitorul. Cartea, lectura de consum va fi (este deja în parte) preluată de calculatoare. Cartea va ajunge un fel de obiect de colecţie, din nou foarte scump. Nostalgici ai cărţii răsfoite filă cu filă, cu toate incomodităţile respective, vor mai fi. Şi eu voi fi unul dintre ei.

2 Făcând parte din istorie, şi istoria literară, cred, se va bucura de interes. Trecutul preocupă pe măsură ce acumulează timp şi fapte. Iată, în prezent, este surprinzător interesul public pentru memorialistică, pentru „jurnalele zilnice". Prezentul nu este atât de atrăgător, iar viitorul e imprevizibil, cel mai adesea sumbru. Singura problemă e aglomerarea materiei, diversificarea ei nelimitată.

3 Toţi cei numiţi de dumneavoastră, inclusiv subsemnatul, sunt convins, vor încerca să-şi ţină promisiunile. În ceea ce mă priveşte, am început deja cu un prim volum din **Poezia poeziei de azi**. Alte două ar fi gata pentru tipar. Am publicat timp de vreo doi ani în revista „Argeş" din Piteşti fragmente din **Romanul romanului de azi** - chiar acesta e titlul, pe care, văd cu stupoare că, prietenul meu Mircea Tomuş mi l-a luat pur şi simplu în două volume ale sale, ori ignorând titlul meu, ori plăcându-i. Mai declaram - şi produceam haz - că voi încheia cu **Drama dramaturgiei de azi**. Proiectul era (este încă) în şase cărţi, reunite sub titlul **Literatura literaturii de azi** - o istorie completă, deci, a literaturii contemporane de la 1944 (unde a lăsat-o Călinescu) până astăzi. În plus, se află sub tipar, un mare şi exhaustiv **Dicţionar cronologic al romanului românesc de la începuturi până în 1989**, o lucrare colectivă realizată de cercetători de la Institutul de lingvistică şi istorie literară din Cluj-Napoca în care „felia" mea numără nu mai puţin de 2300 romane fişate, cam 1300, pagini de manuscris. Sunt implicat şi în **Dicţionarul general al literaturii române**, condus de academicianul Eugen Simion (sub egida Academiei Române), unde m-am ocupat de revistele de cultură.

Cornel Ungureanu are deja publicate o serie de volume care pot fi fragmente ale unei Istorii literare. La fel ceilalţi amintiţi în lista dumneavoastră (evident mai sunt şi alţii).

D. Micu şi Ion Rotaru au deja „la activ" lucrări de anvergură în domeniu, chiar dacă ele sunt perfectibile. Nu de la cei de mai sus trebuie să aşteptăm ceva, ci de la vremuri, adică să aşteptăm vremuri mai bune în care să poată fi tipărite şi apoi vândute asemenea opere extrem de costisitoare.

4 Am zis mai sus ce aştept. Cât despre metode, nu am ce comenta. Ele sunt clasice, destul de simple, dar utilizarea lor presupune experienţă îndelungată şi muncă enormă. E clar că istoriile literare nu pot fi decât opere de maturitate. Nu văd cum un tânăr, fie el şi genial, ar putea oferi o asemenea lucrare. Şi chiar dacă ar îndrăzni-o, i-ar lipsi perspectiva trăirii! Un Ion Negoiţescu, de pildă, deşi a început să gândească din tinereţe o istorie literară, a încheiat-o abia o dată cu viaţa sa. Culmea este că orice fel de întreprindere, deşi are un aspect mort (de arhivă), este, de fapt, un organism care înglobează o viaţă sau mai multe.

5 Pe cont propriu nu văd cum s-ar putea descurca un autor al unei asemenea opere, din moment ce nici editurile nu se pot descurca. Numai dacă el, sau ele, ar număra câştigurile în miliarde. Dar, cum aşa ceva nu există, evident, statul are chiar obligaţia să intervină. Pentru că, în definitiv, orice istorie literară este o carte reprezentativă la nivel naţional.

6 Nu mi se pare normal, mai ales că timpul a confirmat că Marian Popa a dat o lucrare valabilă, de referinţă. O folosesc însumi adesea şi constat că judecăţile lui de valoare rămân în picioare.

7 Păi? Care să fie? Mai întâi faptul că Marian Popa a făcut parte din gruparea lui Eugen Barbu de la „Săptămâna". Facem iar „dosare", deci. Dar, dacă revista poate şi merită a fi contestată, de ce trebuie să sufere şi operele separate ale unor scriitori ca Dan Mutaşcu, Ion Lotreanu, Marian Popa şi chiar ale lui Eugen Barbu? Nu e normal. A, dacă veni vorba, iată, şi aici avem nevoie de normalitate. Sunt sigur că doar după ce o vom obţine - dacă se va întâmpla vreodată - vom avea şi istorii literare cu adevărat „adevărate".

radu cernătescu

1 Nu pot şi nici nu voi putea plânge pe piatra tombală a unei literaturi scrise care a putut uita că la început a fost o incantaţie, o vrajă, ceva inefabil, magie, sugestie, alchimie şi nu cuvântul scris care a făcut din creator un scrib profesionist, abil, dar neinspirat, stăpân pe arta scrierii, dar nu şi pe comorile din tainiţele subconştientului său. Omul biblic a fost condamnat să populeze un univers logofonocentric: „La început a fost cuvântul şi cuvântul era (la) Dumnezeu...“ Pentru el, acest conviv al Absolutului, fonocentrismul de care se tem azi *elitele* dumneavoastră a însemnat cândva şansa descoperirii şi apropierii fundamentului genetic al fiinţei: amprenta divinităţii puse pe spiritul uman. Şi poate că tragedia omului modern, care a învăţat doar să supravieţuiască unui prezent lipsit de eroism, a survenit atunci când, uitând că marile adevăruri se transmit pe cale orală, a intrat în biblioteci într-o vreme de apoteoză a scribului doar pentru a pune, cum spune undeva Derrida, semnul de egalitate între voinţa de a scrie şi nietzscheeana *voinţă de putere*. Din păcate, voinţa aceasta de putere/cunoaştere a fost desacralizată şi vulgarizată până la ambiţii egolatre de o contemporaneitate aflată în iminenţă apocaliptică şi care uită mereu că misterul scrii(p)turii este un mister al împărtăşaniei, nu atât dinspre autor spre cetitor, cât dinspre Creator spre autori.

Pe de altă parte, însă, este în logica devenirii umane ca relaţia oral/scris, sinonimie a binomului sacru/profan, să se degradeze continuu, iar literatura profană să găsească noi forme de pierdere şi a ultimelor urme de fervoare şi de puritate absolută. Desigur, mă gândesc la bibliotecile virtuale şi a literatura pe suport electronic, care înseamnă o altă adaptabilitate a gustului profan, dar şi o sesizare asupra dramei creatorului contemporan. E e dramă ce încape între două afirmaţii antinomice în exemplaritatea lor: „Scriu din ambiţie“ (G. Breban) şi „...scriu dintr-o necesitate a fiinţei...“ (N. Stănescu).

Privind dintr-un asemenea unghi axiomatic, întrevăd sub întrebarea dumneavoastră nostalgia orgolioaselor tiraje de altădată. E vorba de aceeaşi vanitate luciferică subliniată şi de grotescul unei secvenţe din campania electorală, când candidaţii la Preşedinţie s-au întrecut în a-şi contoriza cărţile publicate, unii imnografi profesionişti citând chiar titluri din alte *iepoci*, din cu totul alte circumstanţe politice decât cele pe care le clamează azi.

Iată de ce aş pune în subiacenţa întrebării dumnevoastră o alta, ca o imposibil de şters completare la retorica ei: Câţi creatori mai cred astăzi că literatura aparţine de o metafizică a prezenţei şi câţi mai cred că ea este inscripţionată genetic în fiinţa umană?

2 Dacă e adevărat ceea ce spunea Călinescu, că erorile în critică nu sunt pricinuite de lipsa gustului, ci de ceea ce formează substanţa gustului, atunci debusolarea din critica noastră contemporană se poate expliaca prin totala degradare a acestei structuri de rezistenţă a actului critic. Tranziţia, această asimetrie dintre aşteptare şi experienţă, nu numai că a pervertit gustul estetic, dar l-a substituit cu telenovele şi telemanele, care nu fac decât să badijoneze piciorul de lemn al metafizicii omului modern. Cu ele se exprimă, însă, timid sau emfatic, nu doar gustul estetic, ci şi conştiinţa unei epoci.

De la acest prag de epocă, istoriile literare se întrevăd ca dulci utopii nedigerabile atâta timp cât reperele estetice şi morale ale societăţii nu au fost fixate încă. Iar o istorie literară trebuie să fie, chiar dacă nu în plan intenţional, un apel continuu la principiile estetice şi la conceptele de valoare ale unei epoci.

Forţată, şi ca atare nelegitimă, orice istorie literară scoasă într-o vreme ce nu a căpătat încă un sens ireversibil, va fi imediat contestată fără a avea şansa de a crea aşteptări sau de a se verifica prin exegeze.

E greu să torni un gust estetic într-o formă fără fond.

Pe de altă parte, trebuie să înţelegem o dată pentru totdeauna că a trecut vremea unei singure **Istorii de la origini până în prezent**. Vremea aceea, ţineţi minte?, a înregimentării forţate a tuturor conceptelor estetice într-o unitate de monolit, sub flamura roşie a unei culturi partinice, când critica se lăsa deportată în siberiile unei apologetici aride şi periculos de tranşante. Trăim, iată, în vremea *bisericuţelor literare* înconjurate de sârma ghimpată a vechilor siberii, iar orice istorie literară, pe lângă faptul că va fi suspectată *volens-nolens de* apologii şi de interese subiective, va avea de luptat şi cu apărătorii şabloanelor criticii călinesciene. Şi îmi aduc aminte cât de vehementă a putut fi „recomandarea“ unui critic *nemuritor* când mi-am depus **O istorie a literaturii române** la Editura Cartea Românească, în care m-am atins, vai, ce sacrilegiu!, de moaştele gândirii călinesciene...

3-4 Mi-am imaginat întotdeauna critica literară ca pe o Xantipa certăreaţă şi cu umoare neagră, parazitând viaţa ideilor şi însuşindu-şi „micul ei adevăr“ din osteneala filosofică a lui Socrate, fără de care nici nu ar fi putut rămâne în istorie. Părerea, scandaloasă pentru mulţi, că literatura s-a născut la umbra ideilor filosofice am încercat să o aplic şi în domeniul criticii şi istoriei literare, convins fiind că nu are nici un sens să scrii istorie sau critică literară dacă nu ai sentimentul intim ca în miezul tuturor operelor disecate stă ceva imuabil şi nepieritor, un stâlp de susţinere pentru arhitectonica generaţiilor viitoare.

În ceea ce mă priveşte, urmându-i pe Blaga şi pe Noica, care au ostenit în a arăta că instrumentarul criticii trebuie dublat de o filosofie aplicată, m-am apropiat de clasicii literaturii noastre nu cu şabloanele estetice şi automatismele culturale ale criticii profane, cu care ne-au sufocat în facultate epigonii călinescieni, ci cu cheile şi perspectivele filosofiei oculte, mizând adică, pe referenţialitatea acelor arhetipuri iniţiatice care au fundamentat templul interior al plenitudinii umane. Nu e deloc supraestimare, ci recunoaşterea lucidă a unei reale şi normale dependenţe a cuvântului scris de lumea ideilor. Aflată la conjuncţia acestei lumi cu concreteţea, critica literară a rămas una din puţinele discipline capabile să transforme gustul comun în act spiritual, persuadând adică cititorul să reflecteze asupra propriei contemplaţii.

Se va putea înţelege acum de ce nu creditez decât cu şansa parţialităţii proiecte de istorii literare ce vin dinspre critica analitică a lui Mânolescu, ori dinspre critica de interpretare a lui Cornel Ungureanu şi Nicolae Popa, dinspre critica axiologică a lui Alex. Ştefănescu sau de la critica explicativă a lui Eugen Simion şi Ion Rotaru. Fatalitatea acestui *fin-de-siècle* se cheamă sincretism şi interdisciplinaritate. O refuzare a oricăror norme, venită poate dintr-o teamă escatologică, spulberă în critica momentului orice legitate estetică prestabilită. Tehnicismul criticii clasicizante se cere acum completat cu alte discipline şi activităţi spirituale conexe.

Şi chiar dacă în critica momentului nu s-a născut încă oportunitatea unei alt fel de viziune asupra istoriei noastre literare, în contextul actual, al zarvei de lozinci, iscată în numele interesului naţional, munca tăcută a istoricului literar este cu atât mai salutară şi mai demnă de admirat.

5 Atâta vreme cât pentru *Anul eclipsei* s-au alocat de la buget un milion de dolari, ce au dus la o creştere a afluenţei de turişti străini în România de doar nouă la sută (procent explicabil mai mult prin rata naturală a natalităţii), consider că douăzeci de mii de dolari necesari pentru a stipendia zece istorii literare în anul eclipsei culturii nu ar fi fost chiar o gaură în cer.

6 Nu mă pot pronunţa în privinţa istoriei literare propuse de Marian Popa, care, desigur, nu este un diletant în domeniu. Pot însă să mă pronunţ asupra valorii membrilor comisiei de subvenţii, care acum câţiva ani, prin vocea mediată a unui membru propunea ca proiect cultural o istorie a literaturii române compusă din cele mai bune capitole ale tuturor istoriilor literare ce zăceau în sertarele comisiei. Acest proiect mirosind a aprozar cultural nu a găsit, din fericire, sprijinul Uniunii Scriitorilor.

7 Mă tem că, în actuala conjunctură politică, vom aduna în suflet tristeţea multor altor cărţi netipărite. Cât despre o „ieşire din această curioasă situaţie“ nici nu cred că mai poate fi vorba.

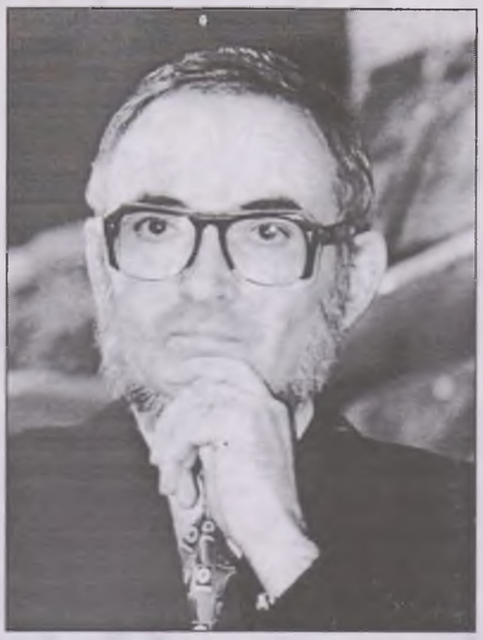

adrian dinu rachieru

1 Ar trebui să constatăm, invocând nume de autoritate, că apariţia digitalului şi a tehnicilor multimedia constituie o **revoluţie** comparabilă - zic unii - cu inventarea tiparului. S-a schimbat suportul culturii scrise. Cartea, vorba regretatului Laurenţiu Ulici, va căpăta „caracter de vestigiu". Televiziunea a preluat puterea în spaţiul mediatic - ne anunţa Ignacio Ramonet (**Tirania comunicării**, Editura Doina, 2000, p. 28) şi îşi impune propriile perversiuni celorlalte medii de informare. Să ne amintim că **Monicagate** a devenit subiect mediatic planetar şi ne-a aruncat în ceea ce Pierre Bourdieu numea „nebunie comunicaţională". Informaţia a devenit spectacol, forţând supramediatizarea. *Show-business*-ul informaţiei uzează (şi abuzează!) de tacticile seducţiei. Interesul pentru Lady Di, de pildă, a atins „globalizarea emoţională". Iată, aşadar, contextul în care - sperăm noi - va supravieţui cartea. Eu figurez, recunosc, pe lista scepticilor şi vă anunţ că în discuţie e, de fapt, viitorul cititorului de cărţi. O specie, mă tem, pe cale de dispariţie! Ne putem opune oare „neoanalfabetismului TV" (un vector planetar)? O mână de „nostalgici" vor apăra „magia cărţii". Dar generaţiile care vin n-au astfel de nostalgii. Ne paşte un seism axiologic.

2 Ştim prea bine că o istorie literară, indiferent de semnatar, nu se adresează segmentului *people*. Ea va stârni interes doar în „rezervaţia" literaţilor, populată de inşi ciudaţi, orgolioşi şi, vai, anacronici, iluzionându-se că în societatea spectacolului publicul va fi recâştigat (pentru carte). Cultura mediatică a tranşat bătălia. Dar istoriile literare rămân vital necesare. Să sperăm că se vor găsi şi doritori, critici gata să se înhame la asemenea proiecte sinucigaşe.

3 Unii, observ, au reuşit deja în strădania lor tenace de a ne dezamăgi. Nu e cazul să fac profeţii. După gustul meu ar trebui un ins cu „intelectul presbit", vorba lui Călinescu. Cu ochi sociologic, apt să descifreze nu atât culisele, cât contextele. Laurenţiu Ulici avea „organ". El n-a fost doar critic-filolog. Dar destinul a vrut altfel. Ne consolăm cu „umbra lui caldă" (cum scria N. Breban), cu volumele pe care a apucat să le zidească. Pe ceilalţi îi aşteptăm. Dar dificultatea, azi, e alta: unde le vor tipări?

4 Eu nu cred în exerciţiile de retorică resentimentară şi nici furiile revizioniste, iscate de obsesia rocadelor (cu orice preţ!). Nici în valorizările politice. Nici în agitaţia scriitorilor fără posteritate, sperând că o **Istorie** îi poate salva, fixându-i în insectar. Singura ierarhie valabilă este cea a posterităţii... Aranjamentele au viaţă scurtă. Iar **piaţa postumă** nu e deloc generoasă. Oricum, astfel de Istorii vor propune reevaluări şi obligă la relecturi. Clasamentele sunt în prefacere. Cum literatura nu e un fenomen „suspendat", a chestiona epoca, mediul placentar, a sesiza schimbarea radicală a gustului public cer, repet, un ochi sociologic. El lipseşte. Eseismul jucăuş, diagnosticul pe necitite, asaltul nechemaţilor nu fac o **Istorie**. Iar hamalâcul celor ce se învrednicesc să o scrie, cu foame sintetică, se cuvine aplaudat. Cu ce rezultate, vom vedea.

5 O fi „descurcăreala" sport naţional, dar subvenţionarea ar fi îndreptăţită. Mai ales că viaţa de critic e grea. Cu deosebire pentru nealiniaţi. Maratonul lecturilor, presiunile, spiritul tranzacţional etc. Societatea literaţilor e sălbatică. Nu degeaba vorbim de canibalism. **Spiritul de ceată** e activ iar critica orală (bârfitoare, spumoasă) nu iartă pe nimeni. Vrei să rămâi corect, echidistant, îi superi pe toţi. Viaţa te înrăieşte. Cum să aplici, de pildă, o deviză pe care o flutura tot Călinescu (el fiind un „geniu turbulent"): „Critic pe mulţi, nu urăsc pe nimeni". Vă întreb: se poate? Şi mai grav: azi, în epoca fragmentarismului, lipseşte viziunea integratoare. O istorie literară, în decor postmodern, corectează tocmai acest deficit. Sau, mă rog, ar trebui...

6 Da, **Istoria** lui M. Popa e încheiată la toţi nasturii şi aşteaptă. Cum să fie normal acest refuz? El pare misterios (pentru cine nu cunoaşte culisele miasmatice); dar e doar scandalos şi aberant. Aceste volume [illegible] (sunt vreo trei, parcă) au stârnit reacţii ale[illegible] şi iată că singuraticul, incomodul Marian Popa a devenit **un caz**. Iar proiectul domniei sale a fost respins, nota caustic Romul Munteanu, cu o „uluitoare fermitate". Ei, dacă am fi fermi când trebuie...

7 Lucrează eficient „găştile cimentate" (e sintagma unui redutabil prozator). De regulă, facem cazierul epocii, ne scufundăm în local, defilăm cu făloşenie împingând în prim-plan caracterul etnicist al literaturii. Marian Popa, un critic puternic, care - înrolat „diasporenilor" - va da, totuşi, o istorie a literaturii noastre „de azi pe mâine" (cum zice, [illegible] toironic), observa că nu există artişti legitimabili ideologiceşte. Ne trebuie o deschidere de anvergură, înspre general-uman (ca gravitate problematică) şi o strategie a trad[illegible]rilor (ca politică de stat). Până atunci, ne ilu[illegible]zionăm că „spargem" piaţa şi aşteptăm, apăsaţi de fatalismul mioritic, clipe mai bune, „încălzite de îngeri" (cum spunea o poetă). Ele vin sau nu vin. Dar ele s-ar cuveni pregătite. Oricum, nu bleaga aşteptare poate fi soluţia.

Ion Cocora, care ar putea să fie privit şi dintr-un anumit unghi, se apropie, oriunde şi oricum, de poeţi. În speranţa că va fi contaminat. Încă nu cunoaştem opinia Constanţei Buzea.

Doar în apropierea ciberneticianului Solomon Marcus, Marin Mincu reuşeşte să-şi reţină cuvintele.

1 Chestionarul Fundației „Luceafărul", consacrat **Istoriilor literare**, începe cu referirea la părerile unor *"sceptici"* (care consideră *"că în viitorul secol literatura va căpăta un caracter... oral"*), în antiteză cu cele ale unor *"optimiști"* (care cred că *"elitele nu vor renunța ușor la magia cărții tipărite"*). Care ar fi deci poziția noastră, a celor *chestionați*?

Nu știu cine sunt scepticii respectivi și nu știu la ce fel de *caracter... oral* al literaturii se referă. Cred, însă, că nu numai elitele nu vor renunța la cartea tipărită, ci că întotdeauna omenirea va avea nevoie de carte, chiar dacă, în era Internetului, ea va avea un suport electronic (biblioteci virtuale sau CD-uri vândute la orice colț de stradă). Nimeni, însă, nu ne va împiedica să transformăm textul din memoria computerului în obiectul numit carte, fie ea editată la comandă și într-un singur exemplar!

Tema ar putea fi amplu discutată, dar nu văd legătura între această întrebare și problema pe care o puneți în dezbatere, aceea a istoriilor literare.

2 Întrebați dacă istoriile literare *mai* prezintă vreun interes? Ce s-a schimbat esențial în ființa noastră ca să nu *mai* prezinte? Istoriile literare sunt întotdeauna necesare, fie și numai ca instrument de lucru, de cunoaștere, de comunicare între oameni sau culturi. Bineînțeles că mai nou, cei interesați își pot culege informațiile literare pe Internet, dar sigur că semnătura unui critic autorizat pe o istorie literară înseamnă altceva decât o înșiruire de fișe mai mult sau mai puțin complete, accesibile în câteva secunde, pe ecranul computerului.

3-4 Întrebarea a treia ne oferă mai întâi o listă de critici literari de la noi care au printre proiectele lor *și* scrierea unei istorii a literaturii române. Desigur, în condiții de liberă concurență, oricine poate să își propună - și chiar să realizeze - orice. Dar în aceleași condiții de liberă concurență, piața poate sancționa un produs prost. Ceea ce nu s-a întâmplat cu **Istoria...** (nu i-am reținut numele exact) publicată recent de Ion Rotaru. Cu excepția lui Horia Gârbea care a încercat să determine, prin intervenția sa din chiar revista „Luceafărul", o asemenea sancționare a unui produs prost (**Istoria...** mai sus-menționată, cu greșeli și confuzii de neiertat), nimeni nu s-a alăturat protestului său care trăgea un semnal de alarmă împotriva unui produs... toxic.

Ce rost are atunci întrebarea dumneavoastră insinuantă - anume care dintre criticii literari care *promit* istorii literare credem că ne vor dezamăgi? Nu trebuie să gândim negativist, dar când răul se produce, el trebuie semnalat și sancționat ca atare. Din păcate, e mai ușor să facem procese de intenție, decât să ne implicăm într-o bătălie în numele adevărului și al promovării valorilor.

mariana sipoș

5-6-7 *Subvenția la români* e mai degrabă un sistem de relații și conjuncturi care nu întotdeauna încurajează valoarea. Să presupunem că toți cei menționați de dumneavoastră s-ar duce mâine la Ministerul Culturii și ar pune pe masă monumentalele lor istorii ale literaturii. Statul ar trebui să le subvenționeze pe toate, numai pentru că așa funcționează mentalul nostru cu privire la subvenții?

Sau să ne gândim că se duc, rând pe rând, la diferență de o lună sau trei luni... Cine primește subvenția? Primul venit? Cel care are mai mulți prieteni în comisie?

Atâta timp cât aceste subvenții se acordă doar pe baza unor scurte prezentări întocmite de edituri, s-ar putea ca atenția comisiei să fie atrasă de un nume sonor (și agreat din varii motive în momentul respectiv) și să-i acorde subvenția. Iar un autor mai tânăr, sau mai puțin agreabil, sau cu un deficit de imagine să nu fie votat.

În această din urmă situație cred că se încadrează și „cazul Marian Popa". Dumneavoastră afirmați că istoria sa - de a cărei existență în manuscris multă lume află abia acum -, cea pe care Fundația „Luceafărul" intenționa să o publice, nu a primit subvenție de la Ministerul Culturii. Ne întrebați dacă ni se pare normal. Nu știm ce bază de date despre această *istorie* (al cărui nume complet nu-l aflăm nici din chestionarul dumneavoastră) au avut membrii comisiei. Nu știm nici măcar dacă au avut la dispoziție fragmente din această lucrare și dacă - în caz afirmativ - ar fi avut ei competența necesară să judece valoarea ei. La fel, nu știm dacă membrii comisiei au avut la dispoziție o prezentare a lui Marian Popa. Poate mulți nici nu (mai) știu cine e autorul cu acest nume. Așa că nu ne putem pronunța - cum ne cereți - asupra criteriilor acestui refuz.

"E Marian Popa un diletant în domeniu?" - sună o altă întrebare a dumneavoastră și nu e bine că sună așa. (Am mai spus-o și altădată: regulile unei anchete de presă cer să nu sugerați dumneavoastră posibile răspunsuri.)

Cei care nu știu cine e Marian Popa ar putea spune: *"Nu știu, domnule, dacă e diletant sau nu, nici n-am auzit de el!"* Bănuiesc, însă, că dumneavoastră v-ați adresat unor oameni care *știu* totuși cine e M. P., chiar dacă e plecat de foarte mult timp din țară, chiar dacă în cei zece-unsprezece ani de libertate a exprimării nu s-a manifestat în nici un fel în viața literară de la noi (cu excepția unui interviu acordat redactorului-șef al revistei „Luceafărul" și a câtorva fragmente din introducerea la *Istoria* respectivă, publicate în aceeași revistă). Or, tocmai pentru că *știm*, putem spune că nu avem încă datele necesare pentru a putea judeca diletantismul, competența sau profesionalismul lui Marian Popa. Fișa de dicționar pe care singur și-o întocmește și o include în propriul **Dicționar de literatură română contemporană** (Editura Albatros - 1971) nu este suficientă și nici concludentă. (O sugestie: n-ar fi rău să o republicați împreună cu această anchetă!). Pe de altă parte, felul cum a fost primit acest dicționar la apariție de către critica literară nu mai este nici el - în condițiile de azi - concludent. În acest caz, ne rămân - ca unitate de măsură - răspunsurile lui M. P. din interviul amintit, dar care nu ne furnizează, din păcate, toate argumentele pentru a judeca dacă Ministerul Culturii a procedat *normal* sau nu, refuzând proiectul tipăririi *Istoriei*.

Vorbeam mai sus de *un deficit de imagine* care ar fi putut umbri proiectul respectiv. Să nu uităm că trăim într-o lume totuși - uneori - radicală: colaborarea îndelungată a lui Marian Popa la „Săptămâna" și șederea lui atâția ani în apropierea lui Eugen Barbu s-ar fi putut să contribuie la perceperea lui ca un critic *contaminat* de judecățile "patronului". A existat în cazul lui Marian Popa o delimitare **publică netă** de atitudinea lui Eugen Barbu și a revistei „Săptămâna" față de lumea literară românească? Eu nu-mi amintesc de așa ceva. Îmi amintesc, în schimb, că publicând un articol în revista „Luceafărul", criticul Romul Munteanu scrie elogios despre evoluția și performanțele lui Marian Popa, în țară și în Germania - omițând însă, cu bună știință, etapa colaborării la „Săptămâna", ca și cum ea nici n-ar fi existat vreodată.

"Cum se poate ieși din această curioasă situație?" - întrebați în final. Situația nu e *curioasă*. E doar strâmbă. Drumul drept spre adevăr, spre informare corectă și completă ar fi mai util.

aurel sasu

1 În viitorul secol, scepticii vor scrie cărţi şi optimiştii vor publica pe Internet sau vor „asculta“ romane, şofând pe marile autostrăzi. N-au absolut nici o importanţă pentru literatură opiniile lor. Cartea va continua să se publice, tocmai fiindcă este real pericolul... oralităţii. Dar, deocamdată, cel puţin, în librăriile occidentale, cuvântul „vorbit“ şi cartea tipărită stau alături, pe acelaşi raft, într-o perfectă armonie. Teatrul n-a dispărut din cauza cinematografului, nici orchestrele simfonice din cauza CD-urilor, nici poşta din cauza e-mail-ului, nici untul din cauza margarinei. Nu va dispărea nici cartea din cauza înregistrărilor stereo (computerul recunoaşte privirea, dar nu poate înlocui ochiul). Vor dispărea genuri (cel epistolar, de pildă), ceea ce e cu totul altceva. Vor exista ceea ce postmodernii numesc posibilităţi simultane, va fi alterată natura cărţii, dar aceasta nu schimbă termenii discuţiei. Dintr-un motiv simplu: cartea nu e doar industrie, ea este un univers şi nu va dispărea decât o dată cu acesta.

2 Istoriile literare vor mai prezenta interes, dacă încetează să fie ceea ce sunt: recenzii comasate, bibliografii improvizate, produse comerciale etc. Interesul lor va trebui să vină din calitatea informaţiei în primul rând (a vorbi, în lipsa ei, de interpretare şi de comentariu critic e un nonsens). Cui folosesc zece rânduri despre un autor cu zece importante cărţi? Cui folosesc două titluri menţionate dintr-o bibliografie de douăzeci? Cui foloseşte un capitol despre diaspora, cu şase nume din cele câteva sute care aşteaptă de peste un deceniu întoarcerea la patria „rătăcită“? Cui a folosit o mai veche istorie literară în care şi-au dat întâlnire toţi premianţii celebrului Festival „Cântarea României“? Există, nici vorbă, lucrări remarcabile, prin originalitate şi efort documentar, însă ele confirmă regula lui atât, precum şi, din noua cadenţă a bietei limbi române. Nu ne mai putem permite să scriem istorii literare sau să le numim astfel doar de dragul reclamei (amuzantă a fost cândva reacţia lui Radu G. Ţeposu la o astfel de problemă). Literatura română, se ştie, este lipsită în continuare de principalele lucrări de referinţă, opere monumentale de ordonare, sistematizare şi recuperare a unei uriaşe cantităţi de informaţie, mereu ocolită, mereu trecută în planul secund al aşa-ziselor istorii scurte, sincere, polemice etc. Există asemenea „contribuţii“, unde autorul, speriat de bibliografia operei lui Ştefan Baciu, oferă cititorului pur şi simplu cifre: opt volume de poezie, nouă de memorii, opt traduceri etc. Există altele în care nu se depăşeşte nici măcar numărătoarea simplă! Se publică şi la noi primele cărţi electronice. Prin urmare, ce vom oferi cercetătorului străin? Aceeaşi imagine trucată, parţială şi problematică a literaturii române? Să fiu mai precis, mi se pare că nu istoriile literare ar trebui să ne obsedeze acum, ci marile întreprinderi colective de punere în valoare a literaturii române în integralitatea ei (cu toţi autorii, cu bibliografiile lor complete, cu opera lor completă în toate versiunile editoriale şi traduceri, cu toată istoria receptării şi, evident, cu sintezele critice de rigoare). Altfel, n-ar trebui să ne mai mirăm de nimic. Se ştie câtă iritare a produs recent opinia că literatura maghiară este mai bogată decât cea română. Evidenţa iniţiativelor noastre nerealizate sau abandonate este la îndemâna oricui.

3-4 Câteva din numele citate îşi pot onora într-o zi ambiţioasele promisiuni. Spun *îşi pot*, fără să am vreo garanţie. Oricum, vor scrie ceea ce şi-au propus şi nu ceea ce, în momentul de faţă, înclin eu să cred că este necesar. Personal, sunt mai ataşat prin experienţa ultimilor ani lucrărilor de lexicografie literară, care pot îmbina în chipul cel mai fericit istoria literară, comentariul eseistic, ispita documentului şi demersul comparatist. **Dicţionarul scriitorilor români** (volumul trei) se află în corectura a doua, la Editura Fundaţiei Culturale Române, în ciuda previziunilor sumbre şi grăbit-însinuante ale lui Mircea Iorgulescu (volumul patru e, în mare parte, finalizat şi el!). Un **Dicţionar esenţial al scriitorilor români** (trei sute treizeci şi două de nume) va apare în câteva săptămâni la Editura Albatros, urmând să trimit foarte curând la tipar o lucrare personală de acelaşi gen, dedicată **Scriitorilor români din Statele Unite şi Canada** (întâia sinteză completă, cu informaţia la zi!). Dacă efortul e singular şi, adesea, peste puterile unui singur om, pe cine interesează? Când se vor subvenţiona şi la noi teme şi idei (nu cărţi, pur şi simplu), se vor rezolva şi multele, gravele priorităţi naţionale. Şi, mai ales, când Instituţiile direct beneficiare ale acestui anonim, dar extraordinar efort îşi vor plăti partea ce li se cuvine la bugetul de timp şi de singurătate al autorilor, abia atunci voi considera că trăim sub legea firii (a lui **a fi**).

5 Cum adică să se descurce autorul pe cont propriu? Ca să scrii o adevărată operă critică şi de istorie literară (nu **Pagini aurii**, în orice caz) trebuie, de pildă, să lucrezi cu cel puţin două biblioteci din ţară. Un drum de la Cluj la Bucureşti, plus odihna de o noapte te costă salariul pe o lună. În condiţiile în care masa de prânz e mai scumpă decât la New York şi din câştigul pe o lună, cu gândul la taxele de bloc, nu-ţi poţi cumpăra decât trei volume de specialitate. Scriitorul român de azi nu e departe de generaţia primului Război Mondial terorizat de plata chiriei! În urmă cu mai mulţi ani, mi-a fost dat să trăiesc, fără voia mea, o glumă, recompensat fiind cu suma de treizeci de mii de lei, valoarea în moneda naţională a Premiului Academiei Române; în acelaşi an, pentru Premiul de critică literară, un coleg de la University of Toronto din Canada primea modesta sumă de zece mii de dolari (iată cum şi când se pot descurca autorii pe cont propriu). Sigur, la noi, toate lucrările importante trebuie subvenţionate! În ce condiţii? Probabil, dacă ne-am aminti cum şi-a scris G. Călinescu **Istoria** (sprijinit de Al. Rosetti) vom avea şi răspunsul la această întrebare. Competiţia de idei şi titluri se cade să fie, oricum transparentă, publică şi deschisă oricărui doritor să participe la ea (indiferent că locuieşte în Bucureşti sau în Germania).

6-7 Absurdul situaţiei pleacă de la ceea ce se întâmplă în România. La un concurs de istorii literare şi, în general, la orice fel de concurs se prezintă un proiect şi nu o persoană fizică, iar faţă de importanţa pentru cultura română a respectivului proiect, biografia autorului e fără relevanţă. În cazul lui Marian Popa, dreptul de a fi ajutat financiar decurge din autoritatea operei sale (o infimă contribuţie, să zicem cu umor, pentru utilizarea **Dicţionarului** său timp de două decenii!). Exportul nostru principal, e de părere Andrei Codrescu, sunt geniile. Şi, dacă le-am exportat, care va să zică nu mai avem nevoie de ele. Iată lecţia tristă învăţată pe... (din)afară. Când o s-o-nvăţăm şi pre... (din)lăuntru, multe se vor rezolva. Întrebaţi, naivi, cum se poate ieşi din această curioasă situaţie! Dar nu e deloc curioasă! E cât se poate de normală într-o lume în care se cheltuiesc o sută de miliarde de lei pentru o aplicaţie militară de câteva zile şi nu există bani pentru încurajarea iubirii de literatura română (acesta este, probabil, chiar preţul mondializării). O soluţie întrevăd, totuşi! Să se publice cartea după sistemul occidental al abonamentelor. Cu o condiţie: suma obţinută să fie oferită unui fond medical de vaccinare împotriva pierderii memoriei.

Portret de generație:

**Aurel Rău,
Romul Munteanu,
Paul Everac,
Gheorghe Tomozei și
Constantin Chiriță**

Citește Laurențiu Ulici. Strecurându-se, ca de obicei, pe lângă fostul președinte, finanțistul Mihai Chicuș îi întoarce foile. Oare ce-o fi descoperit în acestea?

Multă vreme șeful sectorului liste, Zaharia Stancu își folosește iarăși vocea. O ascultă, fără să stea smirnă, Laurențiu Fulga, Virgil Teodorescu, Radu Boureanu și mulți alții.

Poetul Nicolae Rotaru complotează ceva cu Gheorghe Tomozei. Întors cu spatele, umoristul Mircea Micu e numai ochi, dar mai ales urechi.

gheorghe schwartz

1 Foarte multă vreme am crezut şi am afirmat-o şi în scris - că, în devenirea sa istorică, omul îşi poate perfecţiona doar instrumentele, dar că zestrea sa morală ar fi un dat. (Căutam o persoană dintr-o perioadă istorică „mai dezvoltată“ care să poată pretinde că este mai morală, de pildă, decât Socrate.) Mi-a trebuit foarte mult timp ca să-mi dau seama că şi conceptele culturale se schimbă, că şi binele căutat este altul, că şi frumosul şi speranţa sunt altele. Timpul transformărilor are o viteză tot mai accelerată: din punct de vedere practic, bunicul ar trebui să facă ample cursuri pentru a se mai putea descurca în gospodăria nepotului. Tehnica nu se mai moşteneşte ca şi cămăşile de la frate mai mare la frate mai mic într-o familie nevoiaşă. Până şi timpul istoric al acelei cămăşi a ajuns mult mai scurt. Drept urmare, şi cel ce nu mai are nevoie de hainele fratelui mai mare - nu pentru că are în mod sigur altele mai bune, ci pentru că altele au devenit necesităţile - s-a modificat şi el. De aceea, mi-este greu să prevăd dacă intelectualii şi snobii de acum, care nu-şi pot imagina locuinţa fără biblioteca plină de cărţi cu coperte şi pagini incluse, vor fi înlocuiţi doar de navigatori pe Internet sau de beneficiari ai altor tehnici de stocare a literaturii. (În paranteză fie spus, caracterul oral al literaturii şi al ştiinţei nu a fost un capriciu al celor vechi: el a avut o valoare esoterică şi iniţierea era apanajul celor care îndeplineau anumite criterii morale pretinse de către maeştrii lor.)

Oricum, recunosc smerit că şi eu fac parte dintre intelectualii (sau snobii) ce-şi pot cu greu imagina viaţa fără a locui în mijlocul unei biblioteci uriaşe aşezate pe rafturi şi etajere, bibliotecă niciodată posibil de a fi citită până la capăt.

2 Istoriile literare au prezentat întotdeauna interes(e) şi nici astăzi lucrurile nu stau altfel. Istoriile literare reprezintă cartea breslei:

- ele au o valoare de inventar;
- ele au o valoare de ierarhizare (născând modele literare reale sau nu, oferind „clasamente sportive“, degajând satisfacţii şi umori omeneşti);
- ele întăresc sentimente de apartenenţă;
- ele sunt pur subiective în aprecieri şi în reacţii, la fel de subiective ca tot ceea ce ţine de literatură. Partea ştiinţifică ţine de investigare, de arheologia domeniului, de valoarea documentelor folosite.

A fost o vreme când istoria eroilor militari a fost mult mai interesantă pentru public. Într-o altă perioadă, scriitorii, deveniţi celebrităţi, au oferit modele ale succesului. Azi, evenimentele mondene nu au în prim-plan pe autorii de romane sau pe poeţii prinţi ai boemei. Cu toate astea, decernarea marilor premii literare se mai regăseşte pe prima pagină a revistelor dedicate marelui public. Iar scriitorii înşişi, personajele istoriilor literare, ar fi ultimii dispuşi să renunţe la un centimetru pătrat de eternitate sau la lupta (sportivă?) din clasamentele de profil.

3 Pe lângă numele pomenite în anchetă, aş mai putea aminti foarte multe altele, mai ales numele unor autori de istorii/dicţionare de scriitori/autori ai unor lucrări despre spaţii limitate de hotarele judeţului. O mândrie locală tot mai pronunţată ne-a dat în ultimul deceniu cărţi despre cei ce au scris într-o anumită zonă, despre cei ce au trecut vreodată prin zona respectivă, despre cei ce au pomenit vreodată acele locuri. Dorinţa declarată a unei regiuni de a se preamări prin literatură şi nu prin crime mi se pare lăudabilă. Dorinţa de a arăta că şi „noi“ avem partea noastră de contribuţie la construcţia cea mare denotă că prestigiul modelului autorului n-a dispărut încă.

În mod cinstit, nu se poate răspunde decât într-un singur fel la întrebarea „Ce aşteptaţi de la autorii menţionaţi?“ Să-mi găsească şi locul meu în istoria lor, locul meu să fie cât mai glorios, iar aprecierile cât mai poleite cu praf de aur. Cine pretinde că aşteaptă altceva, cine pretinde că nu doreşte să fie confirmat nu face decât să mintă. Sigur, sunt autori a căror părere, dintr-un motiv sau altul, chiar nu ne mai interesează absolut deloc. Pentru mine, Alex Ştefănescu este unul dintre aceştia. Totuşi, dacă îi va apărea cartea, diavolul din mine nu mă va lăsa să n-o răsfoiesc.

4 Nu fac previziuni nici despre cărţile mele, cu atât mai puţin despre cele ale altora. Singura mea aşteptare este ca normele de apreciere în literatura română să se normalizeze, fetişurile şi tabu-urile să se împuţineze, iar într-un manual de literatură română, elevii să deprindă adevărul că Theodor Neculuţă, Ion Cristoiu şi Tristan Tzara nu sunt cu toţii la fel de importanţi pentru cultura naţională. (Am pomenit de şcoală, întrucât acolo s-a format, se formează şi, probabil, se va forma fundamentul cultural al fiecărui individ, iar literatura naţională nu poate lipsi din acel fundament cultural.)

5-7 Ştiu, acum ar trebui să strig cu toată convingerea şi puterea mea că istoriile literare ar trebui să fie ÎN PRIMUL RÂND subvenţionate de către stat. De către care stat? De către statul care n-are bani pentru copii, pentru bolnavi, pentru bătrâni? De statul care n-are bani pentru literatura care face obiectul istoriilor literare? Statul nostru, atunci când dă ceva, de cele mai multe ori pune condiţii. O istorie a literaturii române în care criteriile să fie condiţionate de stat îmi e suspectă de la început. Atunci când statul român va învăţa să subvenţioneze şi să se retragă, atunci voi dori lucrări de sinteză plătite de el. Adică de contribuabilul român. Nu cunosc cartea domnului Marian Popa, o aştept cu încredere, însă nu cred că ea reprezintă un caz special. Cel puţin, îmi lipsesc informaţiile care să mă facă să cred altfel. De aceea nu ştiu dacă este o situaţie „mai curioasă“ decât a altor cazuri similare. Există întotdeauna inefabile care duc la oprirea sau la apariţia unor cărţi. Nu putem decât să ne încredem în ele.

Deşi se află în aceeaşi generaţie, nu s-ar părea că au şi aceleaşi opinii: Dan C. Mihăilescu şi Alexandru Muşina

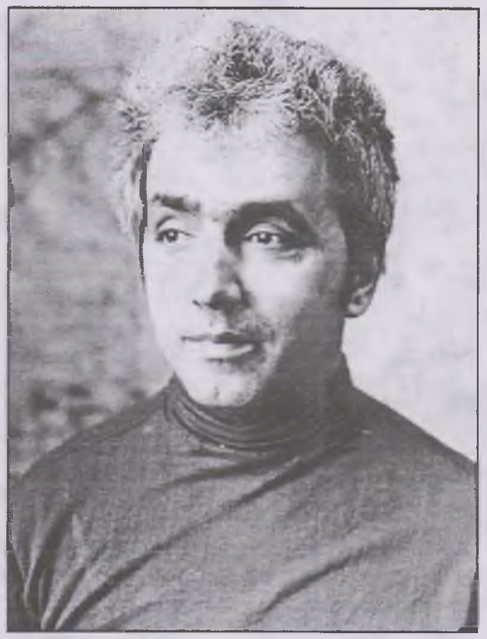

dan stanca

1 În primul rând nu-mi place această formulă, „magia cărții tipărite“. Cartea nu are nici o legătură cu magia, mai degrabă Internetul ar intra în această categorie. Cartea are puritatea și austeritatea ei oricât de magic ar fi scrisă, aceasta din motivul că oricare cuvânt fiind coborît din Logos nu poate să vrăjească în sensul în care acționează alte arte asupra sufletului omenesc și în ultimă instanță această nouă și foarte eficace metodă de a-i fermeca pe oameni, care este web-ul electronic. Eu unul nu cred că putem vorbi de un sfârșit al cărții. Dar trebuie să fim conștienți de faptul că oamenii citesc foarte puțin, vor citi, din păcate, din ce în ce mai puțin, iar noua paradigmă a umanității în care intrăm nu este deloc favorabilă, după părerea mea, unei reapropieri de carte. Vom trăi, însă, și vom vedea deși nu cred că generația noastră va mai putea să fie martora unor schimbări spectaculoase.

2 Uneori ele prezintă interes dintr-o perspectivă a pitorescului. De pildă, **Istoria literaturii** a lui Călinescu se citește sau mai exact se citea ca un fel de roman pentru culoarea pe care istoricul reușise ca nimeni altul s-o introducă în compoziția sa. Dar, după părerea mea, istoria literară nu trebuie să fie nici pretext pentru epicitate, nici simplă și monotonă cronologie, istoria literară trebuie să impună valori, viitoare modele pentru noile generații. De aceea, cred că istoria literaturii este în primul și în primul rând o problemă de axiologie și abia apoi de cronologie. Scriitorii, cum am mai avut prilejul să spun, nu stau alături ca niște popice în cutie, ei formează un relief accidentat, spectaculos, stratificat pe verticală.

3 De la fiecare dintre istoricii și criticii literari pe care i-ați citat aștept o istorie literară care va impune propria ei viziune asupra fenomenului literar. În primul rând mă interesează criticii literari care fac istorie literară fiindcă ei, prin specificul profesiei lor, știu să facă evaluări, judecăți de valoare asupra unei cărți. După mine, criticii literari care fac istorie literară fiindcă ei, prin specificul profesiei lor, știu să facă evaluări, judecăți de valoare asupra unei cărți, după mine, criticii literari mai nesuferiți sunt aceia care nu fac nici o judecată, ci doar prezintă cartea într-un mod neutru, neangajat, adică o semnalează - oribil termen! -, cu alte cuvinte se sustrag de la adevăratul risc al muncii lor. Aceștia după părerea mea, nu sunt critici literari. De aceea, cum spuneam, aștept istorii literare mai ales de la criticii literari adevărați, care nu se sfiesc să-i judece pe autori. Din lista de nume prezentate mai înainte i-aș alege astfel, conform criteriului amintit, pe Nicolae Manolescu, Alex. Ștefănescu, Marian Popa, Cornel Ungureanu și Laurențiu Ulici, dar, din păcate, lovitura de măciucă pe care am primit-o toți prin absurda moarte a celui din urmă s-a dovedit mult mai puternică decât proiectele pe care le avea de dus la îndeplinire.

4 Cred că am și răspuns la întrebarea aceasta.

5 Nu, indiscutabil, autorii nu pot fi lăsați singuri. Se știe doar, editarea unei istorii literare costă enorm și oricât de bogat ar fi omul care face așa ceva - și nu prea văd cum ar putea fi - nu poate să-și acopere toate cheltuielile presupuse de o asemenea întreprindere. Acum e ușor să scoți în regie proprie o carte de versuri sau o carte subțirică de proză, dar o istorie literară e imposibil. În al doilea rând, un asemenea proiect nu reprezintă doar efectul inspirației autorului, este o problemă - hai să folosim cuvinte mari - de interes național, ca restaurarea unei biserici, a unui monument și atunci nu putem s-o lăsăm de izbeliște. Clar?

6 Nu am amănunte în legătură cu acest caz. Am auzit câteva lucruri - dar știți cum e la noi în domeniul zvonisticii. Deci nu sunt deloc informat. În orice caz, dacă e adevărat că a fost respinsă subvenția pentru istoria lui Marian Popa, atunci în mod sigur cei care s-au aflat în comisia de acordare a subvențiilor probabil aflaseră că nu sunt prezentați în carte așa cum ar fi vrut și atunci au decis să-i oprească apariția. Evident, e o bănuială pe care o arunc aici. Din nefericire, noi avem obiceiul urît de a pune interesul personal deasupra interesului general. Dacă nu sunt lăudat, apreciat etc., atunci să dispară pur și simplu cartea care numi acordă ce cred eu că mi s-ar cuveni. Cu alte cuvinte, dacă nu sunt eu, să nu fie nimeni! Judecată păguboasă, mizerabilă, aproape criminală!

7 Îmi puneți o întrebare care mă depășește în totalitate. De fapt, într-un fel, am încercat să dau un răspuns, repet, fără a avea nici o informație. Marian Popa nu poate fi un diletant în domeniu. Din câte cunosc, este un om care știe să citească și, lucru mai rar, revenind la începutul acestei discuții, căruia îi mai și place să citească. Un om care citește nu poate să fie un farseur, dimpotrivă. El trece până la urmă proba cea mai grea a muncii sale care este tocmai lectura. După aceea, problema judecății, a evaluării, este mult mai ușoară. Mă întrebați cum se poate ieși din această curioasă situație? Păi, probabil, printr-o repunere în discuție a lucrării în fața unei alte comisii de acordare a subvențiilor. De fapt, am atins acum o problemă delicată. Eu habar n-am cum se dau aceste subvenții. Cei care fac parte din comisie desigur că nu pot citi tot ce votează pro sau contra. Și atunci este datoria editurilor care vin cu respectivele propuneri ale lucrărilor de a face referiri serioase, amănunțite, obiective pentru a-i lămuri pe oameni. Altfel nu facem altceva decât să ne furăm căciula. Adică scoatem o carte care nu merită, în defavoarea alteia care ar merita cu prisosință. Dar când oare vom înțelege că în materie de literatură judecata obiectivă, axiologică trebuie apărată cu orice preț, lăsând la o parte partizanatele, interesele de grup, simpatiile care falsifică valorile? Când? Vă întreb eu acum știind că nu puteți să-mi răspundeți.

O vizită de lucru în România de dincolo de Prut. Laolaltă se află scriitori de la București și de la Chișinău. Îi descoperim, printre alții, pe Bogdan Ghiu, Aura Christi, Vasile Andru, Adriana Bittel, Irina Nechit.

mircea constantinescu

1 Poate că mai indicată era expresia „caracter audiovizual". În ţările cu o economie prosperă, dosarul e deja clasat, acolo învingător e audiovizualul. Acuma, strict, nu-i deloc ceva nou caracterul „oral" al literaturii. Dacă e să descoperim autentica noutate, e cazul să plonjăm în realitatea ireală livrată de multimedia planetară. Chiar şi aşa, tot va trebui să fim atenţi, căci termenii ne fură, adică ne osândesc la sentinţe eronate. Căci, de pildă, ce este **oral** în aceea că mă pot informa, graţie Internetului, despre cuprinsul revistelor literare sau, în anumite cazuri, despre sumarul unor cărţi?... E o vajnică şi terifiantă tăcere la mijloc, asemănătoare şi deloc asemănătoare tăcerii pretinse de o lectură tradiţională. Revista şi cartea nu-mi mai foşnesc, precum mătăsurile unei odalisce de lux, ci... îmi bâzâie simpatic sub priviri. Nu mai răsfoiesc file de carte/revistă, dar manevrez mouse-ul rece şi îmbrăcat în caimac-eboniţă, acelaşi veşmânt rece-catifelat purtându-l şi tastele cu care accesez citatele/paginile de literatură. Mărturisesc cu mouse-ul pe cord că-i fascinant să... citesc fără să-mi cumpăr respectivele reviste/cărţi. Fireşte că nu voi uita că Internetul mă costă, aşa şi pe dincolo. Plus aparatele casnice care mi-l fac accesibil! În afara Vaticanului, cel mai pricopsit stat lumesc, accesul la Internet nu-i dat oricui, nici măcar oricărui amator flamboaiant de ex-cursuri şi excursii culturale. Sunt, probabil, vreo trei milioane de scriitori activi pe Terra, iar dintre aceştia, tot probabil, cam zece la sută îşi pot permite să se calmeze uzând de site-urile Internetului. A! dacă vă gândiţi cumva la literatura orală ca fiind aceea „cântată", atunci vom glisa pe sloiuri care se topesc chiar sub ochii noştri. Dar, cum multe formaţii muzicale îşi permit „versuri" proprii, de a căror pauperitate estetică nu pătimeşte nimeni, după cum nimeni nu dă socoteală, până la urmă, atunci, desigur că putem să trecem la punctul următor. Adică - ce vreţi să spuneţi prin **elite**? Subiectul a mai fost mistuit în multe pagini, câteva chiar captivante. Ceea ce nu presupune, nici astăzi, că înţelegem toţi acelaşi lucru prin această noţiune. Dar, treacă de la noi! Îmi imaginez că, momentan, ar fi vorba de lectorii pătimaşi dar şi de aceia doritori de repere axiologice ferme (... vai!). **Magia cărţii tipărite** e un şablon, acceptabil dacă e să polemizăm cu internetul şi cu celelalte multimedia, în care ipostază, formularea, s-o recunoaştem, încă mai conotează. Personal sunt convins că vor mai fi vieţuind câteva zeci de mii de cititori, la nivelul planetei, care să agreeze şi peste cinci-şase decenii lectura directă, nemediată de **aparate**, a cărţilor **tipărite**. Precizez, pentru a elimina eventualele confuzii, că mă refer la cartea beletristică, iar nu la abecedare, manuale, dicţionare, ghiduri, tratate, sinteze sau compendii ştiinţifice. Acum, atenţie: dacă rata sau indicatorii polarizării economice se menţin sau se accentuează, în sensul exacerbării sărăciei/bogăţiei mondiale, desigur că accesul la **cărţi** se va menţine şi va dăinui drept cel mai „ieftin" procedeu de culturalizare. Politicile educaţional-culturale vor favoriza în continuare un atare mijloc de informare şi instruire. Fiindcă, e la mintea cocoşului, galic sau nu, că nu vom reuşi să ne alfabetizăm prin radio, sau televiziune, sau Internet, adică: **numai** prin acestea. Şi atunci, hm, nu vom mai putea dialoga despre aşa-zisa magie a cărţii tipărite decât dacă fervoarea amatorilor de multimedia nu va recunoaşte, ca stagiu preliminar obligatoriu, fervoarea celor care ucenicesc pe cărţile tipărite. La urma urmelor, cel puţin în România contemporană, soft-urile se distribuie, încă, sub forma unor cărţi voluminoase şi scumpe, publicate de Editura Teora şi de către altele.

2-5 Timpul de azi, timpul de mâine sunt caracterizate prin fragmentarism, laconism, vedetism. Cultura-mozaic aruncă în desuetudine istoriile de tip Călinescu sau Lovinescu. Acelea denunţau o fază romantică, presupunând elaborări geniale sau, oricum, de o originalitate corupătoare şi total improprie soft-iştilor şi mercenarilor Internetului. Probabil că viitorul nu e cenuşiu, ci se situează într-o zonă gri, cel puţin dacă-l raportez la epocile anterioare, gestante de istorii în genul celor elaborate de-un Călinescu, de-un Croce, de-un Thibaudet. Asta întrucât istoriile literaturii vor ajunge (dar, oare, **va trebui** să ajungă?) să semene până la o identificare metodologică şi teleologică cu baza de date a unei reţele de ordinatoare. Înregistrări seci, amorfe, obiective, totuşi utile, informaţional utile. Să recunoaştem, actualele dicţionare (de la noi sau de aiurea) nu sunt similare, metodologic şi teleologic, unei baze de date. Ele cuprind şi aprecieri critice, inevitabil subiective, şi mai cuprind şi erori privind numele şi biografiile autorilor, titlurile operelor, acurateţea citatelor, selecţia lucrărilor „reprezentative", interesul fluctuant, deci discriminator, pentru evidenţierea profilului etic-politic al autorilor etc., etc. Bazele de date - şi dicţionarele care, eventual, s-ar identifica cu acestea - sunt, apoi, exhaustive; or, până azi n-am văzut nici un dicţionar care să merite un asemenea atribut. (Dacă în România, ediţiile-pirat reprezintă mai degrabă o sfidare a axiologicului, pe alte meridiane, ele sunt exact ceea ce le indică numele: apariţii lipsite de copy-right. Problema ce decurge de aici: se cuvine, sau nu, în România sau altundeva, să fie şi acestea incluse într-o bază de date? Dacă răspunsul ar fi negativ, mai sunt atunci bazele de date exhaustive?!...). Acuma, nu sunt atât de naiv să-mi închipui că exhaustiv înseamnă şi perfect. Fiindcă, la urma urmei, tot un colectiv de oameni sau un singur individ vor decide ce şi care informaţii să fie incluse în dicţionarul/baza de date; respectiv, categorial, dacă acestea vor fi puţin sau deloc tangente subiectivităţii, adică evaluărilor axiologice. Apoi, strângerea informaţiilor, cumularea, selectarea şi manipularea lor - sarcini de asemenea colective - e greu de crezut că se vor desfăşura în absenţa unor carenţe ce ţin de capacităţile individuale ale „detectivilor" şi „arhivarilor" respectivi. (Ideea de a fi chestionaţi, poştal sau altcum, scriitorii înşişi, îşi are lipsurile proprii: aceştia se pot dezvălui complet, sau parţial, sau frivol-trucat, fapt ce ar distorsiona obiectivitatea reclamată de demersul ca atare.) Alte aspecte: dicţionarele/bazele de date nu sunt citibile ca produs livresc, ci drept unul informativ-didactic. De-aici decurg unele consecinţe de redactare şi de receptare. Câtă vreme istoriile literaturii (critice, polemice, tematice ş.a.m.d.) nu vizează exhaustivul, în schimb sunt citibile ca produs *nonfiction*, totuşi livresc. De-aici decurg, iarăşi, unele consecinţe de redactare şi de receptare. Nemaivorbind de aceea că **istoriile** pot să rezide în panoramări sau în sinteze verticale, acestea din urmă dezvăluitoare de teme, şcoli, curente, stiluri şi specii şi tinzând spre epuizarea, prin exemplificări ample, a subiectului propus. Au fost elaborate şi istorii ale ideilor şi mentalităţilor, în cuprinsul cărora scriitorii îşi au contribuţia lor menţionată ca atare; şi mă gândesc la Albérès cu panorama sa numită **L'aventure intelectuelle du XXe siècle** (unde sunt nominalizaţi şi Rebreanu, Creangă, Ionescu, Tzara, Caragiale, Densusianu, Cioran, P. Dumitriu şi V. Gheorghiu). Din acelaşi spaţiu cultural, mă gândesc şi la un Pierre de Boisdeffre, care îmbină, metodologic, critica tematică şi fişarea signaletică, îndeosebi în **Littérature d'aujourd'hui** (două volume), subintitulată **Abrégé d'une histoire vivante...**. Sau, la polul opus, am să-l amintesc pe enciclopedistul J. Delorme cu a sa **Chronologie des civilisations**, în paginile căreia le conferă şi scriitorilor importanţi câte un premiu de consolare; pentru curioşi, singurii români menţionaţi: I. H. Rădulescu, I. Antonescu, Armand Călinescu... Aşa cum, hoinărind în acelaşi areal, amintesc de sinteza deloc reverenţioasă şi realizată „pe verticală" de către cuplul Hamon şi Rotman: **Les Intellocrates**. În paginile acesteia sunt prezentaţi fără complezenţă îndeosebi mandarinii Literelor, adică aceia care, prin cumul de funcţii, sinecure şi privilegii, au realmente „pâinea şi cuţitul" în desfăşurarea vieţii culturale într-un anumit moment istoric. Sunt exemple, toate acestea, ce pot fi perfect com-

pletate cu contribuţii româneşti asemănătoare - semnale nete că tema anchetei de faţă nu e deloc aleatorie sau lipsită de interes. (Pentru francofili, menţionez că numai accidental n-am pomenit aici şi titlurile unor Picon, Poulet, Barthes, Richard, Starobinsky, Goldmann, Escarpit, Memmi). (Într-o altă paranteză: nu mă abţin şi trag clopotul unei păreri, cred justificate, şi anume că alde Rotaru şi Micu, deşi s-au lăfăit până acum pe cearşafuri vaste, ca să nu le zic excedentare, n-au făcut altceva decât să le păteze, frivol, superficial şi lipsiţi de bărbăţie *in actu*... Lipsiţi, prin urmare, şi de dulcea tristeţe... *post coitum*). Din păcate: chestiunea apăsătoare privind modul de finanţare al unor istorii/dicţionare acoperă, în fapt, situaţia globală a publicării literaturii în ţara noastră. Deci cred că se cere discutată în tot acest context. Aici nu mai e vorba de „calitatea" unor lucrări, dar de statutul, inclusiv economic, al editurilor româneşti; e vorba de-o problemă mult prea gravă pentru a fi expediată în câteva rânduri. Desigur, pot să viu de-acord până la un punct cu ipoteza că viitorul rezervă culturii scrise/tipărite unele surprize deconcertante. Dacă nu vor dispărea, în varianta actuală, cărţile vor fi, probabil, tot mai evident parcurse doar de minorităţi (nu de către elite, fiindcă în destule locuri de pe Terra ele încă vor furniza materialul didactic cel mai ieftin şi mai eficace). Cultura audiovizualului şi a spectacolului par să domine cumpăna dintre milenii. Lupta pentru existenţă nu-i compatibilă cu... răgazul şi dispoziţia pretinse de lecturi (fie intensive, fie întâmplătoare). Lupta pentru existenţă e compatibilă şi se identifică deseori până dincolo de graniţele tragicului cu dominanta vitală a acestor ani.

6-7 Marian Popa e un personaj atipic, indiferent de carura burgheză pe care, eventual, o avansează dânsul. Sau, cumva, burghezia e astăzi prin definiţie atipică?... Un personaj destul de incomod prin francheţe, inteligenţă, fervoare, amplitudine culturală şi mai cu seamă prin tehnicile neortodoxe de abordare a climatului literar şi a biografiilor scriitoriceşti, în răspăr cu „votul" şi lotul majorităţii (comuniste sau capitaliste). Mi-amintesc că, pe litoralul autohton, cândva, migra de colo-colo cu un aparat şi-i fixa pe scriitori în eternitatea clipei, dar rugându-i să se strâmbe, să se holbeze, să chicotească, să stea într-un picior, orice, numai să nu fie **tipici**. Presupun că în arhiva foto a domniei-sale se găsesc şi azi acele clişee. Dorea, după câte mi-am dat seama, să-şi ilustreze cu asemenea fotografii „vivante" noua ediţie, jubiliară, din '84 (40 de ani de la „eliberare") a dicţionarului său; proiectul a căzut, cum avea să cadă şi proiectul Zaciu în acei ani glorioşi. Cuplul dementţial pretindea nu numai să nu se amintească, în aceste dicţionare, de scriitorii (auto)exilaţi, dar, în chipul cel mai ridicol, nici să nu mai apară vreun portret de artist/savant pe vreo copertă sau în vreo enciclopedie. Marian Popa, după ce executa acele fotografii, se destăinuia talazurilor, ocazii când am constatat că înota atletic, spre ciuda mea de amator vag competitiv. Ca apoi, uscat de soarele torid, să abordeze în deambulări pe faleză subiectele cele mai ţăcănit asamblate: arhitectura Bucureştilor, importanţa logico-matematică a lui Carnap, rezistenţa literaturii lui Karl May, principiul lui Peter ş.a. Ceea ce m-a izbit frontal, învineţindu-mi o cicatrice, a fost aserţiunea cum că sunt lipsite de durabilitate căsătoriile făcute în studenţie. Tălmăcindu-mi reacţia de stupoare şi refuz, a ţinut să-mi plesnească şi obrazul celălalt, susţinându-şi teza conform căreia nu eşti interesant decât dacă eşti contra, dacă stârneşti, dacă dai cu tifla şi provoci scandal. Recunosc, pentru moment, teza mi s-a părut uşuratică, însă, acum, înclin să cred că avea dreptate, căci el se îmbibase, e-un fel de a zice, cu realităţile culturale şi „culturale" din Occidentul putred. Distanţa pe care ţi-o conferă ironia inteligentă, chiar cinică şi nu de puţine ori practicată şi asupra propriei persoane, îi conferă lui Marian Popa o alură inconfundabilă, singulară pentru comentatorii de literatură şi de fenomene culturale din România. Mărturisesc, pe de altă parte, că nu sunt informat în ce măsură dânsul, în exil, a păstrat un contact fierbinte cu producţia editorială din ţară. **Prolegomenele** publicate în „Luceafărul" dovedesc o acribie şi o alonjă de psiho-sociolog, unice în peisajul indigen. Însă ele nu dau seama despre... continuarea propriu-8zisă, respectiv despre istoria ca atare. Firește că, dacă în „conflictul" în cauză singura problemă în suspensie o constituie banii necesari tipăririi, iar nu textul în sine, atunci consider că ciocoii vechi sau noi vor lăsa să li se scurgă, din buzunarele pardosite cu carduri, niscaiva dolărași găuriți și rupți în fund. Dacă n-o vor face, mi-e peste poate să-mi închipui cum vom putea să salvăm de la înec anunţata lucrare masivă, consistentă şi, bănuiesc, al naibii de interesantă. Poate că, iubitor de scriitură camilpetresciană şi cunoscător al orgoliului celui care „a văzut idei", s-ar zice că autorului nu i-ar mai rămâne decât să procedeze aidoma înaintaşului său şi să-şi depună manuscrisul la Vatican, pentru o posteritate mult mai comprehensivă. Firește, bezmeticesc. La ce, în fond, să mai îmbogăţim Vaticanul cu o nouă contribuţie română?! N.B. Pentru doritorii de statistici, acest mini-stat se poate lăuda cu cel mai ridicat venit pe cap de locuitor. N-am să cad în păcatul vulgarizării comentând şi cam la cât se ridică valoarea „fondurile fixe" ale reşedinţei-fanion a catolicismului mondial.

P.S. Iertată fie-mi îndrăzneala, însă mi se pare cel puţin ireverenţios să se formuleze o propoziţie de tipul „E M. Popa - un diletant în domeniu?"... Ştiu că şi Homer mai moţăia când şi când, dar, păstrând proporţiile, n-ar strica să fim mai atenţi cu unele formulări, chiar şi atunci - mai ales atunci - când vrem să le atribuim unor adversari imaginari.

lucian vasiliu

1 Nu sunt sceptic şi nu am caracter... oral! Cred în elite şi în magia cărţii, de-ar fi să mă refer doar la... Biblie! Ca muzeograf literar mă ocup, între altele, şi de conservarea cărţii, a manuscriselor, a documentelor scrise, în general vorbind. Va mai curge multă apă pe Bahlui, pe Prut, pe Olt sau pe Dunăre, spre a putea corbi/vorbi despre dispariţia cărţii...

2 Din ce în ce mai mult, istoriile literare, antologiile, dicţionarele, panoramele îşi fac loc în viaţa noastră culturală. E firesc pentru o literatură ajunsă la maturitate. E semn că s-au copt roadele şi cineva trebuie să le culeagă: elevi, studenţi, universitari, muzeografi, bibliotecari, arhivişti, redactori de presă culturală...

3 Aş menţiona, dincolo de remarcabilii autori individuali de istorii literare, şi pe autorii... colectivi. De pildă: **Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900**, lucrarea monumentală realizată de Institutul de lingvistică, istorie literară şi folclor al Universităţii „Al.I. Cuza", sub auspiciile Academiei Române... În altă ordine, mă dezamăgesc doar cei care promit şi nu se ţin de cuvânt!

4 Aştept, în continuare, cât mai multe instrumente de lucru, fie ele djcţionare sau antologii. Ferice de cei care îşi dedică travaliul unor astfel de întreprinderi culturale generoase şi utile.

5 Există posibilităţi. Pe de o parte subvenţiile de la stat, pe de altă parte mecenate (câte există).

6 Nu cunosc din cine a fost alcătuită comisia de subvenţii. Dar bănuiesc faptul că nu va rămâne într-o alcătuire înghețată. Se vor mai schimba lucrurile, în bine, sper. *Dum spiro, spero...*

7 Nu cunosc, din păcate, criteriile de evaluare ale proiectelor înaintate Ministerului Culturii. Dar, mărturisesc faptul că am parcurs multe cărţi de bună calitate, subvenţionate de comisia sus-amintită... Domnul Marian Popa nu e un diletant, ci doar unul dintre nenumăraţii autori contemporani controversaţi... Observ că deja istoria lui Marian Popa (uite Popa, nu e Popa!) a intrat în... istorie! E un semn bun. Cartea are deja succes, fără să fi apărut încă. Sunt convins că autorul va afla soluţii de tipărire şi difuzare. Chiar şi cu sprijinul popilor noştri, ai Patriarhiei culturale şi ecumenice. Aferim!

liviu grăsoiu

1 Singura poziţie care corespunde credinţelor mele, determinându-mi modul de viaţă şi meseria, este aceea susţinută de cei pe care dumneavoastră îi numiţi optimişti, adică intelectuali ce nu pot concepe viitorul secol fără cartea tipărită. Mi se pare absolut absurdă şi de un teribilism infantil părerea conform căreia literatura îşi va pierde atributele scrisului şi tiparului pentru a deveni... orală. Revenirea la realitatea exprimării trăirilor, sentimentelor s-ar putea produce într-un singur caz: cel al venirii Apocalipsei. Atunci, tot ceea ce a însemnat civilizaţie va fi distrus şi se va porni, iarăşi de la zero, iar literatura, fără de care omul nu ar fi om, ar căpăta acel caracter oral, precum în preistorie...

2 Cum să nu prezinte interes? Au fost mereu căutate, sunt necesare, pentru că operele şi scriitorii mai vechi, sau chiar cei din secolul ce se încheie, merită din plin efortul recitării, pentru a li se verifica sau modifica locul în ierarhiile estetice, în funcţie de sensibilitatea generaţiilor actuale, precum şi de felul cum ei au ori nu rezonanţă în universalitate. Chestiunea astfel pusă, ea este valabilă pentru oricare ţară, pentru oricare literatură naţională. La noi, însă, lucrurile se arată a fi mai complicate. Cei 50 de ani de dictatură comunistă au creat, după un hiatus de vreo zece ani (cele câteva cărţi apărute în deceniul al şaselea, mereu invocate, sunt şi ele dotate şi nu se înscriu decât în sfera accidentalului) pe lângă o literatură de foarte bună calitate (datorată generaţiei '60 în special) şi mari discontinuităţi. Scriitori cu destine frânte sau deturnate, opere publicate la mulţi ani de la elaborare, ignorarea artiştilor ce se adăposteau în altă ţară decât aceea în care se născuseră, dorinţa (devenită politică de stat) de a păstra doar ceea ce convenea regimului aflat la putere, acestea toate şi tot ce a rezultat din amintita situaţie, fac ca după obţinerea libertăţii de opinie (singurul câştig adevărat al democraţiei reapărute după decembrie '89) să fie **obligatorie**, nu doar necesară, reevaluarea întregii moşteniri literare, concomitent cu înţelegerea şi interpretarea fără prejudecăţi a producţiilor datorate tinerilor apăruţi în viaţa literară după 1990. Aşa că interesul faţă de istoriile literare vine din mai multe direcţii: din nevoia criticii de a reaşeza valorile, din nevoia naţională de a recupera scrierile celor din diaspora pentru a ne întregi pe noi înşine ca neam şi cultură, din nevoia publicului interesat (încă larg) de a fi informat corect şi sistematic. Se mai ştie apoi că istoriile literare reprezintă **instrumente de lucru**, la fel de importante precum enciclopediile, dicţionarele şi, până la un punct, chiar manualele pentru uzul liceenilor. Situându-se în această categorie au asigurat nu doar prezentul, cât şi viitorul.

3 Ignorarea timpului şi a vremurilor rămâne, ca întotdeauna, o utopie. Chiar dacă unii cercetători nu şi-au abandonat proiectele iniţiale, după cum menţionaţi în întrebare, se pare că, prinşi în vârtejul politic mai ales, s-au îndepărtat de ele, reamintindu-şi de nobilele intenţii doar când dau interviuri şi vor să arate complexitatea preocupărilor lor. Realitatea are, însă, din păcate, o altă faţă, cam puţin onorată pentru cei de la care am fi aşteptat să-şi împlinească destinul şi cariera printr-o istorie a literaturii române. Pentru fiecare dintre numele amintite de dumneavoastră eu unul am o consideraţie deosebită, evident nu şi egală. De aceea nu mă voi aventura în afişarea posibilelor dezamăgiri, ci voi constata câte ceva. Aşa, de pildă, subliniez că domnii. Dumitru Micu şi Ion Rotaru au încheiat deja proiectele începute în urmă cu ani (puţini în primul caz, mulţi în al doilea). Regretabilă lipsa comentariilor, pentru că efortul nu trebuie trecut cu vederea. S-a pus însă întrebarea dacă toţi scriitorii merită a figura într-o istorie a literaturii şi atunci prin ce se deosebeşte ea de un dicţionar exhaustiv? Cei doi au optat pentru înregistrarea minuţioasă, în detrimentul impunerii unui punct de vedere original asupra cutărei epoci, sau creaţii scriitoriceşti. Dacă au vizat doar informarea, atunci scopul a fost destul de bine atins, aceasta fiind (cu erorile îndeobşte admise) adusă la zi.

În privinţa proiectelor domnilor Cornel Ungureanu, Aurel Sasu, Valentin Taşcu, din ceea ce au publicat până acum nu prea văd cum se vor naşte istorii ale literaturii. Fragmentele încredinţate tiparului de domnul Alex Ştefănescu sunt incitante, documentate şi inspirat aduse la cunoştinta cititorului. Dar până la ansamblul reinterpretat drumul pare lung. Speranţele în realizarea „monumentului" de critică şi istorie literară sunt legate de capacitatea, ambiţia şi talentul domnilor Laurenţiu Ulici (mă pune însă serios pe gânduri celebra **Antologie a poeziei române...**), Nicolae Manolescu (dacă se va hotărî, în fine, că redacteze capitolul Eminescu) şi Eugen Simion (dacă va avea puterea de a se cufunda în liniştea lecturii şi a elaborării). Îngrijorător se profilează, însă, un fenomen: partizanatul. Nu subiectivismul inerent, ci partizanatul...

4 Am răspuns mai sus. Metodele şi le aleg autorii.

5 O istorie a literaturii române are multe implicaţii. Un autor nu trebuie lăsat să se descurce cum o da Dumnezeu, mai ales că nu spiritul negustoresc îi caracterizează pe cercetători. Statul este obligat moral să îi ajute în tipărirea unor asemenea lucrări la care se munceşte, de fapt, o viaţă.

6 Cred că numita comisie de subvenţii a greşit. Domnul Marian Popa cunoaşte în amănunt literatura română, are puncte de vedere accentuat personale, iar **Istoria** sa, dacă există, va însemna un moment aparte în cercetarea serioasă a literaturii noastre din toate perioadele.

7 Deşi domnul Marian Popa a fost plecat multă vreme din ţară, probabil i se plătesc polite mai vechi sau i se reproşează fapte pe care nu le cunosc. Bine ar fi ca membrii comisiei de subvenţii să revină asupra hotărîrii lor, spre a nu asista la apariţia unui alt Gheorghe Şincai ducându-şi **Istoria** în traistă. Sau ar mai fi o soluţie (deloc onorantă însă pentru Ministerul Culturii): apelarea la mila publică, fiecare membru al Uniunii Scriitorilor să dea cât îl lasă inima şi buzunarul.

Decernarea premiilor a adus în faţă scriitori din toate generaţiile şi grupările. În imagine îi observăm pe: Marta Bărbulescu, Simion Bărbulescu, Dan Tărchilă, D.R. Popescu, Constantin Ţoiu şi alţii.

carmen ligia rădulescu

1 Cartea este o realitate ce nu va dispărea aşa de uşor. Este adevărat că, pentru unii dintre noi, nu mai este accesibilă, iar pentru alţii nu mai este... la modă. Cartea este concurată de computer, de CD, de casete audio sau video... orice favorizează o lectură rapidă, impusă de goana în care trăim.

O specializare se conturează, însă: instrumentele amintite furnizează informaţie, iar cartea asigură încă plăcerea lecturii. Este poate semnificativ faptul că „plăcerea lecturii" să nu mai fie lăsată în voia întâmplării, din moment ce a devenit dominanta Curriculumului (Programei) naţional de Limba şi Literatura Română (cel puţin pentru clasa a IX-a), iar dascălii desfăşoară cele mai ingenioase strategii pentru a-şi ţine elevii în preajma cărţilor de literatură.

Un comportament de kamikaze au şi cei mai mulţi dintre editorii de carte, care sunt angrenaţi într-un sistem economic diabolic pentru specificul activităţii lor. În ceea ce îi priveşte pe scriitori, ei se încăpăţânează să îşi vadă cărţile publicate, acceptând nu numai drepturi de autor costelive şi fantomatice, ci şi umilinţa aşteptării. Toţi aceşti împătimiţi ai cărţii formează deja o confrerie: îşi zâmbesc complice pe la târgurile de carte şi prin librării, ajungând să pledeze pentru carte până şi într-o... revistă literară, ca în cazul de faţă.

2 Istoriile literare prin care, în secolul al XX-lea, s-a marcat în fine statutul de ramură a creaţiei pentru critica literară nu-şi vor pierde interesul, chiar într-o epocă a fragmentarismului, atâta timp cât vor şti să îmbine monumentalitatea cu mobilitatea necesară adaptării la orizontul de aşteptare al publicului.

Prin a sa **Istorie a literaturii româneşti în veacul al XIX-lea** (1908), de exemplu, Nicolae Iorga răspundea cu promptitudinea unui istoric pasionat, prin utilizarea criteriului util în paguba celui estetic, unor exigenţe ale momentului, care coincideau în chip fericit cu ideile şi temperamentul său. Când scria **Istoria literaturii române de la origini până în prezent**, G. Călinescu oferea un reper complex, prestigios şi inatacabil, transformându-şi uriaşul volum într-un „roman al literaturii", aducând adică discursul critic în câmpul ficţiunii dominate, în perioada interbelică, exact de către roman.

În a doua jumătate a secolului al XX-lea apar istorii ale literaturii care îşi pierd falsa prestanţă a monumentalităţii, devenind „cărţi vii" prin demolarea prejudecăţilor literare: amintim, printre altele, **Istoria literaturii române** de I. Negoiţescu şi **O istorie critică a literaturii române** de N. Manolescu. În perspectiva timpului, cele două cărţi îşi sporesc interesul prin propunerile de relativizare a receptării şi prin surpriza descifrării semnelor viitorului în trecutele epoci literare. În spirit postmodern sunt deranjate ierarhiile, sunt schimbate perspectivele, sunt plasate în centrul atenţiei speciile sau temele considerate minore.

Istoriile literare moderne ar trebui să conţină, implicit şi o „critică a criticii", o istorie a comentariului critic al literaturii care şi-a schimbat de câteva ori aspectul pentru a ţine pasul cu fenomenul literar. Istoriile literare vor fi întotdeauna captivante pentru cunoscători, instrumente de lucru pentru învăţăcei şi, ceea ce este cel mai important, se numără printre tipurile de creaţii care pot oferi legitimitate unei culturi.

3 Scrierea unei istorii literare este, în sine, o operaţie laborioasă până la epuizare, o piatră de încercare pentru un critic care (mai) are orgoliul profesiei sale. Dacă unor dificultăţi inerente creaţiilor de mare anvergură li se mai adaugă vremurile potrivnice şi graba cu care se scurge timpul din clepsidra fiecăruia, atunci s-ar putea vorbi de o utopie care populează încă visele cercetătorilor. Şi totuşi, când o generaţie cuprinzând astfel de individualităţi ajunge la maturitate deplină, ar fi doar un nenoroc să nu dobândim măcar două-trei lucrări de referinţă.

4 Faţă de creaţie, critica se situează într-un raport de ulterioritate: este nevoită să aştepte, uneori decenii, până ce o operă, un curent literar se cristalizează şi îşi stabileşte trăsăturile distinctive. Răbdarea, vigilenţa, mobilitatea gustului sunt calităţi indispensabile unui istoric literar. Până ce se vor sedimenta judecăţile asupra creaţiilor din ultimele decenii, despre care acum se poate spune adevărul, ar fi poate binevenită şi o viziune critică în genul „panoramă", care să subsumeze „cronicile de întâmpinare" cu riscul inerent presupus de lipsa de perspectivă. În ambele cazuri, „istorii literare" sau „panorame", mi se pare importantă renunţarea la „tonul dictatorial", la cheile obligatorii şi unice de lectură, la accentele naţionaliste, la aglomerarea unui material factologic în detrimentul comentariului critic. Găsirea unei drepte măsuri între erudiţie şi curajul interpretării ar fi, poate, reţeta ideală.

5 Există unele instrumente ale cercetării ştiinţifice umaniste de care nici o ţară cu o cultură de profil bine configurată nu s-ar putea lipsi: un dicţionar al limbii, unul etimologic, altul al scriitorilor şi al operelor literare, o gramatică modernă, accesibilă marelui public, tratate complete de istoria limbii, de istorie naţională etc. Toate acestea, şi firesc, istoriile literare ar trebui subvenţionate de stat, pentru că(şi) de ele depinde maturizarea sănătoasă şi onorabilă a culturii unei ţări ce tinde să (re)devină europeană.

6-7 La drept vorbind, mi-ar fi făcut mare plăcere să citesc anunţata istorie literară a domnului Marian Popa şi nu numai pentru faptul că mi-a fost profesor la Universitate. Cărţile de critică pe care le-a publicat până acum stau mărturie că nu poate fi vorba de dilentantism. Atunci? Rămân obişnuitele mizerii ale vieţii literare, lipsurile materiale şi... morale. Am convingerea că se va găsi o soluţie, dar timpul cu care o carte întârzie (involuntar) la întâlnirea cu publicul, lucrează în detrimentul ei şi al nostru.

Poetele Angela Marinescu şi Nora Iuga sunt tot mai apropiate de la o vreme.

vasile spiridon

1 Scrisul a fost aproape întotdeauna dependent de oralitate, sau, mai curând, de stilul oral al literaturii. Dacă în alte epoci, disputa *scris/oral*, *caligrafie/retorică* a caracterizat şi marcat întreaga viaţă spirituală, în postmodernitate, competiţia are loc mai mult între scris şi vizual, între verb şi imagine, deşi cărţile difuzate pe casetă ne întorc la vechiul statut al literaturii orale. Artizanatului prin cuvinte şi imagini rare de altădată îi corespunde, actualmente, o epocă a formalismului pictografic în care cunoaşterea directă, intuitivă, ia locul literei tipărite. În această eră a ochiului şi timpanului tinde să aibă succes cultura cu caracter infantil-vizual, ca efect al globalizării (oculare) exoftalmice. Tendinţa este de a transforma literatura din artă temporală în artă tele-cinematică, spaţială; textul unui roman istoric, de exemplu, ar putea deveni un simplu scenariu pentru o adevărată regie de clipuri postmoderniste, cu desfăşurări aiuritoare de forţe armate închipuite pe calculator. Narcisismul auctorial se vede opresat de globalomanie şi literatura riscă să-şi piardă caracterul interiorizat, personalizat, tipic scrierii în izolare. În curând, poeţii vor scrie un vers când, asemenea lui Bacovia, vor fi liniştiţi. Din fericire, încă mai trăim *sub specie libri*, în ciuda subminării culturii livreşti, acum când literatura începe să nu mai însemne tot ceea ce este scris într-un anume cod. Să sperăm că împătimiţii de carte nu vor ajunge să facă o lectură idolatră şi că bibliomania nu va deveni un viciu pedepsit. Actul pur existenţial al lecturii nu poate fi înlocuit prin suporturi videologice: literatura este definită **în** şi **prin** carte - simbol fundamental al culturii.

2 Alcătuirea de istorii literare ţine tot de ideea globalizării, care nu este atât de nouă pe cât pare să fie; de multe secole dăinuie imperativul canonic al cărţii unice. Sensul totalizant, cumulativ şi organizatoric al bibliotecii a introdus ideea de conservare a memoriei literare. Şi pe bună dreptate, pentru că, din perspectiva oralităţii, scrisul ne-a slăbit memoria. Voinţa de cuprindere a totalităţii cunoaşterii, practic nelimitată, este astăzi mai satisfăcută decât oricând şi cred că de aici ar putea fi suscitat şi interesul pentru istoriile literare. Sub influenţa *mass-media*, literatura se „democratizează", devine disponibilă şi total necanonică, a treia cale a disputei *artă pentru artă* şi *artă cu tendinţă* fiind găsită în formula *artă cu divertisment*. Ceea ce se pierde în calitate estetică, *media* câştigă în uniformizare, popularizare şi difuzare. Interesul pentru astfel de abordări va veni din micşorarea distanţei comprehensive dintre istoricul literar şi publicul larg şi din flexibilitatea faţă de raportul cerere/ofertă. Altfel, istoria literară rămâne simplă înşiruire, clasificare şi ierarhizare din diverse perspective de tip profesoral. Ar fi interesant comentariul desfăşurat istorist (dar nu în accepţia învechită din secolul al XIX-lea), cu reînscrierea actului literar în contextul istoric din care el s-a ivit. Se recuperează astfel, în mare măsură, circumstanţele istorice în care el a fost creat şi se permite efectuarea unei analize relaţionale dintre acele contexte şi cel contemporan nouă.

3 Istoricul literar trebuie să fie un bun teoretician, dar mai ales un atent critic literar, cu o lectură şi o reflecţie literară profesionalizate la zi. Numai astfel se poate accede la perspectiva istorică şi la cercetarea în profunzime. Demersul diacronic atribuie literaturii dimensiuni sa axiologică şi evolutivă iar, în lipsa judecăţii estetice severe, el tinde să devină acumulativ, pur constatativ şi documentar, fără a avea sistematizări şi principii. Literatura presupune existenţa, integrarea şi reelaborarea, sub diferite forme, a fenomenelor literare anterioare. Or, având de revizuit literatura unei întregi perioade comuniste, abordarea istorică este mai afectată acum decât critica de întâmpinare de schimbările din peisajul social-politic. Nu în ultimul rând intră în calcul şi eterna mutaţie a valorilor estetice, întrucât schimbarea de cod afectează şi receptarea axiologică. Dintre autorii menţionaţi, aceia nu vor dezamăgi care vor ţine cont cel puţin de aceste cerinţe.

4 Specie didactică la origine, istoriei literare îi vine greu să renunţe la metoda profesorală, care osifică relaţia normală cu operele literare, oricum mai interesante în ochii cititorului decât actul critic în sine. Textul de istorie literară, ca orice text critic, trebuie să se vindece de schizoidia narcisică, să aibă caracter explicit (fără a cădea în descriptivism parafrastic) şi să renunţe la a face o criptare de gradul al doilea a mesajului. Doar o perspectivă cuprinzătoare, o coerenţă amplă, o atitudine permisivă şi o exprimare sistematică pot contrabalansa vechiul istorism.

5 Este de aşteptat ca întocmirea de istorii literare să se realizeze aproape în exclusivitate de către colective de cercetare din cadrul instituţiilor şi al universităţilor. În acest fel ne putem racorda la noul sistem socio-cultural, bazat pe alte reguli şi pe alţi stimuli şi care cer diferite tipuri de reacţie din partea noastră. Cercetările laborioase şi studiile aprofundate au nevoie de acumulări şi gestaţii mai îndelungate. Cărţi cu o astfel de miză precum sunt istoriile literare nu [redacted] pot scrie oriunde şi oricum, iar autorii lor nu au nici timp şi nici disponibilitatea psihică pentru a presta şi alt fel de îndeletniciri în scopul câştigării existenţei. Indiscutabil, se cer urmate ramificaţiile care facilitează activităţile creative şi intelectuale (fundaţii, institute, programe de finanţare culturală şi universitară etc.)

6-7 Marian Popa nu poate fi considerat un diletant în materie după efortul sintetizator dovedit în cărţile apărute înainte de exilul în Germania: **Homo fictus**, **Călătoriile epocii romantice**, **Comicologia**, **Dicţionar de literatură română contemporană**, **Camil Petrescu**, **Modele şi exemple**, **Forma ca deformare**. La capătul unei munci de zeci de [redacted] el a dus la bun sfârşit **Istoria literară din [redacted] până în 1989**, care însumează aproximativ 3500 de pagini. Am citit câteva fragmente apărute în revista „Luceafărul" şi mi-am dat seama că este vorba despre o analiză cu suflu amplu şi bine sistematizată asupra dogmatismului cultural românesc aflat sub directa oblăduire a ideologiei sovietice. Apariţia unei astfel de cărţi necesită investiţii enorme (direct proporţionale, de altfel, cu efortul intelectual şi energia cheltuite în timp din partea autorului), pe care nici un editor particular din România nu le poate acoperi. O asemenea întreprindere singulară, care ar putea avea în viitor un impact similar aceluia produs de **Istoria...** lui G. Călinescu (sper că nu mă hazardez prea mult lansând o astfel de ipoteză), trebu[redacted] să se bucure de o cu totul altă atenţie. Probabil [redacted] reticenţele nu se datorează numai aspectului financiar, ci şi intransigenţei celor scrise în carte. Cine îl cunoaşte pe Marian Popa spune că es[redacted] persoană destul de dificilă în relaţiile interumane, ceea ce mă face să cred că se mai adaugă resentimentele, interesele de grup şi, de ce nu?, invidia colegială. Se reeeditează astfel, la alte proporţii, cazul cărţii lui M. Niţescu, **Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii**. Situaţie deloc curioasă, din care se poate ieşi eliminând cauzele şi *a*fectele.

Soţii Cioculescu (Simona şi Barbu) închină un pahar cu vin pentru izbânzile noastre viitoare.

1 Nu numai „elitele“, dar şi „prostimea“ nu vor renunţa la „magia cărţii tipărite“. Galaxia Gutenberg va mai dura multă vreme. Nu este o întâmplare că i se spune „galaxie“.

2 Da, istoriile literare **mai** prezintă interes. Şi încă unul foarte mare, pentru că indică scara valorilor în arta cuvântului, dată cu timpul şi locul în care s-au produs. Poate când va apărea... nebunia de a nu se mai interesa nimeni de... istorie (de istoria pură şi simplă, de ceea ce **a fost**) va dispărea şi interesul pentru istoria literară. E adevărat, pentru unii interesul pentru istoria literară a dispărut deja. Aceştia sunt cei care cred (îşi închipuie, şi bine fac, pentru o mai fermă încredere în propriile lor forţe creatoare) că istoria literaturii începe cu ei, dacă nu în fiecare an, măcar în fiecare deceniu, cum prea bine se vede de la un timp.

3 Cum ar putea să „ignore timpul şi vremurile“ (vă referiţi la „timpul şi vremurile“ de azi - ca să reiau şi eu uşoara exprimare tautologică - înţeleg), tocmai cei „câţiva cercetători“ (le daţi şi numele, în număr de vreo zece) care se încăpăţânează să nu-şi abandoneze proiectele iniţiale de a ne promite „istorii (dicţionare)“ - dar istorii literare şi dicţionare literare nu-i acelaşi lucru! - de ce tocmai ei ar gândi aşa?

4 Aştept cu nerăbdare ducerea la capăt a tuturor proiectelor de istorii literare şi dicţionare literare. Şansele tuturor celor pe care îi numiţi (în afara celor materiale, firească) sunt egale pentru toţi. „Garanţii“ nu văd decât în momentul punerii cărţilor pe masă. Mai mult încă: după ce le voi citi pe toate şi voi constata că sunt ceea ce aşteptam.

În mare, **metoda** cu cele mai multe şanse este cea... **istorică**, cu îngăduitoare „bucle“ sintetice. Fiecare artist al cuvântului este o... monadă şi trebuie arătat la locul cronologic ce i se cuvine, fără, totuşi, ignorarea conexiunilor care îl individualizează. N-am încredere în istoriile literare „fragmentare“, „pe epoci“. Ideal este ca **Istoria literaturi române** să fie una singură, de la începuturile ei până în prezentul autorului, care, la rându-i, trebuie să fie **unul singur**. Istoriile literare „colective“, s-a văzut, s-au născut moarte şi oricum n-au fost nici unele duse până la capăt. Iar în sintagma lovinesciană **Istoria literaturii române contemporane** găsesc o uşoară contradicţie în termeni. Ea s-ar justifica numai dacă ar avea în spatele ei întregul flux al scrisului românesc. Nu întrezăresc ce fel de istorie literară ar putea să ne ofere Alex. Ştefănescu, prea abundentul, expeditivul, neglijentul critic de întâmpinare, cum se zice, care citeşte o carte în câteva minute. În afară de Dumitru Micu, care a dus la capăt opera, cu totul onorabilă în contextul de faţă, minus comentariile cam prea sumare şi „subîmpărţirile“ prea multe, unele repetitive, tulburând adesea cronologia şi suferind de incompletitudine, despre ceilalţi nu pot spune mai nimic. Încrederea cea mai mare mi-o pun în Nicolae Manolescu şi Eugen Simion, care **au în buzunar** materia...

ion rotaru

5 Nu sunt în măsură să mă pronunţ între „subvenţionate de stat“ şi „descurcare pe cont propriu“, cu toate că eu am trecut mult şi bine prin aceste amarnice experienţe.

6 N-am nici o cunoştinţă despre „istoria“ lui Marian Popa. Îi cunosc doar **Dicţionarul**, în cele două ediţii. Dacă lucrarea se bazează pe acest antecedent, şi numai pe acesta, nu poate fi o bună istorie literară. În orice caz, dacă ea este „încheiată de mai mulţi ani“, nu poate fi o „istorie a literaturii române contemporane“ (cum probabil a gândit-o autorul) şi nici o istorie a literaturii române propriu-zise, completă vreau să spun. Ce mai e şi „comisia de subvenţii“, spre deosebire de „reprezentanţii Ministerului Culturii?“ De unde vine oferta? Probabil este vorba de veşnica poveste a banilor asupra cărora părţile nu cad de acord. Nu mi se pare normal.

7 Situaţia nu mi se pare „curioasă“. Marian Popa nu poate fi un diletant. Nu pot să mă pronunţ cum s-ar putea ieşi din această încurcătură din moment ce nu-i cunosc dedesubturile.

Post scriptum animat de câteva accente PRO DOMO

Din când în când, la momente de răscruce, istoriile literare sunt necesare. Ele nu pot fi confundate, în nici un caz, cu... **dicţionarele**, necesare şi acestea, ca instrumente de lucru. Însă dicţionarele nu pot oferi scări valorice şi nici întregul devenirii în timp a fenomenului. Fatalmente, la mijloc stând arbitrarietatea alfabetului, impresia pe care o lasă aceste lucrări este de nivelare şi erudiţie ternă. Pe când istoria literară este **povestirea** desfăşurării în timp a spiritului artei cuvântului, făcută cu aceeaşi rigoare, dar străbătută de un **sentiment** participativ, acelaşi de la un capăt la altul al expunerii, dramul de... subiectivism necesar comunicării. Excesul împărţirilor şi subîmpărţirilor tematice nu este îndicat. Împiedică fluenţa cronologică. Dicţionarele sunt obligate să conţină **tot**, istoriile literare nu, dar trebuie să lase impresia că încearcă aceasta. Prea selective fiind, consemnând numai valori consacrate (cine le consacră definitiv pe cele contemporane?) ele pot părea... monotone. O istorie literară, în mic, ideală şi metaforic-poetică, aflăm în **Epigonii** (vreau să mă fac mai bine înţeles), unde Ţichindeal, Prale „firea cea întoarsă“, Daniil Scăvinschi „cel trist şi mic“ stau în şirul ilustru care începe cu Cantemir-Iancu Văcărescu şi se încheie cu Vasile Alecsandri, aşa cum sugera izvorul poemului, **Lepturariul**. Punând în istoria literaturii şi scriitori mai neînsemnaţi (printre contemporani), personal am voit să... dau culoare expunerii. Am definit, la un moment dat, şi „noţiuni“ precum acele de „poezie proastă“ şi „poezie foarte proastă“ (vezi volumul 5), exemplificând chiar, de preferinţă cu literă mică şi în subsolul paginilor. Am ţintit, procedând aşa, să pun mai bine în relief piscurile, accentuându-le contururile prin analize cât de cât dezvoltate, în mici monografii, care să nu pară sărace, expeditive. Am ţintit, de altă parte, şi veştejirea a ceea ce eu numesc „boala (sau mania) autorlâcului la români“. (Sunt, în prezent, circa cinci mii de condeie care... funcţionează.) N-am fost înţeles în demersul meu de criticii (v. Alex. Ştefănescu) cei foarte grăbiţi, care citesc numai tabla de materii. Şi care nu mă lasă să le răspund, **omeneşte** (nu zic **democratic**) la **întâmpinarea** nedreaptă, mizeră, pe care mi-o fac cu deliberaţia unui tribunal care nici nu se atinge de dosarul condamnatului, ca în comunism, stăpâni absoluţi fiind ei pe rubrica din revistă.

Marian Popa are toate şansele să ne ofere o istorie a literaturii, din 1948 încoace, foarte bună. Are privilegiul neînregimentării în vreun grup de interese. A face istorie literară nu-i totuna cu a face critică literară, deşi cum bine ştim cele două discipline se intersectează, uneori până la identificare. Şi totuşi... Nu numai pentru că trebuie să se consacre unei munci benedictine, ci şi pentru a beneficia de neutralitate, istoricul literar trebuie să ucidă în el orice ambiţii şi... oportunităţi publicistice şi publicitare. Chiar cu riscul de a nu primi nici un sprijin moral. Spre a nu mai vorbi de cel material.

ştefan ion ghilimescu

1 Oferta de carte românească pe Internet, la ora aceasta, o ştim cu toţii, este destul de mică, iar cererea *online* încă şi mai puţin semnificativă, ca să nu mai vorbim de preţul „obiectului negociat", unul dintre cele mai ridicole din întreaga Europă. Cauzele unei atari situaţii sunt multiple, însă principalul impediment care stă în faţa pătrunderii cărţii româneşti pe piaţa electronică îl constituie în realitate nu valoarea de bursă (n-am spus literară) a obiectului ofertat, ci accesul la tehnologiile specifice ale producerii şi comerţului de carte. Însă lumea, cum vedem bine, face pretutindeni paşi rapizi în domeniul utilizării Internetului, iar **era informaţională** va şterge probabil în curând extrapolările zonale în acest domeniu graţie mai cu seamă proiectelor de dezvoltare şi aliniere democratică a tehnologiilor susţinute de Banca Mondială. Cartea pe Internet şi cartea electronică vor urni într-un vaer de tastatură o globalizare pe cât de dorită, pe atât de aventuroasă şi plină de consecinţe...

Vor renunţa elitele scriitoriceşti la „scrisul de mână", caligrafic, plin de acea **feerie pirotehnică de corecturi şi de adăugiri**, în faţa computerului, „interpretând, transpunând, mutând linii, inversând capitole", voluptate rezervată până mai ieri exclusiv unor **magnifici corectori**, ei înşişi nişte eterni nemulţumiţi în slujba cititorului degustător de urme şi palimpseste, cum îi califică José Saramago? Ce fel de cititor vor crea astfel de cărţi, despre care scepticul José crede că nici măcar o singură dată n-ar merita să fie citite? Însă tot vorba sa, „cine nu poate **să scrie/scrijelească** pictează, sau desenează, asta fac şi copiii!!!"

Mi-amintesc cum regretatul Costache Olăreanu înfiera până şi **scrisul la maşină**, iar acum vreo doi-trei ani, când ALIA i-a oferit ca premiu un computer, s-a grăbit să-l vândă, fiindcă până şi prezenţa pe masa de scris i se părea că îi strică mâna...

La recentul Târg de carte „Gaudeamus" de la Bucureşti, unul dintre cele mai mari din sud-estul Europei, cum s-a spus, la etaj (subliniez amănuntul!), organizatorii au avut ideea de a amenaja o foarte interesantă expoziţie privind „Istoria tiparului", **tehnologii de imprimare de-a lungul timpului şi carte românească de învăţătură imprimată în centrul tipografic românesc Dealu-Târgovişte**. Câtă **diferenţă** şi istorie calamitată sau evoluţie între **Liturghierul** realizat de Macarie, şi expus în standul Muzeului Tipa- şi al Cărţii Vechi Româneşti din Târgo- şi **noile tehnologii** de realizare (DVD- a **Enciclopediei Universale**, prezen- pe via de Editura Prior Books, la stand! mărturisesc că am zăbovit mai mult la **lemn** şi a cărţilor cu legături Muzeului din Târgovişte demnitar(!) ce părea inte- şi mine de „vechituri") Books, amplasat în a produselor preambalate infometaţii grăbiţi ai

uitare a mea vreo poziţie mai evidentă în favoarea cărţii-carte? Cine ştie? Parcă-l aud pe microbolantul corector al **Asediului Lisabonei**, laureatul de acum câţiva ani al **Premiului Nobel**: „Fiecare lucru la timpul său, creierul a fost ultimul în ordinea invenţiilor".

2 În Franţa, există bunul obicei ca absolut tot ceea ce vede lumina tiparului (de la plevuşca şi planctonul literar până la numerele mari exponenţiale) să fie minuţios orânduit, analizat şi „catalogat". Nimic din ceea ce a făcut odată viaţa reală a hârtiei nu rămâne în afara istoriei! În altă ordine de idei, Alexandru Ciorănescu a uimit lumea întreagă cu impozant-celebra **Bibliografie a literaturii franceze** din secolele al XVI-lea, al XVII-lea şi al XVIII-lea, operă, s-a spus pe drept cuvânt, nu a unui om, ci a unei instituţii, pe care, însă, la un moment dat, chiar diriguitorii culturali de acolo au refuzat să o publice, speriaţi de uriaşul material. Doar când Profesorul Ciorănescu, agasat de **încetineala** forurilor ştiinţifice, s-a hotărît să o scoată din Franţa şi să o publice aiurea, Academia a realizat că era pe punctul de a se compromite.

Literatura română, care, vorba lui Adrian Marino, suferă din cauza unui complex al operelor fundamentale de sinteză, are şi aşa (ca orice „cultură tânără") puţine istorii literare şi dicţionare... O grămadă de producţie literară, bună sau rea, pedestră, selectă, rubicondă, „pe linie", sub linie etc. zace prin depozite şi biblioteci fără să fie cercetată şi „ordonată". Istoricilor literari (foarte puţini şcoliţi cum trebuie) arareori li s-a întâmplat în România să treacă în prim-planul vieţii literare şi să fie **văzuţi**. Excepţiile, începând cu G. Călinescu, sunt puţine şi, mai curând, confirmă boala copilăriei valorificării cercetării noastre literare, decât un accident... Ce să mai spunem despre lipsa crasă de interes a editorilor pentru munca acestor benedictini!

În acest context, cred că s-ar impune, dacă nu-mi voi ridica în cap pe toţi susţinătorii democraţiei rolurilor în cultură, o politică de stat elastică în acest domeniu, implicit subvenţii măcar cam tot atât de mari pe cât primesc partidele politice în alegeri, adică angajate, cum ar veni, în slujba apărării intereselor cetăţeanului! De ce n-ar realiza statul român, măcar la sfârşitul acestui secol, că pentru a-i seduce şi mai abitir pe cetăţeni ar putea rezerva pentru carte şi cultură în genere nişte bani buni de la buget şi care oricum sunt strânşi de la toţi cetăţenii, cititori sau nu de carte, nu importă!, beneficiari în mai mare sau mai mică măsură ai actului de cultură. O asemenea mentalitate politică (asiduu cultivată de statele occidentale) ar fi de natură să mai diminueze la noi obsesia aceluiaşi cetăţean că nu e decât un obiect al agresiunii **pentru bani** al partidelor, recte al statului. Să nu uităm că liberalismul înseamnă, în accepţia cea mai comună, să restitui sub o formă oarecare (şi sub aceea a subvenţionării unor proiecte cultură) ceea ce ai luat de la toţi şi te-ai priceput să înmulţeşti în afaceri... E drept că, **în tranziţie**, toată lumea uită de unde a luat şi mai ales cui trebuie să dea înapoi, însă societatea civilă trebuie să instituie de acum încolo măcar şi aici regula sa: **un stat în care cultura se află în suferinţă e o dezonoare şi un nonsens**.

Bani de la buget pentru editarea istoriilor literare ş.c.l. (cât mai multe şi cât mai bune), iată soluţia statului pentru a spăla dezonoarea, iată soluţia pentru a scăpa cultura română de complexul, întreţinut artificial, lipsei operelor fundamentale şi de sinteză... Anaerob, în orice caz, nu se mai poate supravieţui multă vreme!

3 Toţi sunt buni! Toate sunt frumoase, nu-i aşa? şi in-edite! În ceea ce mă priveşte, mizez pe profesionalismul şi experienţa domeniu a lui Nicolae Manolescu ca şi pe seriozitatea şi ştiinţa de carte ale colectivelor de cercetători ai Academiei pe care le conduc Eugen Simion şi Cornel Ungureanu. De la Alex. Ştefănescu absolut toată lumea aşteaptă prima istorie literară adevărată, iar incisivitatea judecăţilor lui de valoare (probate deocamdată foiletonistic) ar putea institui o **ordine** nouă în domeniu. Mă interesează şi perspectiva „din afară" a lui Marian Popa şi cea „totalitară", din interior şi la zi, a lui Ion Rotaru. Mă interesează şi „dicţionarele selective" ale generaţiei '80, cu tot *parti-pris*-ul lor evident. Dar poate cel mai mult mă interesează **Dicţionarul Scriitorilor Români** al lui Aurel Sasu care, dacă va fi continuat, dar mai ales adus la zi, se va bucura de o binemeritată notorietate şi în următorul secol.

4 Cu neplăcere constat că democraţia, întronată, din păcate, cu forcepsul la noi, şi care nu creează nicăieri automat caractere, în loc să ne aducă o înţelegere analitică superioară, lipsită de prejudecăţi, a momentelor de evoluţie sau regres ale literaturii române, ne rezervă surpriza unui război ideologic sau de ideologii *post-factum* chiar pe planşă, ceea ce e de natură să încurce şi mai

tare ițele și să adâncească iminentele și așa confuzii valorice de care nu scapă nici un cercetător oricât de bine informat și obiectiv. De-abia după ce se vor fi topit definitiv într-o operă de intens travaliu și generozitate toate idiosincrasiile penibile alimentate abundent de umorile și interesele grupurilor și grupusculelor literare ce practică acum un soi de totalitarism estetic și aluvionar, deopotrivă cosmopolit, și având pe piață în sfârșit suportul lor „material", abia atunci, și poate nici atunci, vom putea considera acest corpus democratic premisa ce și-ar putea reclama singură dreptul la alcătuirea marii sinteze a istoriei literaturii române! Deocamdată, nici o metodă nu e mai bună decât alta, nici o personalitate nu oferă nimănui nici o garanție absolută.

În context, mi-aș permite să semnalez **liderilor de opinie** ai tuturor grupurilor „totalitare" un fapt pe care îl ignoră, și anume că în ultimii opt-nouă ani s-au scris în afara orbitei **centrului** și a polului de putere literar cel puțin zece-cincisprezece istorii secvențiale ale literaturii și dicționare demne de tot interesul din toate punctele de vedere. Ele constituie un material prețios pe care nici o istorie a literaturii, cât de cât serioasă, nu îl va putea ignora fără mari prejudicii științifice.

5 Orice efort și încercare de sinteză în domeniul atât de pretențios al istoriei literare merită încurajate și sprijinite de către stat, cu un singur amendament: **să protejeze și să respecte adevărul și numai adevărul literaturii**.

6 Interesul pentru **Istoria literaturii** scrisă de Marian Popa, am mai spus-o, este major. Încheiată de mai mulți ani, cum puneți, e posibil, pe de altă parte, ca ea să lase la o parte un important număr de scriitori așa-zișI **de sertar**, care s-au ilustrat editorial abia după '89, mai mult ca sigur, iarăși, un număr mare de autori ce au debutat după revoluție și care, astăzi, la a cincea, a șasea carte înseamnă ceva în economia diacroniei prezentului... Dar chiar și așa, refuzul comisiei de subvenții de pe lângă M.C., dacă are alte rațiuni decât cele financiare cunoscute, e mai mult decât dezolant.

7 Nu pot, evident, să-mi imaginez criteriile refuzului **comisiei de subvenții** de pe lângă M.C.; nu știu nici măcar dacă ea a avut **pe masă** istoria lui Marian Popa! Nu pot face nici o presupunere nici măcar asupra **componenței** comisiei, darmite asupra **competenței** ei. În schimb, știu prea bine că Marian Popa este un critic și istoric literar competent, **Dicționarul său de literatură română contemporană** (ediția a II-a, 1977 - **revizuită și adăugită** cu peste 500 de articole în plus față de cele 600 ale ediției princeps) consacrându-l fără putință de tăgadă în ipostaza de cercetător și prețuitor al istoriei literaturii române contemporane.

dumitru micu

1 Din cea mai fragedă copilărie, de pe vremea când încă nu știam citi, cartea a devenit, pentru mine, obiect de cult. Priveam teancul de tomuri legate în roșu de pe o scândură fixată, la biserică, în peretele de deasupra stranei cantorilor - fascinat. Posibilitatea de a le mângâia cotorurile elegante, gravate cu litere de „aur", îmi apărea cu un privilegiu de vis.

Cu certitudine, nu sunt singurul care văd în carte simbolul spiritului, al revelației, izvorul înțelepciunii, depozitul avuției inefabile a umanității, și, implicit, lăcașul sacrului - așa că, dacă, precum însuși Engels specifică (în **Dialectica naturii**), spiritul nu poate să dispară, nici dacă s-ar aneantiza sistemul nostru solar, e sigur că n-o să înceteze niciodată a se tipări cărți. E suficient să existe un singur cititor pentru ca universul cărții să continue a exista (cartea fiind centrul împărăției spiritului), așa cum, în timpuri mitice, existența unui singur drept, Noe, a fost de ajuns pentru ca neamul omenesc să supraviețuiască potopului.

2 O istorie literară e ca o hartă. Ca, spre a da exemplul cel mai simplu posibil, planul unui oraș. Fără acesta, bâjbâi pe străzi, ca orbii. Cum aș putea să mă edific asupra unei literaturi oarecare fără un ghid? Să mă apuc să citesc, la întâmplare, presupunând că știu limba, toate operele care o compun (sau care s-au tradus)? E o imposibilitate. Dar în literatura universală cum aș putea să mă orientez? A citi "literaturi", cum recomanda Călinescu, implică documentarea asupra fiecăreia în sinteze de istorie literară, cu identificarea capodoperelor, care se cer, desigur, parcurse ca atare, separat. Tratatul, manualul, într-un cuvânt: sinteza de istorie a unei literaturi îi este celui ce vrea să o cunoască tot atât de indispensabil ca dicționarul și gramatica pentru învățarea unei limbi. Chiar dacă nu face decât să înregistreze autori și opere, o asemenea lucrare este de o evidentă utilitate. Dacă afli mai mult decât informație elementară, dacă edifică o viziune revelatoare inclunzând procesul genetic și evolutiv, ierarhiile axiologice, singularitatea valorilor specifice în context mondial, devine - firește - cu atât mai interesantă, mai valoroasă.

3 Numărându-mă printre cei nominalizați în întrebare, nu pot decât să nutresc iluzia că, poate, încercarea de a întocmi, și eu, o diagramă a creativității autohtone pe tărâmul literarului sau dezamăgește chiar pe toți cei ce își dau osteneala de-a o utiliza.

4 Utilitatea oricărui obiect e în funcție de finalitate. Cutare carte poate fi de folos prin inventarierea impecabilă, prin certitudinea pe care o ai că găsești în ea date exacte; o alta îți procură posibilitatea de a-ți reaminti, prin parcurgerea unor argumente, comune, să zicem, citite de mult; o a treia te incită, îți stârnește idei, te predispune la reflecție, te constrânge să adopți puncte de vedere. Într-un cuvânt, orice istorie literară devine utilă - și, eventual, mai mult decât utilă - în felul ei, în funcție de ceea ce cauți în ea. Superior realizate, exemplare sunt, natural, acele istorii care posedă virtuți ale operei de creație.

5 Prin definiție, politica de stat în domeniul culturii implică subvenționarea cu prioritate a lucrărilor menite să devină instrumente ale creației culturale: dicționare, gramatici, enciclopedii, sinteze fundamentale. Dar nu necondiționat. Dacă o istorie a literaturii nu face decât să dubleze o alta, sau altele, dacă nu aduce în plus nimic, dacă nu este - sub un aspect oarecare unicat, e păcat să se investească în ea.

6 Având în vedere că datorăm lui Marian Popa un **Dicționar al literaturii române contemporane** de care nimeni nu se poate dispensa, e de presupus că o istorie a literaturii scrisă de același Marian Popa nu poate fi decât cel puțin la fel de utilă, nemaivorbind de neîndoielnicile calități de natură literară și științifică superioare pe care le va fi având. A n-o evita înseamnă nu doar a desconsidera o valoare, ci și a priva cercetarea literară și învățământul filologic de un instrument de lucru care nu-i poate fi decât avantajos.

7 E cazul, evident, a se întreprinde toate demersurile posibile pentru ca **Istoria** lui Marian Popa să fie publicată.

1 Înainte de a-mi exprima opinia despre mijloacele de comunicare din noul mileniu, se cuvine să rectificăm unele concepte din prima întrebare care nu mi se par suficient de clare. Eu consider că modurile de comunicare orală au dominat până la descoperirea tiparului. Cartea electronică va fi diferită doar ca suport material şi va fi citită cu ajutorul computerului, dar ea se bazează tot pe texte scrise. După opinia mea, în primele secole ale noului mileniu nu se va putea vorbi de un antagonism între civilizaţia tiparului şi cărţile electronice. Nu se poate estima în momentul de faţă nici măcar o diminuare a cărţilor tipărite la modul clasic în favoarea celor electronice. Nu elita va fi aceea care nu renunţă la cărţile tradiţionale, ci marele public. Fiindcă ele sunt oricum mai puţin costisitoare decât cele electronice. O imensă reconversie a cărţilor tipărite în opere electronice este o problemă de durată, ce presupune costuri extrem de mari.

Revoluţia electronică în domeniul cărţii nu poate anula necesitatea judecăţilor de valoare. Dar cum cărţile literare obişnuite au mari şanse de durată, istoria literară rămâne o necesitate menită să ducă în continuare la selectarea operelor pe care le consemnează, la sistematizarea lor pe epoci şi curente literare sau pe alte criterii care vin chiar din interiorul scriiturii.

2 Istoriile literare nu reprezintă doar o necesitate didactică, ci şi una ştiinţifică. Alături de dicţionarele literare, cărţile de acest gen întreţin informaţiile despre devenirea literaturii şi proiectează judecăţi multiple asupra beletristicii şi a criticii.

Nu ascundem faptul că istoriile literare din ţara noastră ca şi din alte ţări cu tradiţie mai îndelungată trec de multă vreme printr-o criză de obiect şi de metodă. Dar asupra acestei chestiuni vom mai reveni.

3 Pentru a evalua în mod elocvent contribuţiile cercetătorilor din acest deceniu mă simt obligat să le compar cu realizările celor din generaţiile anterioare. Fiindcă aşa cum literatura are o evoluţie şi istoria literară are la rândul ei o dezvoltare în timp, determinată de cauze multiple. Cine citeşte lista autorilor din chestionar constată că cei mai mulţi sunt critici, eseişti sau profesori de literatură.

Faptul trebuie reţinut cu atât mai mult cu cât, comparându-i cu primii autori români de sinteze literare din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, observăm că aceia erau lingvişti, istorici, cercetători de texte vechi. Cărţile lor sunt simple înşiruiri cronologice şi succesive de biografii ale scriitorilor vremii, foarte puţin diferenţiate unele de altele chiar şi prin dimensiuni. Referinţele la opere sunt foarte puţine şi lipsite de elocvenţă. Rareori în asemenea cărţi sunt exprimate judecăţi de valoare care au o motivaţie extrem de sumară.

Atunci când o biografie este mai extinsă ca cea dedicată de Aron Densuşianu lui Mihai Eminescu, ea ne surprinde prin totala lipsă de comprehensiune. Pentru autorul menţionat, poetul român este un spirit bolnav care a contaminat literatura română cu pesimismul

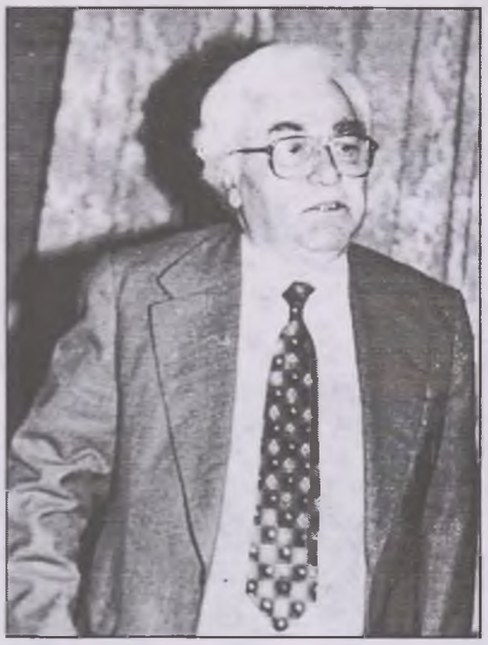

romul munteanu

său, un scriitor străin de tradiţiile neamului. Este evident că la acea dată, critica literară românească (Maiorescu, Gherea), era mult mai evoluată decât istoria literară. Abia în secolul al XX-lea, Nicolae Iorga a făcut din istoria noastră literară un monument de cultură în care biografiile sunt însoţite de ample comentarii literare. Dar, potrivit doctrinei sale sămănătoriste, cunoscutul istoric aprecia operele inspirate din tradiţiile istorice şi moravurile neamului. Tendinţele de modernitate ale unor poeţi ca Bacovia, I. Barbu, Arghezi n-au fost înţelese.

Se poate spune că Nicolae Iorga avea o slabă percepţie a modernităţii în literatură şi mai ales a celei de inspiraţie urbană. În perioada interbelică au fost concepute multe istorii literare cu o valoare extrem de inegală. Din acea pleiadă de cărţi, doar **Istoria literaturii române** de G. Călinescu rămâne ca o piramidă, alături de care pot fi semnalate, pentru modernitatea lor evidentă şi deschisă, studiile lui E. Lovinescu. Călinescu a răsturnat toate aşteptările, împotriva lui s-au ridicat o mulţime de critici, istorici literari şi gazetari, ca şi alţi comentatori mai mărunţi. Călinescu concepe o panoramă a istoriei literare ca o vastă scenă cu numeroase personaje bine individualizate unele faţă de altele. Cu darurile sale de romancier concepe biografiile autorilor ca nişte ample portrete literare, iar comentariile operelor sunt adeseori făcute cu arta romancierului. Călinescu a restrâns în mod fericit sensurile literarităţii de nonliteraritate şi, beneficiind de o rară intuiţie şi de numeroase registre de limbaj, expozeul său de valori este îndrăzneţ, colorat şi convingător. Dar şi la G. Călinescu logica argumentării strict estetice rămâne precară şi enunţurile sale derivă din impresii şi comparaţii colorate literar.

Aşa ne explicăm de ce opera de **Istorie literară** a lui G. Călinescu a atras numeroase generaţii de cititori şi cercetători, dar subiectivismul său nu poate fi acceptat în alţi termeni decât cei formulaţi de el. G. Călinescu nu este imitabil, el nu a putut avea o posteritate critică chiar dacă unii emuli s-au străduit în acest sens. Restrângând astfel sfera istoricilor literari din perioada interbelică alături de G. Călinescu, E. Lovinescu a realizat un impresionism superior şi bine motivat artistic lăsând, de asemenea, impresia unei deosebite capacităţi de diferenţiere a operelor puse în discuţie. Lovinescu a avut emuli, a putut fi imitat dar nu în trecut.

Când, după 1946, s-a instalat dogmatismul marxist în cultura română, am asistat la o adevărată răsturnare de valori. Atât Călinescu, cât şi Lovinescu au fost repudiaţi mai mult de un deceniu, iar punerea lor în valoare s-a făcut parţial şi succesiv.

Generaţiile tinere de istorici literari, strivite o vreme de foiletoniştii şi ideologii marxişti, au pătruns cu greu în sfera criticii şi istoriei noastre literare, plătind şi ei uneori un evident tribut doctrinar.

Cele trei volume ale **Istoriei literaturii române dintre cele două războaie mondiale** de Ov. S. Crohmălniceanu, deşi constituia un act de îndrăzneală la vremea lor, s-au perimat repede din cauza fundalului lor dogmatic discret ce l-a determinat pe autor să caute tot felul de **limite** în operele marilor scriitori.

Al. Piru a rămas multă vreme cantonat între frontierele literaturii vechi şi premoderne, compendiul său general fiind scris mult mai târziu. Studiile de sinteză realizate de N. Manolescu şi de D. Micu, publicate înainte de '90, deşi nu sunt semnificative, poartă marca unor valorizări estetice. Pe măsură ce epoca se elibera de marile dogme, între anii 1980-1990, aceiaşi autori mai înainte amintiţi au realizat opere mult mai relaxate.

Din deceniul nostru pot fi semnalate studiile de istorie literară semnate de N. Manolescu, D. Micu şi I. Rotaru. **Istoria critică a literaturii române** (1990), reprezintă doar o tentativă modestă de inovare. N. Manolescu restrânge conceptul de literaritate şi potrivit unei mode mai vechi, inaugurată de structuralişti, renunţă la biografii ample şi la contextul ideatic în care au fost create.

Cartea lasă impresia unui manual de liceu scris curat, fără nici un fel de sloganuri, dar şi fără o capacitate mai mare de aprofundare a textelor. Adeseori lipseşte orizontul comparativ şi conexiunea dintre opere.

Primul volum realizat astfel de N. Manolescu nu trădează vocaţia unui mare istoric literar descoperitor de sensuri noi în textele clasice. Ea nu se ridică nici la nivelul literaturii române în epoca luminilor sau a Romantismului, volume realizate de D. Popovici, într-un spirit mult mai modern decât o face contemporanul nostru. Dumitru Micu este didactic, util, fără surprize. Meritul lui constă în faptul că a realizat şi o **Istorie a criticii**, destul de şcolărească pe care o încadrează în opera sa.

I. Rotaru a publicat şi înainte de 1990 o **Istorie a literaturii române**, pe care o aduce

la zi în aşa măsură încât pare să concureze cu un inventar literar. Aici rămâne deschisă întrebarea cât de departe trebuie să avanseze un istoric literar în actualitate şi cât de mare este riscul integrării în opera sa a unor tineri care abia au ieşit din faza de debut. Ingenioasă şi surprinzătoare este maniera în care Laurenţiu Ulici concepe o istorie literară **pe promoţii** (generaţii?). Volumul consacrat promoţiei '70 trădează un spirit analitic şi nuanţat. Articolele sale au caracterul unor medalioane critice individuale. Orizontul ideatic al epocii e studiat în capitole separate ca şi biografiile autorilor. Formula adoptată de Laurenţiu Ulici este mai apropiată de cea a dicţionarelor literare. Experimentul său merită să fie examinat cu atenţie dar concluzii asupra lui nu se pot scoate decât după publicarea mai multor volume.

În general, istoriografia noastră literară de astăzi este în căutarea de metode şi obiect al demersului critic. Nimic nu mi se pare decidabil până acum, istoria noastră literară rămânând tot o proiecţie în viitor.

4 Dezbaterile critice despre istoriile literare s-au întins pe parcursul mai multor decenii, dar nu sunt deocamdată concludente. Divergenţele teoretice sunt suficient de mari. În vreme ce R. Barthes respingea istoriile literare concepute ca un palmares de biografii, sociologii literaturii, ca şi psihanaliştii, puneau accentul pe relaţia dintre viaţă şi operă, privite ca nişte zone interferate iar adepţii criticii stilistice şi romantice au pornit în aventura căutării unor sensuri noi în operele clasicizate. A existat o modă a lecturii operelor literare prin anumite grile separate care pe parcursul acestor experienţe au ajuns să fie conexate între ele. Aşa s-a ajuns la lectura plurală a textelor şi la acceptarea ambiguităţii multora dintre acestea. Dacă analiza unor fragmente literare pe baza unor grile a dat rezultate convingătoare, până astăzi nu ştiu să fi fost realizată o istorie literară în acest spirit. Dar dincolo de metodele generale şi de sistemele de lectură cred că există două priorităţi cărora trebuie să le răspundă cercetătorii noştri din acest deceniu:

- Resituarea cât mai obiectivă a valorilor noastre literare şi renunţarea la orice partizanat politic sau alergii de aceeaşi natură;

- Integrarea scriitorilor români din exil şi diaspora în seriile literare româneşti cele mai adecvate. Un început în acest sens l-a făcut I. Negoiţescu în compendiul său de istorie literară. Dar este vorba doar de o simplă sinteză cu multe judecăţi inedite care, din cauza tirajului mic, n-a beneficiat de o largă circulaţie.

Stăruim asupra celor două cerinţe fiindcă absenţa lor a produs multe perturbări în înţelegerea şi aprecierea fenomenelor literare din ţara noastră. Dincolo de distorsiunile şi absenţele determinate de sistemul nostru totalitar, critica literară de după 1990 pune în lumină judecăţi literare pline de subiectivism politic sau amendări a unor opere din cauza biografiei.

Evident că nu dorim istorii literare hagiografice, dar nici opere care să treacă sub tăcere anumite aspecte ideatice repercutate în creaţia unor autori. Înţelegem astfel, să nu fi ascuns nimic dar nici să fie respinse anumite cărţi din cauza unor elemente conjuncturale din biografia scriitorilor.

5 Datorită faptului că istoriile literare presupun un travaliu riguros şi îndelungat, o documentare întinsă, din mai multe spaţii ale culturii, ni se pare firesc ca munca cercetătorilor din acest domeniu să fie răsplătită pe o cale sau alta în mod corespunzător. Fiindcă ea acaparează printr-o documentare continuă cea mai mare parte din timpul lor de lucru. Cu atât mai mult cu cât ştim că istoriile literare au tiraje destul de mici, subvenţionarea lor apare ca o necesitate stringentă. Ştim din experienţă că nici editorii şi nici autorii nu pot acoperi costurile mari ale unor cărţi atât de utile. De aceea, ar fi de dorit ca sponsorizările pentru asemenea opere să vină din diverse direcţii dar mai ales din partea unor instituţii ale statului.

6 **Istoria literară**, prezentată de Editura „Luceafărul" spre publicare, nu este cunoscută încă de specialiştii români. Din ea au fost publicate unele preludii. După părerea mea, trebuia să i se acorde creditul necesar lui Marian Popa pentru această operă de mari dimensiuni (2400 de pagini), care cuprinde perioade dificile şi mult disputate din cultura noastră, cum este şi aceea dintre anii 1941-1989. Atâta cât mi-a fost dat să cunosc din opera lui Marian Popa, aceasta are un caracter exhaustiv şi năzuieşte să prezinte aspectele cele mai nevralgice din perioada amintită.

7 Nu cunosc motivele detaliate ale refuzului manifestat de unii membri din comisie. Dar, oricare ar fi fost acestea, nu cred că pot precumpăni în balanţa prin care este cântărită această trilogie scrisă într-un timp îndelungat. Marian Popa nu mai este de multă vreme o surpriză în cultura noastră. Dincolo de scrierile sale în proză, el a realizat un **Dicţionar de literatură română contemporană** în două ediţii şi un compendiu de **Istorie a literaturii române de la origini până în prezent**, publicat înainte de 1990 de Editura Univers într-o versiune germană. De aceea considerăm că există suficiente motive ca Marian Popa să nu mai fie apreciat ca un diletant, toate cărţile sale, inclusiv cele de literatură comparată şi critică literară, punând în lumină o personalitate bine conturată care merită să-şi regăsească locul în spaţiul nostru literar. Date fiind costurile masive ale acestei trilogii, aşteptăm un sprijin consistent din partea unor instituţii de stat sau fundaţii culturale, deoarece ar fi păcat ca o operă de o asemenea importanţă să rămână necunoscută pentru cititorii români. Cred că o asemenea absenţă ar fi jenantă pentru instituţiile care ar putea sprijini tipărirea acestei lucrări imense şi de mare folos pentru toţi românii.

Virau mereu la stânga: Mitzura Arghezi, Ioan Alexandru şi Paul Anghel

Pavel Şuşară e fericit: a reuşit să obţină un premiu. Recunoştinţă pentru preşedintele juriului - Nicolae Manolescu

maria-ana tupan

1 Respectivii "sceptici" sunt, probabil, spirite care iubesc paradoxul; altminteri, tradiția orală aparține epocii ireversibile a transhumanței. După Derrida, istoria spiritului devine posibilă numai prin scris, care realizează *différance*, temporalizare. Același lucru îl susține, la polul pozitivist al filosofiei contemporane, K.R. Popper: ordinea spiritului reificat, a artefactelor sau bunurilor culturale, se caracterizează prin existența independentă față de subiectul care le-a produs. Postmodernismul a însemnat, cu un inspirat joc de cuvinte, al lui Valentine Cunnigham, "Închisoarea Reading" (localitate, dar și cuvântul englezesc pentru "lectură"): prizonierat al textualității. Nădăjduiesc că românii își vor reprima impulsul mioritic, cel putin în privința întoarcerii la tradiția orală a triburilor de păstori.

2 Anistoric trăiește animalul, spune Nietzsche, iar noi putem developa negativul și parafraza: istoric locuiește omul pe pământ. Este valabil încă și mai mult în cazul istoriei artelor: dacă valorile trecutului tehnologic sunt perisabile - rog să fiu iertată, pentru că repet acest loc comun al esteticii -, cele estetice coexistă și pe axa timpului. Marii scriitori ai trecutului continuă să rămână contemporanii noștri. Aceasta deoarece, în vreme ce imaginarul este anistoric, receptările succesive istoricizează opera de artă. Sistemele teoretice, epistemele, narațiunile legitimante, cadrele ideologice prin care este interpretat fenomenul artistic sunt ceea ce Eminescu numește "mite asfințând din veac în veac". Se schimbă consensul asupra scopurilor legitime ale investigației științifice, metodelor etc. În plan imediat, intervin schimbări majore în teoria genurilor, limbajului, retoricii. Numai permanenta reinterpretare face posibilă actualizarea textelor trecutului, care devin astfel vii pentru noi și surprinzătoare tocmai prin neașteptatul ecou pe care îl află în ele propriile noastre întrebări și preocupări. Textul literar se dovedește astfel o virtualitate, fiind mereu (un alt fericit cuvânt, al lui Gary Taylor, de data aceasta) "reinventat". Am să vă dau câteva exemple dintr-un număr foarte recent al revistei londoneze „Forum": *Problema marginalității culturale* în **Evreul din Malta**, de Marlowe; *Gen și auctoritate în balada franceză medievală.* Sau, din „Comparative Literature" 2/ 2000: Anita Obermeier, *Istoria și anatomia autocriticii eului auctorial în Evul Mediu european.* Stephen Greenblatt a studiat procesul subiectivității la autorii renascentiști, Lyotard, reinscripția figurii la Shakespeare, Jonathan Goldberg, deconstrucția subiectului în textele shakepeariene, Jacques Lacan, tematizarea semnificantului în **Scrisoarea furată** de Edgar Poe etc. Iar România nu face excepție, decât în privința vizelor pentru Europa. Să ne gândim care portret al lui Ion Barbu ne incită mai mult imaginația și ne stârnește admirația sau un sentiment de identificare? Al lui G. Călinescu, sau al lui Marian Papahagi (în admirabilul studiu al intertextului poesc sau în exercițiul hermeneutic bazat pe studiului variantelor), sau al lui Mandics Gyorgy (din perspectiva analizei matematice)? Dacă nu am avea cu noi decât valori ale prezentului, aruncând mereu, ca o nacelă încărcată cu balast, un trecut mort, ar fi o groaznică nenorocire, deoarece balonul ne-ar purta direct în junglă. Din fericire, lucrurile nu stau deloc astfel. Oricine va alătura monumentele literaturii noastre unor texte de referință din literatura universală va constata ceea ce regretatul Laurențiu Ulici numea "o perfectă compatibilitate".

3 Recunosc că nu am nici pe departe darul profeților biblici, dar știu că nici un efort nu va fi irosit, și că este nevoie de contribuții colective pentru a construi harta conceptuală a istoriei spiritului unui popor, materializat în opere de artă - aceea care îl întemeiază în cel mai înalt grad și îi dă identitate. Literatura noastră a cunoscut deja pierderi irecuperabile: excepțional de talentatul M. Papahagi, energia și pasiunea lui Mircea Scarlat, cultura filologică a soților Petrescu, atașamentul intelectual și simțul răspunderii morale ale lui Laurențiu Ulici.

Mai ușor mă pot pronunța asupra așteptărilor, decât în materie de predicții, deoarece nu sunt doar ale mele. Dacă este necesar să-i arăți unei națiuni viitorul (politicianul ideal, spune Merleau-Ponty, este acela care arată primul într-o direcție, pe care apoi toată națiunea o recunoaște ca fiind cea legitimă, dorită de toți), la fel de important ni se pare a-i arăta un trecut care să-i fie temei pentru încercări temerare. Să nu uităm că elevii noștri învață literatura română concomitent cu mari literaturi ale lumii. Oare care este impresia lor atunci când, în excelentul manual editat la Editura Oxford de Veronica Focșeneanu, găsesc analize de naratologie postmodernă ale unor sofisticate scheme narative deja în romane victoriene, în vreme ce modernismul românesc este ilustrat de ceea ce exasperase și pe adolescentul Eliade, după cum aflăm din **Huliganii**: evocări, compoziții după natură, povestiri cu intelectuali inadaptabili, boieri vechi și ciocoi noi? Mai mult ca sigur vor fi la fel de exasperați ca Eliade, vor conchide că nici n-a fost literatură română înainte de acest secol (Fundoianu), că România este un caz (Tzara), ca țestoasa ce se închide în sine (Caliban), vor spune un NU hotărît (E. Ionescu) și vor fugi de la locul sinistrului - auzind, mai ales, că și cel mai mare poet al neamului stă gata să cadă din canon... Dar este adevărat?

Am recitit recent - redescoperind cu entuziasm, - modernismul românesc, deși nu texte existente și în manuale mi-au reținut în mod deosebit atenția. Le-am comparat stilistic - testul cel mai obiectiv, nu-i așa? - cu texte contemporane din alte țări și nădăjduiesc să conving publicul că literatura nu a fost mai prejos în perioada când România avea cea mai bună școală de matematică din Europa.

Întrebarea este: au fost cei plecați (la care să-i adăugăm pe comparatiștii recunoscuți acum în America : M. Călinescu, M. Spariosu, V. Nemoianu) singurii scriitori valoroși (nu păreau nici cei mai buni, printre contemporani), sau singurii care au pătruns într-un mediu nu numai central, dar și cu o superioară înțelegere pentru scrisul lor? Iar răspunsul angajează o mare răspundere, miza fiind mult mai mare decât în cazul recentei cupe Tuborg, care ne-a prilejuit un spectacol tipic pentru obișnuitul comportament "à la légère" al românilor: s-a afirmat că o lovitură de pedeapsă a fost mai "mult decât discutabilă", un jucător-victimă a negat, antrenorul a protestat, unui jucător advers i s-a părut..., dar nimeni nu a întrebat pe arbitrul respectiv de ce a acordat lovitura și nici nu l-a confruntat cu jucătorul acuzat de "hands" sau - numai Dumnezeu! - știe de ce....

4 Cred că atunci când nu ești la centru mai ai o singură posibilitate de a evita marginalizarea: racordarea la el. Am auzit cu stupoare pe cineva afirmând că istoriile literare nu mai sunt la modă. Este suficient să intri în biblioteca unei țări occidentale, ca să te simți confruntat cu dificultatea de a alege: istorii de mii de pagini pe genuri, istorii în câte zece-cincisprezece volume, istorii individuale, de la origine până în prezent (mai rare, de exemplu, David Daiches, în patru volume a câte o mie de pagini), istorii realizate de colective, mai ales de universitari - unii, cu nume foarte sonore. Și aceasta nu este decât vitrina selectată din pletora istoriografiei literare naționale de către ambasadele străine. Sigur, la impresionantul volum de pagini s-a ajuns prin tot soiul de "compromisuri". Britanicii își recunosc genealogia dintr-un amalgam de etnii și rase. Nu simt că impurifică domeniul literaturii atunci când se apleacă asupra procedeelor retorice și valorilor expresive ale unor texte din primul mileniu cu altă destinație decât *utile dulci*: corespondență, vieți de sfinți, convorbiri imaginare, istoriografii, catehisme etc. Nu sunt puriști nici în ceea ce privește limba, aceste texte fiind în majoritate în latină, iar altele, în alt dialect decât acela din care s-a format engleza contemporană și din care, de asemenea, se traduce. Este drept că în **The Cambridge Bibliographical Encyclopaedia** (1995) aflăm despre un oarecare *Ioan Cassian, din Dobrogea (astăzi, România), care a întemeiat mănăstirea Sfântul Victor din Marsilia, ce a servit ca model celor din Galia și Spania, autor al unor* ***Collationes.*** Istoricii literari români țin însă la puritatea genurilor și a limbii: neapărat româna curată, inteligibilă și astăzi. Ca și cum românii ar fi fost creați pe Casiopeea, ar fi "amerizat" lângă Insula Șerpilor în secolul al paisprezecelea, de unde s-ar fi răspândit pe un tărâm virgin, chiar dacă și numele Buzăului meu vine de la niște coloni greci cu mult mai arhaici. În aceeași enciclopedie se poate citi despre Dionysius Exiguus, care a avut ideea numerotării anilor de la începutul Erei Creștine, adoptată de majoritatea locuitorilor planetei, și care era "unul dintre cele mai mari învățați ai vremii". Altfel stau lucrurile dacă ascultăm la radio pe dl. Colonel Mircea Dogaru, care ne asigură că Dionisie era "râsul papilor". În manualul de istorie postdecembristă, învățat pentru bacaulaureatul fiicei mele, aceste nume figurează, dar nu există nici o garanție că profesorii nu aleg acel manual tipic postmodern, prin aceea că reprezintă un amalgam de genuri: *horror* (meniul complet cu țeapă à la Vlad Tepeș), *telenovella* (aventurile pasionale și fructele păcatelor lui Alexandru Ioan Cuza) și *thriller* (ce vrăji au mai făcut Andreea Esca și Mihai Tatulici). Am folosit, desigur, termenii din programele de televiziune, ca să înțeleagă și cititorii...

Istoricii literari străini nu sunt năzuroşi nici în privinţa deplasării teritoriale a scriitorilor sau a limbii în care au scris. Acceptă în sânul literaturii italiene pe fiul rătăcit Marinetti, iertându-i trădarea de a fi scris în franceză la Paris, împart frăţeşte autori adoptaţi de alte ţări, care sunt astfel prezenţi în două istorii literare naţionale (de exemplu, Eliot, Auden, James, în cele americană şi britanică). Deşi Tzara, ca şi Brâncuşi, şi-a publicat toată opera în vreme ce poseda cetăţenie şi paşaport românesc (renunţând amândoi prin 1952-1953, când Cortina de Fier a părut definitivă), el nu figurează în canonul literaturii române, în vreme ce aproape orice referire la el într-o lucrare străină ia forma "românul Tzara". A te lepăda de valori pe care ţi le atribuie străinii este, poate, de bon ton; dar unii ar putea spune că este tembelism curat.

Se înţelege că, în cazul unor istorii elaborate în colectiv, este nevoie a se conveni în prealabil asupra cadrelor teoretice - ceea ce presupune o anumită omogenitate a formaţiei intelectuale. Probabil de aceea cele mai cunoscute istorii britanice apar la editurile marilor universităţi.

5 Întrebarea este aproape retorică. Aş vrea să semnalez un aspect, însă. De mare ajutor pot fi fondurile străine, trebuie doar ca distribuirea lor să depindă de personalităţi cu discernământ, care să nu respingă, de exemplu, un proiect de editare a manuscriselor lui Eminescu (unde este acum un Constantin Noica, gata de orice efort pentru realizarea acestui act elementar de cultură?) ca să finanţeze o publicaţie periodică obscură.

6 În condiţiile în care ultimii "unşi" cu titluri universitare înalte, mai ales în filologie, nu sunt cunoscuţi ca oameni de scris, dar îşi vor flutura anonimatul încă vreo douăzeci de ani (cel puţin din partea învăţământului universitar putem fi liniştiţi că noua guvernare nu ar mai avea ce să strice, nici de-ar încerca), în condiţiile în care istoriile şi dicţionarele institutelor de cercetare ale Academiei, dacă au fost scrise, nu se văd, se înţege că, atunci când dai peste un maniac capabil să-şi sacrifice viaţa luându-şi asupra sa impresionantul proiect al unei istorii a literaturii române postbelice, din ţară şi din diaspora, nu-ţi poţi permite să-l scapi. Aici nu mai este vorba de "Marian Popa", ci de un un interes naţional. Faptul că Ministrul Culturii s-a văzut nevoit să intervină pentru a finanţa o carte Marin Sorescu - un poet preţuit şi tradus de Ted Hughes, Poetul Laureat al Angliei, un poet tradus de laureatul Nobel, Seamus Heaney, pentru a da doar exemplele cele mai persuasive -, indică o insuficientă sensibilitate faţă de valoarea comisiei de subvenţii. Este păcat să se irosească fondurile substanţiale obţinute cu greu de unul dintre cei mai eficienţi miniştri ai fostei guvernări.

7 Am înţeles că s-a obiectat absenţa manuscrisului. Dată fiind importanţa lucrării, sigur că este riscant să cumperi o pisică într-un sac. Dar, pentru acelaşi motiv, nici nu respingi oferta, mai ales că Marian Popa a publicat deja singurul material de referinţă asupra acestui domeniu, un dicţionar redactat după toate regulile genului: cu profiluri schiţate concis, în linii ferme, tipologizante, într-un stil detaşat, urban, impersonal. Cred că s-ar fi cuvenit să se poarte discuţii cu autorul şi să se studieze manuscrisul, după ce s-ar fi găsit, în prealabil, modalităţi de garantare a proprietăţii intelectuale a acestuia.

ioan stanomir

Cum se mai poate scrie istorie literară, astăzi? Interogaţia decurge, inevitabil, din confruntarea cu o realitate imposibil de ignorat: epuizarea, şi în spaţiul autohton, a paradigmei istoricist factologice, mizând pe o obiectivitate în măsură să confere întreprinderii o aparenţă de seriozitate ştiinţifică. Într-un timp al ludicului, al depăşirii graniţelor şi vehemenţei anticanonice, temeritatea de a porni la un asemenea drum are ceva donchişotesc. Cu atât mai mult cu cât ultimii mohicani ai domeniului, de la Alexandru Piru la Ion Rotaru sau Dumitru Micu, au reconfirmat, dramatic, reputaţia de scorţoşenie pedantă şi de osificare a istoriei literare. Cititorul anului 2000 nu mai păstrează nimic din răbdarea, politicoasă, a periodei de dinainte de revoluţie.

Contextul de producere al istoriilor literare modificându-se radical, visul transformării alchimice a neseriosului critic în temeinic explorator al amănuntelor biografice dispare ca o Fata Morgana. Disciplinarea prin apelul la rigoarea mortificantă a istorismului steril e imposibil de imaginat în condiţiile de azi. Profilul dedicat al istoricului literar, izolat de bunăvoie în spaţiul bibliotecii, atent doar la foşnetul vechilor documente, clasificând un teritoriu al fanteziei, e o fotogramă din arhiva bunicilor, nu lipsită de farmec arhaic. Ceea ce, pentru mulţi, apare ca o înşunare a carierei, opul magistral sintetizând o viaţă de cercetare, e poate un reflex al inacceptării condiţiei instabile şi frivole a criticii înseşi. Retrospectiv, prin efectul recitirii, autorii de sistem cedează în faţa acelor cronicari eclectici, păstrându-şi ochiul nealterat, o dată cu trecerea anilor. După mai bine de jumătate de veac, corpusul criticii lui Pompiliu Constantinescu e încă în măsură de a provoca posibilele re-lecturi. Patul procustian al clasificărilor mendeleeviene se răzbună, mortificând un domeniu al viului. O asumare a modestiei proiectelor e, de asemenea, dezirabilă - dacă epoca întreprinderilor totalizante, realizată de criticul vizionar/demiurg, a apus, istoria literară poate fi încă utilă, în veşmântul acelor scurte istorii din spaţiul anglosaxon. Focalizarea previne derapajul bovaric şi delirul de grandoare.

În definitiv, şi aici istoria critică a lui Nicolae Manolescu indică o direcţie fecundă, istoriile literare supravieţuiesc doar prin schimbarea la faţă - depăşind barierele tradiţiei, recuperând un sens al vagabondajului, prin timp şi prin spaţii. Contrafactualul, ludicul de extracţie borgesiană, scurtcircuitează o fidelitate de ordin cronologic şi, evacuând din text acea seriozitate prăfuită ce compromite, în spaţiul universitar bucureştean, ocazia regândirii modului de a face atractivă o disciplină prezentă în programă prin efectul inerţiei. Decupajul alert, voluptatea jocului sunt ingrediente cu ajutorul cărora potenţialul cititor poate fi recâştigat. Vizitarea unui muzeu al literaturii, cu bilet de voie, în pas relaxat, e inseparabilă de eliminarea unui aer vetust ce descurajează apropierea de teritoriul trecutului. Cercul poate fi spart prin recursul la fantezia critică - istoricul literar îşi redescoperă condiţia de Peter Pan, refuzând să îmbătrânească spre a părăsi Neverlandul literaturii. Îi mai rămâne să facă să transpară, în textul ipoteticei istorii, această ambiguitate fecundă.

Istorie a mentalităţilor, istorie a spaţiului politic - revizuirea limbajului e reflexul unei mutaţii de substanţă. Abandonarea unui parohialism vetust e unica modalitate de a evita încremenirea sterilă. Căci, ceea ce istoriile literare, lipsite de ura lor mitică pozitivistă, nu mai au capacitatea de a pune în pagină, revine dicţionarelor de scriitori / lexicoanelor de care orice cultură care se respectă nu se poate dispensa. Orientarea cronologică, plasarea tipologică sunt tot atâtea ţinte ce revin unor instrumente de lucru indispensabile. Impresionantul Dicţionar al scriitorilor, coordonat de doi iluştri dispăruţi şi continuat de Aurel Sasu, e un proiect în curs de finalizare ce reconfirmă, a câta oară?, reputaţia de seriozitate erudită transilvană. În măsura în care intenţionează să se integreze acestui trend, abandonând un conservatorism estetic vizibil, Academia Română poate să se dedice, la rândul ei, acestui efort de extindere lexicografică. Tentativele de resuscitare ale unui proiect academic de istorie literară mi se par sortite eşecului, cu atât mai mult cu cât precedentul descurajează încercarea de reunire a unor medalioane lipsite de o metodologie unificatoare. Subvenţionarea statală a proiectelor e, de asemenea, un punct sensibil - patronajul, de orice fel, ridică problema selecţiei şi o dată cu ea, în contextul politizării Ministerului Culturii, chestiunea partizanatului. Viitorul criticii trece prin revalorizarea unui sens al independenţei.

Orizontul de aşteptare se naşte prin raportarea la aşteptata despărţire de inerţiile intelectuale. Istoriile literare, în absenţa unei schimbări la faţă, riscă să ia drumul rafturilor prăfuite din biblioteci. Lamentaţiile sunt de prisos într-un moment al regândirii fundamentelor epistemologice.

ion roșioru

1 E greu de spus cât la sută e alarmistică pură și cât profeție nemincinoasă în chestiunea cărții de literatură în secolul care, iată, stă să se încadreze pe neodihnita bandă a timpului cosmic. Sprijinindu-ne pe zicala conform căreia „nu iese fum fără foc", trebuie să admitem, fie că ne place, fie că nu, că adevărul se plasează, cu tot relativismul și fatalitatea lui intrinsecă, pe undeva pe la mijloc. Și, când ipotetizez astfel, am în vedere că astăzi nu se mai citește ca altădată când, vorba cronicarului, nu era ocupație mai plăcută decât „cetitul cărților". Omul modern, chiar dacă dispune de mai mult timp liber, și șomajul ar fi o asemenea sursă, nu prea mai are dispoziția necesară să se refugieze în lectură, pe fondul, eventual, al trosnetului butucilor aruncați în sobă, de-a lungul nopților lungi de iarnă, el proptindu-și privirea pe micul ecran, într-o așteptare a cine știe cărui miracol politic, și asta în cazul în care nu face personal politică la stănoaga de la uliță, în parcul pensionarilor sau la cârciumă. Viața mult mai trepidantă de după evenimentele din decembrie '89 a diminuat și la noi numărul de cititori - fapt recunoscut de orice bibliotecar din țară. Numărul celor care mai cumpără o carte e și el în continuă scădere, chiar dacă mulți o făceau din snobism și doar nutrind tainic speranța că se vor putea consacra cititului pe îndelete după ce vor fi ieșit, eventual, la pensie. Profesorii de literatură își intensifică, la rândul lor, constatarea lamentativă că elevii, respectiv studenții, nu mai citesc și că, prin urmare, se exprimă tot mai căznit, într-un limbaj ce se întoarce îngrijorător spre onomatopeele din care s-a dezvoltat cândva. Acești adolescenți blazați prematur preferă să-și piardă nopțile prin discoteci, unde găsesc plăceri mult mai rapide și mai savuroase, decât să înțepenească ore în șir, cu cine știe ce op prăfuit pe genunchi, doar pentru că respectivul tom face parte dintr-o listă de lecturi obligatorii. Mai în glumă, mai în serios, un scriitor francez făcea cândva, nu prea demult, firește, remarca malițioasă cum că „le verbe lire n'a pas d'impératif", dat fiind că e în spiritul acestei vârste de tranziție - adolescența - să sfideze iconoclastic tot ceea ce i se propune sub incidența obligativității școlare. Și nu e deloc lipsită de teme(r)i nici perspectiva înlocuirii cărții, în accepția ei gutenberg-iană, prin dischetă sau prin textul galopând mai ceva ca în basme prin rețelele fără frontiere ale Internetului, chiar dacă demersul lectural va fi făcut mai mult de dragul competenței electrotehnologice de a se înfrunta cu o aparatură suprasofisticată, ceea ce, la urma urmelor, nu-i deloc rău dat fiind că e ceva mai mult decât nimic. După cum nu-i câtuși de puțin exclus ca acești cititori teribili, adolescenții ce într-o frumoasă poezie a lui Nichita Stănescu învață să meargă pe mare, în picioare, să se întoarcă la cărțile propriu-zise pe care au zăbovit ochii blânzi ai bunicilor și străbunicilor lor. Și trebuie să recunoaștem, oricât de seducătoare ar fi teoria dispariției ca obiect fizic a cărții, că vor exista întotdeauna persoane ce nu se pot rupe de magia paginii imprimate. Sunt oameni, și cine n-a întâlnit măcar o dată pe unul dintre aceștia, care nu pot adormi seara până nu citesc câteva file sau care, tot așijderea, își alungă insomniile. După cum îmi place să cred că se va citi în tren sau între trenuri, în avion sau între două avioane, fie că acești cititori vor fi scriitorii înșiși sau criticii literari care-și vor lua în serios profesia. Cu alte cuvinte, chiar dacă mai puțin, se vor citi cărți atâta timp cât se vor scrie, or, oamenii de litere, de la noi ca și de aiurea, nu dau deloc semne că ar vrea să abandoneze o asemenea ocupație sisifică în mărețul ei anonimat.

2 Istoriile literare (sau ale literaturii?) au fost dintotdeauna instrumente de lucru ale elevilor de liceu ca și ale studenților de la facultățile cu profil filologic, respectiv ale profesorilor de literatură, manualele școlare ca și cursurile universitare de la noi trecând în revistă, de regulă cronologic, viețile și operele creatorilor reprezentativi, pe epoci și curente literare, oprindu-se la distanțe mai mult sau mai puțin apreciabile de prezentul imediat, sinonim nisipurilor mișcătoare sau vinului care mai bolborosește încă în butoiul căruia, din motive de securitate, nu i s-a pus încă dopul. Găzduirea unui scriitor într-o istorie sau dicționar literar e percepută, de cititori, dar mai ales de fericiții „chiriași", ca un semn al consacrării, ca o îmbarcare pe un Titanic pornit să înfrunte toate mările și oceanele timpului. Așa stând lucrurile, nu-i exclus ca unii autori să forțeze mâna destinului, că doar în Balcani ne facem veleatul, și să-și procure un astfel de loc, cu cabină proprie, sau doar pe puntea vasului, sau chiar clandestin printre lăzile cu alimente din cală, și s-o facă așa cum și-ar cumpăra un loc de veci într-un cimitir. Și într-un caz, și în altul, o istorie literară prezintă interes de ordin documentar, interes care sporește cu timpul, chiar dacă nu toate judecățile de valoare ale istoricului literar, nu întotdeauna dublat și de un critic pe măsură, rămân valabile pe jariștile literare ce stau să vină. Dar cum din actualele manuale, alternative, lipsește criteriul cronologic, accentul deplasându-se mai mult spre teoria literaturii, nu-i exclus ca interesul pentru istoriile literare, citite de unii ca oricare altă carte, ca un roman al aventurii scriiturale, de pildă, să-și mai piardă din interes, adăugând că și prețurile unor astfel de scrieri nu mai sunt la îndemâna oricui și nici chiar a bibliotecilor publice, care, finanțate de la bugetul local, nu-și mai permit luxul unor achiziționări de rezonanță națională. Istoriile literare circulă deja mai greu decât o făceau bibliile în vremeaateismului triumfător din glorioșii ani de „lumină" dejisto-ceaușistă.

3 Nu poate fi decât îmbucurător faptul că mai avem istorici și critici literari cărora vremurile secetoase ale tranziției nu le-au secătuit optimismul și că trudesc la mari sinteze exegetice, unele făgăduite de mult timp, altele foiletonate prin diverse reviste de cultură, ori apărute parțial în volume. Se poate paria pe oricare dintre cei pe care-i amintiți că va semna o operă monumentală, în prelungirea celei călinesciene, iar faptul că sunt mai mulți care s-au angajat la realizarea unor proiecte cu adevărat temerare e încă un semn de bun augur, deși elaborarea unei scrieri de o asemenea anvergură e întotdeauna peste puterile fizice și psihice ale unui singur om. Și mai există riscul ca fiecare istoric literar să păcătuiască prin subiectivism exagerat, partizanal, sau din patriotism local, așa cum se observă în anchetele bilanțiere când criticul dovedește o foarte bună cunoaștere a autorilor din arealul său geografico-literar, dar îi ignoră cu desăvârșire pe cei din alte provincii; profitând de prilej, aș pleda pentru o diviziune geografică a muncii de întocmire a unor asemenea lucrări asamblate, eventual, între aceleași două coperte. Spun asta pentru că întâmplarea a făcut să recenzez două asemenea lucrări cu coeficient maxim de exhaustivitate și implicit de obiectivitate, nenedreptățind pe nimeni în mod flagrant: e vorba de **Istoriile** întocmite de Mihai Cimpoi, respectiv de Ștefan N. Po[illegible] primul ocupându-se de tot ceea ce s-a scris pe meleagurile Basarabiei, cel de-al doilea de litertura română din Banatul sârbesc.

4 Introducerea criteriului geografiei literare în cel de istorie, după cum am arătat mai sus, cu selecțiile valorice de rigoare, ar duce poate la conturarea unui mai exact tablou al faptelor spirituale în care literatura deține un loc privilegiat.

5 Aș fi tentat să răspund prin răsucirea spre afirmație a primei părți a întrebării, dacă eternul Nenea Iancu nu l-ar pune pe Conu' Leonida să mă tragă de mânecă, întocmai ca atunci când îi explică Efimiței sale că în Republică fiecare cetățean va avea un salariu, plus o pensie de la vechiul regim, atâția bani fiind exclusiv treaba Statului, „că de-aia e Stat", dar când mă uit în jur și văd câtă risipă face de detoate în dezmățata campanie electorală prea mai știu ce să cred și mă abțin de la un răspuns categoric. Și nu știu de ce-mi vine în minte faptul că până nu de mult Ministerul Culturii sponsoriza tot felul de plachete de versuri, unele mai indigerabile decât altele... Cu alte cuvinte, „scumpi la tărâțe și ieftini la mălai". Publicarea unei cărți ce numai de dimensiuni reduse nu poate fi suspectată, pe cheltuiala autorului, e, cu siguranță, cum s-a repetat până la saturație, un gest sinucigaș. Asta explică de ce promisiunile în domeniu se lasă așteptate cam de multișor.

6 Căile - editoriale - ale Domnului sunt de bună seamă mai încurcate decât par la o primă ocheadă. Ca să nu mă hazardez în datul cu presupusul, mă prefac a nu ști prea multe din culisele vieții literare, dar refuzul ofertei Fundației „Luceafărul", de către o comisie de subvenții, de a asigura apariția **Istoriei literare** a lui Marian Popa mi se pare neavenită și dubioasă. Mai rămâne să i se reproșeze ilustrului critic și specialist în litera[illegible] comparată că, la un moment dat, a refuzat să mai consume salam cu soia. Refuzul de care vorbiți e, fără îndoială, anormal. Dar oare ce mai e normal într-o țară în care cultura joacă rolul Cenușăresei ce încă visează la balul de la palatul împărătesc?

7 De n-ar fi scris decât **Dicționarul de literatură română contemporană**, adevărată revelație critică la vremea respectivă, Marian Popa e departe de a fi pus în rândurile iluștrilor necunoscuți ce-și afișează cu suficiență diletantismul. Se constată și alte cazuri - celebru fiind cel al lui Gheorghe Zamfir - de respingere a valorilor care vin din diaspora românească și probabil că-n subconștientul răuvoitorilor și calomniatorilor de profesie se răzvrătește teama maladivă că prin revenirea în peisajul cultural a celor din exil s-ar zdruncina tabloul valorilor existente, nostalgicii culturii de tip comunist riscând să se trezească în afara topurilor și, deci, a pierderii privilegiilor. Rațiunea celor care vin va învinge, cu siguranță, multe din idiosincrasiile existente la ora actuală, unele dintre ele cu substrat politic sau ținând de înverșunarea cu care se plătesc polițe mai vechi. Meseria de istoric literar, ca și cea de critic, își are riscurile ei și poate că într-o zi Dumnezeu nu va mai asculta rugile celor ce se roagă din rărunchi să-și dea obștescul sfârșit caprele vecinilor lor.

O istorie literară e o cauză națională și, ca atare, în fața sau în preajma ei, interesele meschine ale nemulțumiților și ale frustraților de tot soiul și calibrul trebuie să pălească.

marian popa

1 Nu cred că merită să pierdem timpul cu vreun fel de prognoze. Viitorul nu este o problemă a omului, oricare ar fi el, analfabet sau elitar. Va căpăta literatura un caracter oral? Dar l-a avut deja dintotdeauna, într-o anume ipostază a ei. Textul scris a existat înainte de a fi tipărit şi nu ştiu de ce ar fi trebuit să dispară unul din cauza celuilalt sau amândouă din cauza celui de-al treilea. Declasarea lecturii în ipostaza ei grafiată este temporară; condiţia ei actuală se explică prin sistemul de învăţământ globalmente tot mai defectuos, prin moda comodă şi printr-o anume direcţie a evoluţiei tehnologice. Dar se poate reveni oricând, chiar indiferent de elite. Un exemplu din ultima lună: succesul celui de-al patrulea volum din seria **Harry Potter**: un cărţoi de peste şapte sute de pagini tipărit în tiraje astronomice şi devorat de copii care, pe de altă parte, refuză să-şi facă temele şcolare. Cartea nu poate dispărea, din mai multe motive. În primul rând, pentru că nu există un alt obiect care s-o înlocuiască total. Apoi, cartea nu-i numai text, ci un obiect cu un caracter extrinsec variabil artistic. Or, obiectul artistic este peren. În al treilea rând: cine se respectă, fie şi formal, respectă arta: doi-trei metri de rafturi cu cărţi, fie şi necitite, fac o bună impresie în orice *living-room*, nu numai elitar, şi în orice birou profesional. Defectul cărţii: este greu de transportat. O bibliotecă este ca un templu: are nevoie de un teren stabil, verificat şi de consecvenţa fidelilor. În timp ce în lumea actuală a sporit deocamdată instabilitatea, compensată de Internetul deja portabilizat *handy*. Dar să ne imaginăm şi acest scenariu horror: epuizarea sau blocarea, fie şi momentană, a surselor de energie. Toţi telefilii şi internetofagii vor redescoperi cartea. De altfel, Internetului au început să i se releve pericole necunoscute cititorilor de carte: psihiatrii vestici tratează deja bolnavi cu sindromul Internetului.

2 Nu există nici o contradicţie între o istorie literară sub formă de carte şi Internet. Internetul este exclusiv un sistem de mediere. Adică un mesager căruia trebuie să i se dea un mesaj pe care alţii îl pot primi. Britanicii şi-au introdus în Internet celebra Enciclopedie. Orice istorie literară poate fi distribuită prin internet. Cu o condiţie: ca ea să existe.

3 Postulez răspunsul pe o convingere mai de mult exprimată de mine: cu cât vor fi mai multe istorii şi dicţionare literare, cu atât va fi mai bine pentru literatura română. Fiecare autor poate face ceva mai bine decât altul şi fiecare poate fi completat de un altul. Şi erorile şi eşecurile unora pot fi utile: ele avertizează uşor pra unor drumuri ce nu merită a fi reluate ai continuate.

4 Răspuns corelabil celui anterior. Ceea ce pretind unei istorii literare este *să fie istorie literară*, dacă se numeşte aşa. Nici eseu, nici roman. Să se bazeze pe o concepţie coerentă de prelucrare a materialului istoric, să nu excludă nimic invocând motive estetice, politice, religioase, etice, informaţionale sau ameţezice şi să nu explice nimic fără a ţine seama de determinările estetice, politice, etice şi informaţionale. Că nu s-au respectat aceste condiţii apare foarte evident bunăoară din faptul că deocamdată nu există o istorie tipărită, care să cuprindă întregul fenomen literar, oficial şi de underground, intern şi extrateritorializat din perioada 23.08.1944-22.12.1989.

5 Să luăm în consideraţie posibilităţile de raportare a termenilor. Un Mecena, deci un particular, finanţează tipărirea unei cărţi; un comanditar oficial finanţează cartea unui particular, un particular îşi finanţează tipărirea cărţii. Toate variantele posibile sunt într-un fel sau altul justificate. Dar problema este complicabilă prin aceea că un comanditar exponent al oficialului îşi poate aroga prin voinţă, orgoliu, capriciu, prostie sau diferite complexe rolul finanţatorului privat; invers, particularul poate finanţa un proiect artistic oficial. Un miliardar italian a finanţat recent cu o sumă uriaşă lucrările de renovare ale Colloseumului. Oficialul e îndeosebi interesat să finanţeze operele care să-l reprezinte pe el şi colectivitatea aşa cum o vede el, eventual prin atragerea unor mari artişti; aşa s-au ivit marile opere ale Renaşterii, Statuia Libertăţii şi obiectul bicorporal executat de Henry Moore pentru peluza Cancelariei guvernului de la Bonn. Lenin a rezolvat simplu şi aparent cinic problema: cine stă pe sacul cu bani dispune cine şi ce trebuie să existe artistic. Conform legendei, Gheorghe Lazăr a ambulat cu **Istoria românilor** în desagă; pentru un Marian Popa este mai simplu: nu mai are nevoie de desagă, deoarece umblă cu un CD sau un Zip în buzunar. Din păcate, cea de-a treia posibilitate este cu dificultate realizabilă: un autor care să-şi finanţeze propria carte. Istoria literară pretinde o muncă infernală concretă; ea nu corespunde unui volum de poezii sau unuia de articole redactabile simultan cu participarea la o şedinţă parlamentară sau a Consiliului de miniştri. Este de neconceput ca un istoric să-şi scrie opul şi în acelaşi timp să se ocupe de alte activităţi, printre care şi câştigarea banilor pentru finanţarea propriei lucrări: aceasta a fost cu atât mai puţin de imaginat în comunismul multilateral spoliator, care a refuzat chiar şi câştigurile legale, dacă au fost cumva prea mari. Iar un istoric literar postdecembrist cu rude miliardare nu este deocamdată atestabil.

Dar dacă mi-aş permite o fantezie în privinţa sponzorizării? Atunci mi-aş imagina un partid sau o coaliţie care să utilizeze toate resursele agonisite pentru campania electorală în scopul tipăririi unui număr oarecare de cărţi, urmând să se prezinte alergătorilor şi posterităţii cu această unică ispravă.

6 Marian Popa n-a fost niciodată prea agreat. A fost permanent atacat, de inamici şi de amici, de români şi de evrei, în ţară şi în străinătate, de la Moscova şi de la Europa Liberă, înainte şi după 22.12.1989, atunci când a scris şi atunci când a respirat. Agreat sau nu, se ştie că Marian Popa a fost înzestrat de Dumnezeu cu forţă de muncă, a avut timp berechet şi că nu glumeşte: istoria lui va fi o istorie. Desigur, au avut şi alţii timp, dar l-au folosit obiectiv şi după plac în alte scopuri; au avut şi alţii forţă de muncă, dar au învestit-o în alte proiecte. Dar Marian Popa şi-a asigurat un avantaj care nu mai poate fi depăşit: activitatea orientată de foarte mult timp către o **Istorie**. Numai lectura şi conspectarea număr cu număr, articol cu articol şi rând cu rând a „Scânteii" din 21.09.1944 încoace, fără de care o istorie nu poate fi concepută, pretinde circa doi ani. Indiferent de baza informaţională, o istorie de Marian Popa poate fi periculoasă. Nu nocivă, dar periculoasă. De aceea, Marian Popa a şi făcut câteva remarci specifice în **Avertismentul** publicat cândva în „Literatorul".

7 Explicaţiile sunt simple. Ele sunt implicate în răspunsul la întrebarea 5. Oficialitatea nu s-a erijat în cazul lui Marian Popa în comanditar public: deci ea nu are nici o obligaţie în privinţa editării. Nici n-ar fi putut-o face, având în vedere faptul că Marian Popa şi-a asumat el însuşi misiunea scrierii, cu de la sine putere, cu peste un sfert de secol în urmă, adică într-o vreme când oficialitatea de azi nici n-ar fi visat că ar putea exista, aşa cum nu visase nici cea dinaintea ei, nici antepenultima că nu va mai exista, care n-ar fi avut nici un motiv să se bucure ştiind că Marian Popa este preocupat de aşa ceva. Prin urmare, oficialitatea actuală poate refuza editarea, mai ales că, prin caracterul de unilateralizare politică a oricărei guvernări democratice care poate exclude opoziţia democratică, ea are un caracter privat şi alege ce-i convine; lucrurile pot sta similar printr-o schimbare de guvern, care va conduce la schimbarea ipostazei de privatizare.

În plus, **Istoria** lui Marian Popa este masivă: circa 25MB. Cu aceiaşi bani se pot tipări 50 de cărţi a câte 50KB, chiar dacă şi ele vor fi falimentare prin interesul stârnit în cumpărător. Conform unei anumite gândiri gospodăreşti, un kilogram de fier este mai greu decât un kilogram de fulgi şi necomercialitatea unei cărţi din cele 50 necomerciale sponsorizate oficial nu poate fi pusă pe cântar cu necomercialitatea unei **Istorii** de peste 50 de ori mai costisitoare, pentru că este lesne ca nimănui să nu-i treacă prin cap să compare 50 de cărţi falimentare cu una echivalentă prin nerentabilitate.

Soluţii? Hm... Sunt prea multe şi Marian Popa se află încă într-un umoristic *embarras de richesse*...

laura vasiliu

S-a născut la 15.08.1984 în Iași. Elevă în clasa a X-a la Liceul „Mihai Eminescu“ din Iași. Scrie de la vârsta de opt ani. Cucerește mai mulți lauri la olimpiade școlare.

Fiica poetului Lucian Vasiliu.

mădălin roșioru

S-a născut la 15.11.1976, în Hârșova. A absolvit Facultatea de Litere și Teologie (secția franceză-italiană) a Universității „Ovidiu“ din Constanța. Scrie eseu, poezie, proză, traduce.

A obținut multe distincții cu prilejul numeroaselor concursuri și festivaluri la care a participat. În prezent, e redactor la revista „Tomis“.

Citește curent în engleză, franceză și italiană.

Fiul scriitorului Ion Roșioru.

loredana drăgolici

S-a născut la 23.09.1970, în Drobeta-Turnu Severin. A absolvit Universitatea din Craiova, secția engleză. A obținut locul I la Festivalul „V. Voiculescu“ din Buzău. Debutul în revista „Luceafărul“ s-a produs în noiembrie a.c. În prezent, lucrează ca profesor de engleză la Liceul pedagogic „Ștefan Odobleja“ din Drobeta-Turnu Severin.

sanda panait

S-a născut la 29.10.1969, în Pechea, Galați. Șefă de cabinet la o întreprindere privată. După ce a debutat în revista „Luceafărul“, i-au mai apărut versuri în „Convorbiri literare“ și în „Antares“.

Pregătește volumul de poeme **Timp rătăcit**.

ACEEAȘI

În iulie 1993, când am reușit să punem în mișcare noua variantă a revistei noastre - după zbateri dramatice, despre care, poate, vom scrie cu altă ocazie -, ne-am propus să explorăm doar zona literară, cu diverse anexe, evitând, pe cât a fost posibil, influențele politice în paginile „Luceafărului“. Acum, la cumpăna de secole și milenii, când plăgi ale trecutului par să supureze iarăși, considerăm - firește, cu voia dumneavoastră - că nu ne-am irosit timpul în zadar. Parafrazând un binecunoscut creator, disputele electorale trec, marile spirite rezistă în orice vremuri și sub orice regimuri. Mizând doar pe creație, ne-am regăsit arca preferată, pe care unii au continuat să o ignore, iar alții au bănuit-o prea mică fața de aspirațiile lor atât de înalte. La o presupusă judecată morală și critică, am avea cu ce să ne apărăm. Și, în primul rând, cu textele colaboratorilor noștri, variate și numeroase, venite de pe tot cuprinsul țării, ca și din întreaga lume, de acolo de unde ne scriu autorii români. Nu ne-au interesat și nu ne vor interesa partida și partidele din care fac parte (în această privință, noi nu suntem înregimentați), de vreme ce creația autentică rămâne certificatul de garanție pentru orice autor care dorește să publice în „Luceafărul“. Într-o perioadă a atâtor vedete de circumstanță (unii le mai spun VIP-uri), noi am optat pentru personalități veritabile, cărora le-am rezervat spații generoase în hebdomadarul nostru, convinși că numai așa ne vom face datoria față de breasla scriitoricească. Ar fi superfluu să întocmim o listă a colaboratorilor de elită, când paginile „ Luceafărului“ i-a prezentat de-a lungul acestor ani cu versuri, proză, critică, teatru, interviuri, opinii ce au ridicat prestigiul, șifonat alte epoci, cărora li se mai spuneau și de aur. Acel trecut nu trebuie uitat, dar nici înviat. Iar cei care insistă să ocupe prim-planul, în orice condiții, și amenință în calitatea de simpli membri ai breslei, dacă nu-s serviți pe moment (e adevărat, puțini), trebuie să-și revadă biografia, care nu-i deloc roz, să-și reconsidere opera, adunată în condiții nu tocmai potrivite creației libere. Democrația nu-i anarhie, dar nici o bulversare a valorilor. S-a observat sau nu, criteriul estetic a stat continuu în atenția noastră. Or, cine va studia colecția revistei va descoperi că marile spirite nu ne-au refuzat invitațiile de a colabora la „Luceafărul“, încredințându-ne, astfel, că am fost călăuziți de nobile intenții. Sigur, nu toate speranțele noastre s-au împlinit, dar, sperăm, că ne va ajuta și Domnul să trecem peste multe încercări (care nu ne-au ocolit în ultima vreme, iar moartea lui Laurențiu Ulici e cea mai dureroasă) pentru a rezista în timp. Dacă am aduce în discuție lupta noastră disperată pentru procurarea banilor și onorarea colaboratorilor, am trece în domeniul lamentațiilor. Nu ne învrednicim să vorbim de „respirația artificială“ practicată la majoritatea revistelor literare, fiindcă e un capitol ocolit de guvernanții noștri și puțin mediatizat de o presă care nici aceasta nu se simte prea bine. Chiar și în aceste condiții precare, când împușcăm leul, cum se zice adesea, preferăm să semnalăm ivirea multor nume în literatura română, care, dacă n-ar exista revistele literare, n-ar fi avut unde să se remarce. În ceea ce ne privește, am

DIRECȚIE

maria irod

S-a născut la 12.11.1977, în București. A absolvit Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, secția germană-engleză. În 1999 a obținut o bursă de un semestru la Universitatea „Humboldt" din Berlin (în cadrul programului „Socrates"); din anul 2000 este masterandă la Institutul de Studii Interdisciplinare Româno-Germane.

Fiica prozatorului Corneliu Irod.

magda ispas

S-a născut la 5.11. 1978, în Tulcea. În prezent, este studentă la Universitatea din București, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția franceză-engleză, și traducător la firma de import-export „Rom Fruits&Legumes".

ramona e. nicola

S-a născut la 22.11.1975 în Caracal. A absolvit Facultatea de Limbi Străine, Universitatea din București, secția franceză-română. A debutat în revista „Luceafărul" cu poezie. De un an lucrează ca profesoară de franceză la Liceul „Mircea Eliade" din București. Pregătește un volum de poezii, căruia nu i-a dat încă un titlu.

eduard filip palaghia

S-a născut la 11.10.1971, în București.

Licențiat în științe juridice (lucrare de diplomă în Teoria Generală a Dreptului - Drept Comparat). A audiat cursuri organizate de Națiunile Unite - Centrul pentru Drepturile Omului, în 1992, privind aplicarea Drepturilor Omului în justiție, învățământ și în instituțiile militare. În prezent, urmează studii aprofundate de tip „master" în Drept Constituțional.

Fiul poetului Florentin Palaghia.

S-a născut în 1976. A absolvit Facultatea Litere, Universitatea din București, secția română-engleză. Recenzii în „Luceafărul" și în „Observator cultural"; **Tentația hermeneutică și rescrierea critică. Interpretarea narativă în zodia poststructuralismului**, Editura Fundației Culturale, în curs de apariție.

La mulți ani colaboratorilor și cititorilor noștri!

L	M	M	J	V	S	D

ianuarie

1	8	15	22	29		
2	9	16	23	30		
3	10	17	24	31		
4	11	18	25			
5	12	19	26			

februarie

						5
						6
						7
					1	8
					2	9

martie

						5
						6
						7
					1	8
					2	9

aprilie

						2
						3
						4
						5
						6

mai

						7
						8
					2	9
					3	10
					4	11

iunie

						4
						5
						6
						7
					1	8

iulie

						2
						3
						4
						5
						6

august

						6
						7
					1	8
					2	9
					3	10

septembrie

						3
						4
						5
						6
						7

octombrie

1	8	15	22	29		
2	9	16	23	30		
3	10	17	24	31		
4	11	18	25			
5	12	19	26			

noiembrie

						5
						6
						7
					1	8
					2	9

decembrie

						3
						4
						5
						6
						7